Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

INBJUDNING

till öfvervarande af

årsexamen och läseårets afslutande

vid

HÖGRE ELEMENTARLÄROVERKET I ÖSTERSUND

den 4 och 5 Juni 1868.

Af

Abraham Sundberg,
Läroverkets Rektor.

Innehåll:

1. *Afhandling i Svensk Prosodik* af Lektor K. H. Brandt.
2. *Berättelse om h. elementarläroverket i Östersund 1867—1868.*

Östersund 1868, tryckt hos C. M. Berg.

AFHANDLING

I

SVENSK PROSODIK

AF

K. H. BRANDT.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS A. L. NORMAN,
1868.

En Afhandling i Svensk Prosodik.

I tredje häftet af Svensk Literatur-Tidskrift förlidet år finnes en uppsats om Svensk versbyggnadskonst, som jemte granskning af ett annat metriskt arbete tillika innehåller en sådan öfver det prosodiska och metriska i min öfversättning af Sofokles' Antigone. Öfver detta ämne har dessvärre af dem, som inträngt i vårt språks historia och gjort sig förtrogna med dess utveckling från uräldsta tider intill den närvarande, mig veterligen, ingenting blifvit skrifvet, och dock har man skäl att anse, att de företrädesvis skola vara i tillfälle att lemna ett pålitligt utlåtande om de svenska ordens uttal och betoning, hvilket i sjelfva verket vore detsamma som att gifva oss en svensk prosodik. Och vore denna gifven, då vore de grundsatser, som vid versbyggnaden af vare sig antika eller moderna systemer i vårt språk skola tillämpas, äfven funna, och det är otvifvelaktigt, att skaldekonsten genom den metriska formfulländning, som derigenom kunde befordras, skulle komma att ännu mera motsvara sitt begrepp såsom konst, om skalden jemte uppfyllandet af andra ännu vigtigare fordringar vid utförandet af sitt ämne äfven egnade denna tillbörlig uppmärksamhet. Ehuru vi hafva en rik poetisk literatur och de skandinaviska språken, likasom det nära befryndade tyska, äro mäktiga af temmeligen stor metrisk bestämdhet, har denna, såsom granskaren med rätta anmärker, blifvit allt för mycket försummad äfven af skalder af första ordningen. Enär sålunda hvarken i tillämpningen eller i teorien något synnerligen blifvit gjordt inom detta kunskapsområde, böra de, som intressera sig för skaldekonsten och hennes allsidiga utbildning, vara granskaren tacksamme för hans anmärkningar rörande den tekniska behandlingen af versen.

Den, som företager sig att på ett modernt språk återgifva ett antikt skaldeverk, och isynnerhet en grekisk tragedi, i dess egna versarter, ser sig tvungen att uppställa en prosodik för det

språk han begagnar, ty om öfversättningens hufvudändamål måste vara att gifva den med urskriften obekante läsaren en trogen kopia af originalet såväl till dess innehåll som form, så långt sig göra låter, så framställer sig, isynnerhet vid försöket att återgifva de mera konstmessiga versarterna, sådana som de i de tragiska korsångerna, ovilkorligen den fordran, att läsaren skall af sjelfva öfversättningen tvingas att läsa rätt äfven för honom förut obekanta systemer. Men detta blir endast derigenom möjligt, att han i det enklare och för honom förut bekanta versslaget finner en norm för ordens rätta uttal, hvilket han visserligen sjelf för med sig till läsningen af hvarje bok, men som, då frågan är om vers, han lätt förlorar, emedan de flesta verser han läst inom den inhemska literaturen, varit verser möjligen så tillvida, att de vanligen innehålla ett lika stort antal stafvelser, som något visst grekiskt system, men ganska ofta icke metriska, emedan betoningen, som inom vårt språk är i detta fall afgörande, varit i strid med metern, hvaraf den i deklamationen mindre öfvade lätt blifvit förledd till en betoning olika med den i prosan och det vårdade samtalsspråket; och om han medför denna falska betoning till en metrisk öfversättning, eller denna sjelf är uppfylld af sådana, då är kopian i formelt afseende misslyckad och ett väsendtligt ändamål för hennes tillkomst förfeladt. Derför måste åtminstone de gröfsta felen mot den rätta betoningen undvikas i det enklare versslaget, som i den fornklassiska tragedien är den jambiska trimetern, och så mycken följdriktighet i prosodiken iakttagas hela dikten igenom, att de konstmessigare systemerna i korsångerna vid uppläsningen af den med urskriften obekante bibehålla sin stränga metriska form.

Men ganska stora äro de svårigheter, som en öfversättare har att bekämpa, för att vinna detta ändamål. Det kunde väl tyckas, som skulle sjelfva grunddragen till en svensk prosodik redan vara funna, men meningarna skilja sig snart, då det gäller att närmare bestämma och utföra principerna för densamma. Derföre fägnar det mig, att granskaren rörande detta ämne med mig öfverensstämmer väl icke i frågan om betoning och qvantitet samt vissa deraf framgående slutföljder, men dock i några andra hufvudpunkter. I likhet med granskaren anser jag, att ordens rätta uttal i prosan och det dagliga lifvet bestämmer ock ordens rätta uttal i vers. Äfven den grundsatsen, ehuru icke uttryckligen uttalad, synes han med mig dela, att i ursprungligen svenska två- och flerstafviga ord, med några få undantag, betoningen bestämmes af grundstafvelsen, och att hvarje tvåstafvigt ord måste åtminstone på *en* stafvelse vara betonadt. Vidare ger mig granskaren en otvungen anledning att försöka bestämma uttalet i tvåstafviga sammansatta begreppsord, hvilka mer än några andra kunna

bringa oss ljus i frågan om de svenska ordens och stafvelsernas rätta uttal. Ehuru äfven deras betoningsnyanser i det vårdade samtalsspråket icke alltid äro fullt bestämda eller åtminstone torde vara något olika i olika provinser, kan jag för min del icke annat finna, än att ord sådana som "svartsjuk," "vårflod," "ljungeld" (Lit.-Tidskr. anf. st. sid. 131) och alla andra dylika tvåstafviga sammansättningar bäst motsvara spondéerna bland de grekiska versfötterna. Och om Stagnelius eller någon annan skald, om än aldrig så stor, begagnat dem som trokéer, så bevisar detta ingenting för dessa ords rätta uttal, aldenstund våra skalder allesamman påtagligen i en mängd fall t. ex. i afseende på enstafviga prepositioner icke begagnat en betoning, som öfverensstämmer med den meter vi anse deras vers ega. Och derför bevisar den prosodiska användningen af sammansättningarna i sådana verser som de af granskaren anförda "på blåmänners strand" och "när svartsjukans brand" och otaliga andra ingenting i den fråga, som här skall undersökas, ty dessa verser hafva, när de läsas såsom en rad i prosan, vid deklamationen i anseende till deras ljud en öfverraskande likhet med den grekiska dokmien, men, huru man än må indela dem, hvarken med anapester eller daktyler. Och skall man för uttalet i vers uppställa principer, som äro väsendtligen andra än de, som visa sig gällande för prosan, då blir all tanke på en vetenskaplig prosodik omöjlig. Och med all aktning för våra skalder och utan att på minsta vis vilja förringa deras förtjenster, måste den, som inlåter sig på en närmare undersökning af detta ämne, erkänna, att de väl i allmänhet låta oss ana, att de "gjort betoningen till norm för versen," men äfven att de med så liten följdriktighet genomfört denna grundsats, att de, såsom de anförda exemplen och otaliga andra visa, icke lemna oss ett *tillräckligt bevis* för denna norm, ej heller för dylika ords rätta uttal. Men när granskaren berör denna fråga och, såsom det vill synas, hos våra skalder söker en auktoritet för dessa ords prosodik, talar han icke blott om betoning utan äfven om qvantitet. Men hvad vill det säga att här skilja mellan betoning och qvantitet, utan att på något ställe något nämnes om vokalljudens längd eller korthet i olika ord? För min del har jag icke hört omtalas, att någon i vårt närvarande språk skiljer mellan långa och korta vokalljud, såsom i fornnordiskan, och med afseende på tidslängden indelar dessa i två klasser, så att somliga vokaler skulle vara långa, andra korta. Icke heller har jag hört talas om, att i vårt närvarande språk vissa stafvelser anses hafva positionslängd, ej heller af versbyggnaden hos våra skalder kunnat sluta mig till, att de af densamma gjort något bruk, och det vill synas, som om äfven granskaren sjelf icke tänkt på en sådan, då han på ett ställe hänför *att* till

korta stafvelser, eller, noggrannare uttryckt, gillar ett sådant förfarande enligt en teori, som han kallar qvantitetslära (sid. 135). Ehuru visserligen ljudens korthet och längd i vissa ord och stafvelser skulle kunna jemföras med ordens qvantitet i de gamla språken, har i den sednare svenskan, så vidt jag kunnat finna, stafvelselängden icke haft något inflytande på versbyggnaden, emedan man nog af en menings rätta deklamation i prosan anat, att det är ordens vigt och betydelse eller *innehållet* och icke språkljuden såsom sådana eller en fonetisk form, som ger hållpunkterna åt uttalet, men denna riktiga aning har man tillämpat med stor obestämdhet, ja ofta på en höft, när man vid upptagandet af antika versformer funnit sig i förlägenhet genom de metriska svårigheterna, hvarförutom rimmet alltid ansetts såsom en väsendtlig beståndsdel i den moderna versen, och den nya svårigheten att åstadkomma detta har troligen icke obetydligt verkat derhän, att betoningen eller den logiska principen för uttalet blifvit i vers så försummad, som den blifvit. Således är det, så vidt jag kan förstå, mot betoningen, men icke mot qvantiteten man felat, och originalskaldernas och de metriska öfversättarnes fel vid begagnandet af de nämnda sammansättningarna höra icke, såsom granskaren åtskiljer dem, under tvenne skilda rubriker, utan under en och densamma; de förra hafva nemligen i den ena stafvelsen minskat tonen så mycket, att hon blifvit nedsatt till samma kategori, som de obetonade, de sednare hafva i vissa fall förstärkt hennes ton utöfver hvad en antaglig modifikation tillåter; och, *bedömdt från denna synpunkt*, har de förras fel i allmänhet varit större än de sednares. Och skulle ock qvantiteten hafva spelat en roll i fornsvenskan, der språkforskarne indela vokalerna i långa och korta och äfven bestämma stafvelserna efter positionslängd, så är detta utan tvifvel en bestämning, som under vårt språks utveckling förlorat all betydelse i det allmänna medvetandet, och om dessa qvantitetsbestämningar äro verkliga sådana och motsvariga dem i grekiskan och latinet, då måste sjelfva den bestämmande principen för uttalet hafva undergått någon förändring.

Att icke våra skalder gifva oss normen för dylika ords rätta uttal, är lätt att inse, emedan i deras verk de än äro trokéer, än spondéer, än jamber, men sjelfva fornnordiskan, som, att döma af granskarens sätt att från hvarandra skilja qvantitet och accent, synes hafva föresväfvat honom, torde, såsom man tyckes kunna sluta af accentens stora betydelse i detta språk, lemna föga stöd för detta åtskiljande *på ett sådant sätt*, och dessutom, om man vädjar till vårt fornspråk, måste man äfven taga i betraktande, att ett språk icke står stilla utan är inbegripet i utveckling i afseende på såväl ordens bildning och förändring, som ock deras uttal.

Så vidt jag kan finna af granskarens anmärkningar sid. 131 jemförda med noten sid. 133, hafva alla sammansatta begreppsord, som äro bildade af två substantiver t. ex. *vårflod*, *jernmur*, af ett substantiv och adjektiv t. ex. *snöhvit*, *jemnvigt*, af tvenne adjektiver t. ex. *allgod*, *jemnstor*, af ett verb och substantiv t. ex. *ljungeld*, *stålsatt*, af ett verb och adjektiv t. ex. *allvar*, *slösint*, *icke tvenne betonade, utan tvenne långa stafvelser, af hvilka den förra är betonad.* Och i följd häraf anser han dem böra användas såsom spondéer med trokaiskt tonfall (⏑̄ —), men icke såsom rena spondéer (⏑̄ ⏑̄), och om man använder dem såsom en ren troké (⏑̄ ⏑) eller såsom de två första stafvelserna i en daktylus (⏑̄ ⏑ ⏑), är felet ej synnerligen stort, emedan det endast är ett fel mot qvantiteten, men icke mot betoningen, hvilken i vårt språk har företräde framför den förra. Och af hvad som läses sid. 131 och 137 framgår, att dessa ordklasser vid deras böjning, t. ex. *krigsrådet*, *jemlikar*, äro bakkhier och "böra i hexametern och pentametern hellre begagnas såsom sådana, än som daktyler." Men i några, bland hvilka nämnas *misstanka* och *rättvisa* (sid. 143), kunna de två långa stafvelserna användas såsom rena spondéer, eftersom de kunna begagnas i dokmien, i hvars schema den andra iktus på spondéen dock saknas, men utan tvifvel genom tryckfel. Hvarför dessa ord undantagas är det svårt att fatta, äfvensom huru han kan medgifva, att "den dokmiska versen ganska väl kan efterbildas," då han icke angifver några grunder, efter hvilka den oerhörda mängden af dessa tvåstafviga ord — till hvilka, såsom vi längre fram skola få se, äfven höra verbalsammansättningar med ett betonadt prefix och i analogi dermed bildade nomina t. ex. *anse*, *anblick* — som utgöras af trokaiska spondéer, kan i flera eller färre ord öfvergå till rena spondéer. Dock icke för att framhålla svårigheten eller omöjligheten att enligt dessa grundsatser åstadkomma rena spondéer och ännu mera spondéer med jambiskt tonfall, har jag omnämnt denna hans åsigt, utan för att få utredt, om hans uppfattning af qvantiteten och betoningen är riktig. Dessa begrepp omnämnas nämligen af honom ofta, utan att de någonstädes utredas och förklaras, hvilket dock är högst nödvändigt, om en svensk prosodik skall kunna åstadkommas.

En oriktig benämning ger ofta anledning till oriktiga omdömen, och ingenting synes mig vid försöket att uppställa grundsatser för en svensk prosodik vara mera förvillande än begagnandet af uttrycken "qvantitet" och "qvantitetslära" samt "långa" och "korta" stafvelser. Jag ämnar derför icke använda dessa uttryck, utan att jag särskildt afser *qvantiteten*, hvars begrepp jag i det följande skall försöka att bestämma. Min terminologi kommer visserligen att härigenom blifva hård och ovanlig, men

klarhet och bestämdhet är vid hvarje undersökning så nödvändig, att den mindre än något annat får åsidosättas. Huru nödvändigt det är att noggrannt bestämma termerna, visar sig nogsamt deraf, att, ehuru jag anser, att granskaren träffat en temmeligen riktig betoning och ett godt uttal i de flesta ord han behandlar, mina åsigter om grunderna för detta uttal samt för deras rätta bruk i olika slags verser icke fullt lika mycket öfverensstämma med hans. Det skall visa sig af mina undersökningar, att *begreppet* i de allra flesta fall ligger till grund för *betoningen*, men att en annan princip, hvars innersta väsende icke har samma klarhet för medvetandet eller kan så noggrannt bestämmas, som den förra, ligger till grund för qvantiteten.

Tar jag ett grekiskt ord t. ex. *αὐθάδης*, som har åtminstone två, om icke tre sammansättningsleder, så kan jag i afseende på sista stafvelsens qvantitet göra vissa iakttagelser, som lemna någon upplysning om qvantitetens begrepp. Vare sig man antar ändelsen i detta ord såsom en sådan blott och bart, eller man antager det i densamma ingående stamslutet *ες* ursprungligen hafva varit ett sjelfständigt ord, hvars betydelse under språkets utveckling utgått ur medvetandet, kommer man till samma resultat, att i grekiskan böjningsändelserna, såsom blott och bart sådana, *kunna vara långa*, ty utom det, att i alla tre deklinationerna sådana finnas i genitivus pluralis — och om äfven dessa ändelser ursprungligen varit sjelfständiga ord (pronominalformer), gör detta ingenting till saken, emedan de utan tvifvel redan så långt tillbaka, som den grekiska literaturen räcker, lika väl för grekerna förlorat denna betydelse som t. ex. artikelns genusändelse för det *allmänna* svenska språkmedvetandet — bidraga de, t. ex. i den anförda maskulinformen, till den förutsatta slutstammens förlängning. Men något sådant förekommer icke i de svenska böjningsändelserna, ty dessa anser ingen för långa. Och hvarför? *Emedan de aldrig såsom blott sådana hafva tonen.*

Men kallar man de svenska böjningsändelserna, såsom blott sådana, *emedan de sakna tonen*, icke långa utan korta, och är detta af nyss anförda skäl i sjelfva verket endast ett oriktigt språkbruk i stället för att benämna dem *obetonade*, så är det äfven oriktigt att kalla stafvelser långa, som i sitt förhållande till sitt ords öfriga delar visa sig såsom mer eller mindre motsatta till ändelserna i deras uttalsförhållande till de öfriga delarne af det ord de tillhöra. Att t. ex. i *manskap* och *fridsam* kallas *skap* och *sam* långa, derför att de något mera framhållas i uttalet än blotta böjningsändelser t. ex. *er*, *na* och *en* i *männerna*, *friden*, är derför oriktigt, och *det sätt*, på hvilket de mera än dessa i uttalet framhållas, består icke i en lång

qvantitet, ty enligt den naturliga stafvelselängden, som är det rena uttrycket för qvantitetsbegreppet, är *skap* * till ljudet en lång, men *sam* * en kort stafvelse. Derest icke begreppet om uttalet och dess principer skali fördunklas, måste man således kalla dem betonade (deras betoningsnyanser skola längre fram bestämmas), och detsamma gäller då naturligtvis äfven sådana stafvelser, som i förhållande till blotta ändelser i uttalet framhållas ännu mera i ett ord, än de af det nyss anförda slaget, t. ex. sednare sammansättningsleden i *mankön*, *fridfull*, i hvilka ord de sednare stafvelsernas qvantitet är lika litet den *bestämmande* principen för båda ordens uttal i deras helhet som för de förut anförda qvantiteten i *skap* och *sam*. Dessa stå, betraktade ur rent fonetisk synpunkt och med afseende endast på stafvelselängden, fullkomligt på samma linea det förra med *kön*, det sednare med *full*. Och derest qvantiteten i folkmedvetandet är en bestämmande princip för vårt svenska uttal, så är det obegripligt, att *skap* långt från att behålla samma uttal som det har i sin enkla form, när det betraktas endast rent fonetiskt, redan förlorar det i en tvåstafvig sammansättning, men rätt ofta återfår det i en trestafvig t. ex. *målsmanskap*, samt att man mindre stöter sig på ett uttal sådant som *manskapet*, men icke tål *mankönet*, ehuru båda ordens förändring är jemt upp densamma.

Men granskaren har sjelf riktigt angifvit grunden för detta olika uttal, och derför är det så mycket underligare, att han icke märkt, att här icke alls är fråga om qvantiteten såsom en bestämmande princip. Ett enstafvigt ord af de sid. 5 anförda kategorierna behåller vid sammansättning en stark ton, när det betraktas såsom ett sjelfständigt begrepp och man ännu om dess betydelse har medvetande, och sålänge något sådant finnes qvar, är det aldrig tonlöst, men i samma mån dess betydelse i det allmänna medvetandet fördunklas, visar det sig i uttalet sväfvande och börjar nedsjunka till en tonlös ändelse, såsom andra stafvelsen i några af granskaren anförda ord: *kärleken*, *troheten*, *vänskapen*, *ungdomen*, *sådana*, *således* (sid. 138). Härtill kan visserligen äfven ett felaktigt bruk hos poeterna hafva medverkat, men alldeles förnekas får dock icke, att, när, såsom granskaren ganska riktigt uttrycker sig, ett ords "ursprungliga betydelse ej mer står klar för medvetandet," det äfven i det allmänna uttalet

* I afseende på *skap* kan härom icke vara något tvifvel, alldenstund hvilken vokal som helst framför enkelt *p* alltid har ett långt eller utdraget ljud; hvad *sam* beträffar kan man göra någon invändning, men emedan i de *flesta* ord vokalerna framför *m* ha ett hårdt eller kort ljud, skulle det troligen icke falla någon in att vid ordets betraktande ur rent fonetisk synpunkt uttala det såsom *sam*.

börjar, att jag så må säga, sväfva på tonen. Men när, som sagdt är, dessa och alla andra enstafviga ord kunna vara af olika qvantitet, när man fattar denna i hennes egentliga betydelse, utan att någon håller på denna åtskilnad, så väsendtlig för de gamla språken, men de å andra sidan, tvärtemot dessa (t. ex. i θεός och otaliga andra ord) behålla sin ton, så länge folket igenkänner dem såsom begreppsord, så är ju dermed utsagdt, att vårt språk lyder icke under qvantitets- utan under betoningslagar, och att i vetenskapen sammanblanda dessa båda principer är att förvirra prosodikens tvenne första begrepp, af hvilka alla andra i densamma äro närmare bestämningar.

Det genom denna analys vunna resultatet, att vårt språk lyder *icke under qvantitets- utan under betoningslagar*, *och att dessa bestämmas af begreppet*, skall äfven visa sig riktigt genom följande analys af exempelvis valda och med hvarandra jemförda ord. Det förut omnämnda ordet *skap*, hvilket ingår i en mängd två-, tre- och fyrstafviga ord, är för ändamålet särdeles upplysande. I alla tvåstafviga sammansättningar t. ex. *budskap*, *vänskap*, *skaldskap* är detta ord, enligt hvad jag har skäl anse för det bättre uttalet, både svagare till tonen och kortare till qvantiteten än i sådana trestafviga, som *målsmanskap*, *regentskap* m fl. Det kunde tyckas strida mot *begreppet*, att ordet icke i *skaldskap*, der genom den tvåstafviga sammansättningens betydelse i hennes helhet den sednare sammansättningsledens sammanhörighet med stamverbet *(skapa)* borde, ehuru i de flesta ord utplånad ur medvetandet, åter framträda för detsamma, såsom jag nedanför skall visa, att den otvifvelaktigt gör i *regentskap* och några andra, och genom betoningen såsom sådan göra sig förnimbar; men man måste betänka, att dels vanan vid dess, i följd af dess förut omtalade försvagade begrepp, svaga betoning i de *tvåstafviga* sammansättningarna, dels det, af skäl, som på sitt ställe skola anföras, alldeles riktiga och logiska bruket att i dylika begreppsord betona den sednare sammansättningsleden svagare än den förra, icke ger begreppet tillfälle att i detta tvåstafviga ord mer än i andra göra sig förnimbart. Och hvad den anmärkta förkortningen af vokalen beträffar, hyser jag icke den af granskaren (sid. 138) uttalade åsigten, att den på den föregående stafvelsen hvilande tonen inverkar förkortande på den derpå följande ursprungligen långa stafvelsen, utan att denna förkortas *genom sin egen försvagade ton*, hvilket *tydligast* märkes i de stafvelser, som hafva verklig stafvelselängd. Sålunda har *gård* i *trädgård* en svagare ton än detta ord i och för sig sjelft och på samma gång äfven en kortare qvantitet och är ännu svagare betonadt och derför äfven ännu kortare i *trädgårdsfrukt*, hvilket intygas af det vanliga uttalet, och *från*, som i uttrycket *från*

och till m. fl. bör vara betonadt och då äfven har ett *långt* ljud, har ett *kort* uttal, om partikeln är obetonad, och jag behöfver icke göra den omvägen att tala om den ena stafvelsens inverkan på den andra, ty det är *begreppen*, som inverka på hvarandra genom deras inbördes ställning och förhållande till hvarandra i satsen och i sammansättningen, och af deras betydelse vid denna inverkan beror tonen, och sedan denna *i ett visst fall* för ett ord eller en stafvelse är bestämd, förkortas (i egentliga begreppsord) eller förlänges (i enstafviga pronomina och vissa enstafviga partiklar) i detta bestämda fall *den tid, som tillkommer dem i och för sig sjelfva*, i fullkomligt samma proportion, som deras ton försvagas eller förstärkes. Riktigheten af denna åsigt skall bekräftas af hela min uppsats, och för att kontrollera den, har man att jemföra resultaterna med exempel valda ur vårt språks rika tillgångar. Och man skall redan nu förstå den betydelse jag i vårt språk ger åt qvantiteten, och hurusom det är en genomgående grundsats i min teori, att qvantiteten i detta språk bestämmes af betoningen, men icke tvärtom.

I de tvåstafviga sammansättningarna på *skap* har jag således icke funnit något, som icke öfverensstämmer med den på *begreppet* grundade teorien om betoningen eller den logiska principen, och en analys af de trestafviga skall äfven bekräfta densamma. Dessa ord sönderfalla med afseende på sista sammansättningsledens betoning i tvenne klasser: sådana som hafva på denna en svag ton och sådana som der hafva en stark. Till den förra höra alla sammansättningar med *redskap* t. ex. *fiskredskap* (så betonas äfven de fyrstafviga t. ex. *trädgårdsredskap*), samt de af tyskt ursprung med ursprungligen tyska prefixer begynnande *bekantskap*, *gemenskap*, *beredskap* samt enligt det uttal, som jag för detta ord anser vara det rätta, *oväänskap*. Till denna klass höra de, i hvilka den sednare tvåstafviga sammansättningsleden utgör ett sjelfständigt begrepp (*krigs-redskap*, *o-vänskap*) och deras uttal låter sig förklaras efter analogien med *fruktträdgård* m. fl., i hvilka den sednare tvåstafviga sammansättningsledens sista del är svagare betonad än dess nästföregående, hvilket är den allmänna regeln för tvåstafviga sammansatta begreppsord. Men de af tyskt ursprung anförda måste i anseende till deras sammansättning afdelas annorlunda (*bekant-skap*, *gemen-skap*, *bered-skap*), och derför kan deras svaga ton på sista stafvelsen icke förklaras ur den nyssnämnda analogien, utan de betraktas på samma sätt som de förut afhandlade tvåstafviga i följd af den ytterst svaga ton prefixet har, hvilket vid hela sammansättningens uttal lemnas utan afseende, så att det ingenting inverkar på de båda följande stafvelserna. Den andra klassen omfattar tvenne slags ord, dels sådana, der den första tvåstafviga delen

icke är sammansatt t. ex *fiendskap*, *broderskap*, *egenskap*, *fångenskap*, dels sådana, i hvilka den första tvåstafviga delen är ett sammansatt begreppsord, hvilket i hela den trestafviga sammansättningen måste betraktas såsom ett sjelfständigt begrepp t. ex. *målsmanskap*, *förmanskap*, *ombudskap*. Slutligen kommer härtill ett ord, som genom tyskan kommit in i svenskan, nämligen *regentskap*, hvilket i anseende till den förra tvåstafviga delens betoning icke öfverensstämmer med någondera af de nyssnämnda underafdelningarna i denna kategori. Nu gäller det att uppsöka grunderna för den starka betoningen af *skap* i dessa tre slags ord. För det första slaget (*egenskap*, *fiendskap* m. m.) kan grunden icke gerna vara den, att ordets begrepp här kommit till aktualitet för språkmedvetandet, ty dessa ord stå i anseende till sitt begrepp på samma linea som *vänskap*, der sednare stafvelsens begrepp onekligen är försvagadt, såsom man vid böjningen finner t. ex. genom jemförelsen mellan *vänskapen* och *mankönet*. Sista stafvelsens starka ton i dessa ord låter sig derför sannolikast förklaras ur den analogien, att, när ett trestafvigt ord har första stafvelsen betonad, men icke den andra, den tredje då, *derest hon icke kan betraktas såsom blott och bart en ändelse*, får en något starkare ton än hon eljest skulle hafva t. ex. *kännedom*, *menighet*, *lyckosam*. Ur en härmed beslägtad analogi, den nämligen, att en sådan till sitt begrepp försvagad stafvelse, t. ex. *het* i *laglöshet*, i de flestas mun får en stark ton, ehuru hon följer efter en ren tvåstafvig sammansättning, skulle man kunna förklara betoningen af *skap* i de till den andra underafdelningen hörande orden (*målsmanskap* m. m.). Men för det första är det icke säkert, att detta uttal af *trolöshet*, *laglöshet* m. m. följer den nyss förutsatta analogien, ty det kan äfven följa uttalet af rena trestafviga sammansättningar sådana som *trädgårdsfrukt* (till betoningen icke att förblanda med det förut omnämnda *frukt-trädgård*) m. fl. af samma kategori, trots det att i de förra sista stafvelsens begrepp icke står klar för medvetandet. Och att den sednare analogien följes af *målsmanskap*, *förmanskap*, *ombudskap* är det all sannolikhet att antaga, och det på ett sådant sätt, att betoningen i dessa ord vinner en fullt begreppsmessig förklaring. Detta bestyrkes af den egendomliga betoningen af *regentskap*. Vore sista stafvelsens begrepp så försvagadt, som ändelsen *het*, skulle ordet i följd af sin tonlösa första stafvelse och sin fullt betonade andra stå i samma tonförhållande till *broderskap* som *gemenhet* till *menighet*, men detta gör det icke. Och tager man vidare i betraktande, att *regentskap*, som lika väl kan betraktas vara af tyskt ursprung, som *bekantskap*, *gemenskap*, *beredskap*, i betoningen med dessa öfverensstämmer *utom i sista stafvelsen*, så hänvisas vi vid försöket att förklara detta

till en begreppsskilnad, och då inga analogier bevisa, att denna betoningsskilnad härrör af ordklassernas skiljaktighet i första sammansättningsleden i dessa ord (i detta substantiv, i det första ett adjektiv, som äfven kan betraktas som substantiv, och i de båda andra adjektiv och verb), så måste han bero af en annan olikhet. I anseende till sitt *begrepp* faller *regentskap* under samma kategori, som de i sista stafvelsen lika betonade *målsmanskap* m. m., hvilka sammansättningar i deras helhet uttrycka en *handling* och *förrättning* (*Geschäft* af *schaffen*, *skapa*), och det finnes all sannolikhet för det antagandet, att språkinstinkten i dessa ord igenkänner ändelsens sammanhang med det ursprungliga, ännu i vårt språk qvarvarande, stamverbet och dess närvarande betydelse.

Denna och de föregående analyserna bevisa sanningen af min teori, att begreppet är den väsendtligen bestämmande principen för vårt uttal, och att detta har sitt uttryck i tonen, hvilken blir starkare eller svagare, allt efter begreppets vigt och betydelse i ett ord eller en stafvelse samt den större eller mindre klarhet, i hvilken begreppet är närvarande för medvetandet. Det gäller nu att bestämma betoningsnyanserna äfven ur begreppets eller den logiska principens synpunkt, hvilken äfven i de finaste detaljer på ett sätt, som kan väcka öfverraskning, skall visa sin fullgiltighet och leda till det sökta målet. För dess vinnande utgår jag från två- och trestafviga sammansättningar, som höra till samma begreppskategori. I ett tvåstafvigt ord t. ex. *målsman* bestämmes *man* närmare, men denna del är sjelf lika vigtig för ordets begrepp i dess helhet, och de af ifrågavarande ordklasser sammansatta ord, der, t. ex. i *morbror* och *farbror*, en mycket starkare vigt faller på första sammansättningsleden, höra utan tvifvel, enligt det *närvarande* uttalet, till undantagen, och tillika kan man, om man ger akt på hvilka dessa ord äro, märka, att de äro sådana, som mest förekomma i dagligt bruk, hvaraf man har rätt att sluta, att de hafva det vårdslösa hvardagsspråket att tacka för sin egendomliga betoning. Det oriktiga i en sådan betoning märkes tydligast i ord, hvilkas rätta klang icke blifvit bortnött af ett simpelt och hvardagligt uttal t. ex. *tonart*, *stamtrupp*, *snöhvit*, *lysmask*.

Begrepp sådana som de i dessa sammansättningar ingående kunna vid sammansättningen betraktas ur tvenne synpunkter, antingen så, att det sednare såsom bestämdt underordnas det förra såsom bestämmande, hvarvid en starkare ton faller på det första, hvilken synpunkt jag ger namn af subordinationsprincipen, eller ock så, att man fäster sin uppmärksamhet på båda såsom sjelfständiga begrepp och ur denna synpunkt håller dem i sär från hvarandra — koordinationsprincipen. I det vanliga bruket gör

sig i allmänhet ingendera uteslutande gällande, utan än mera den ena, än den andra. Det rätta är, att man i en viss proportion skall fasthålla båda, och så gör man äfven vanligen i vårdadt tal. Och hvad rena trestafviga sammansättningar beträffar t. ex. *hofrättsråd*, *trädgårdsfrukt*, ligger det i sakens natur, att man icke, vid uttalet af ett enda ord, kan uttrycka tre sammansättningsleder såsom trenne lika sjelfständiga begrepp. Här håller man, såsom uttalet i de anförda trestafviga exemplen visar, ett såsom enkelt fattadt, att jag så må säga, sammansatt begrepp i sär från ett annat enkelt vid bådas förening och tillika subordineras det ena begreppet under det andra.

Sedan min mening genom denna framställning är, såsom jag hoppas, för läsaren fullt begriplig, vill jag försöka bestämma proportionen i normalbetoningen för båda stafvelserna i rena tvåstafviga sammansättningar. Rena kallar jag alla såväl tvåstafviga som tre- och fyrstafviga sammansättningar af begreppsord, som icke hafva någon tonlös stafvelse hvarken i början, midten eller slutet.

Är min förutsättning riktig, att en öfvervägande logisk betraktelse gör sig gällande i uttalet af rena sammansättningar, som i de nämnda principerna, koordinationens och subordinationens, har sitt uttryck, så kan med all sannolikhet betoningsskilnaden mellan första och andra stafvelsen i rena tvåstafviga sammansättningar icke vara större, än att den förra har en tredje- eller fjerdedel starkare ton än den sednare. Visserligen är det omöjligt att afgöra detta med en sådan visshet, som tillhör ett matematiskt bevis, men en probabilitetskalkyl anser jag icke omöjlig. Denna kan utföras genom antagandet, att en ren trestafvig sammansättning, som hör till samma begreppskategori, som den tvåstafviga, derigenom att den tvåstafviga sammansättningsleden (de två första stafvelserna) fattas såsom *ett* begrepp, hvilket bestämmer det sednare (den sista sammansättningsleden, som ock är den sista stafvelsen), i afseende på uttalet följer samma lag, som den tvåstafviga. Ty ostridigt höra ord sådana som *solskensdag*, *rådhusrätt*, *hofrättsråd*, *Norrmalmstorg*, *trädgårdsfrukt* i och för sig sjelfva betraktade till samma begreppskategori, som de tvåstafviga *målsman*, *småstad* m. m., emedan den första tvåstafviga sammansättningsleden i de förra orden både fattas såsom *ett* begrepp och såsom bestämmande den sista *enstafviga*, alldeles såsom i de tvåstafviga den förra fattas i förhållande till den sednare. Men likväl kan man icke vänta sig, att de logiska principerna skola i allas mun göra sig så strängt gällande, att vid deras tillämpning på det trestafviga ordet det funna uttalet icke skall i minsta mån afvika från det, som är brukligt här eller der; för bevisets giltighet är nog, om det öfverensstäm-

mer med det vanligaste bland de bildade. Det vanliga uttalet har utan tvifvel sin logiska grund, men att det skulle vara så korrekt, som denna fordrar, kan man icke begära, ty visserligen är det reflexionslösa språket ett sannt uttryck af språkinstinkten, hvilken, *så länge han är detta, med nödvändighet* uttrycker *språkets* logik, men hos mången är språkuttrycket bortkommet från den sunda instinkten och genom främmande inflytanden sig sjelft ovetande uppblandadt med *falska* reflexioner. Likväl bör man af det mest gängse uttalet kunna ledas till insigt om de principer, som uppbära det, och om då dessa, stödda af en sund reflexion, leda till ett resultat, som kommer det verkliga uttalet ganska nära, har man stor sannolikhet, att de principer, från hvilka man utgått, äro riktiga.

Mitt påstående — som, när det gäller att derför anföra något slags bevis, torde synas ganska besynnerligt — att i en ren tvåstafvig sammansättning betoningsskilnaden icke öfverstiger en tredjedel, stödjer jag, såsom redan blifvit antydt, på resultatet af en probabilitetskalkyl, i hvilken jag tillämpar samma principer på uttalet af en likartad ren trestafvig sammansättning som på det af den tvåstafviga. Och för dessa principers användning i afseende på rena tvåstafviga sammansättningar uppställer jag följande kategorier såsom utgångspunkter för bestämmandet af proportionerna i sammansättningsledernas tonvigt:

Första kategorien. Ingen stafvelse kan i sitt förhållande till de öfriga i orden i en sats och likaså äfven i en ren sammansättning i sitt förhållande till de öfriga öfverstiga en hel, och om en stafvelse, som har den *starkaste* tonen, betraktas såsom ett bråk jemte de öfriga, är detta = 1 (har lika stor täljare som nämnare).

Andra kategorien. Emedan den rena koordinationen uttrycker två sjelfständiga begrepp såsom sådana framhållna genom lika tonvigt, har en sammansättningsled i koordinationsförhållande till en annan *samma* tal antingen hela eller bråk. Den rena koordinationens kategori.

Tredje kategorien. Skilnaden mellan tvenne sammansättningsleders normalbetoning, som stå i subordinationsförhållande, må antagas vara ett bråk. Hvarken täljaren eller nämnaren kan jag på förhand veta, emedan det är just detta bråk eller denna betoningsskilnad i den tvåstafviga sammansättningen, som jag vill lära känna. För beräkningens utförande antager jag dock 1 såsom täljare. Och då förutsätter jag naturligtvis, att betoningsskilnaden icke *öfverstiger* $\frac{1}{2}$, hvilket väl hvar och en efter vanligt gehör torde medgifva, ty ingen lärer så starkt betona första stafvelsen, att hon är *mer* än dubbelt starkare än den andra. Och vidare, enär hvarje bråk, som är mindre än $\frac{1}{2}$, om det icke utgör $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$ o. s. v., antingen ligger midt emellan eller närmare

det större eller mindre af de två, $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{5}$ o. s. v och således, förutsatt att beräkningen för det funna bråket är riktig för öfrigt, dess största afvikelse från ett mellanliggande icke öfverstiger $\frac{1}{12}$ (hälften af $\frac{1}{6}$, som utgör skilnaden mellan $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{3}$), så är, då här endast kan blifva fråga om en approximativ beräkning, förutsättningen af en bestämd täljare fullt befogad. Och det bråk med 1 till täljare, som vid dess tillämpning på den trestafviga sammansättningen ger ett resultat, som kommer det vanliga uttalet närmast, är sannolikast det rätta. Den rena subordinationens kategori.

De logiska grunderna för koordinations- och subordinationsprincipen och följaktligen äfven för den på densamma stödda probabilitetskalkyl, som jag här vill försöka, har jag redan anfört. Men dessa grunder understödjas äfven af vissa iakttagelser öfver det *verkliga* uttalet. Den iakttagelsen ligger nämligen hvar och en nära till hands, att i de tvåstafviga sammansättningarna uttalet är vacklande, i det att somliga lägga en vida starkare vigt på första stafvelsen än på den andra, under det att somliga gifva båda stafvelserna en temmeligen lika tonvigt och endast undantagsvis och i vissa ord, t. ex. i Stockholmarnes *Norrbro*, *Norrmalm*, *Carlberg*, starkare betona den sista, hvaraf man har rätt att sluta, att tvenne principer, som dunkelt föresväfva medvetandet, här göra sig gällande. Tillika kan man äfven göra den iakttagelsen, att i de rena trestafviga sammansättningarna af *ifrågavarande begreppskategori* — hvilka sednare ord jag särskildt betonar, på det att ingen af missförstånd må hit hänföra sådana ord som t. ex. *fruktträdgård* (*frukt-trädgård*), hvilka höra till en annan kategori af rena sammansättningar — framhålles sista stafvelsen med stark tonvigt, hvaraf man är fullt berättigad till den slutsatsen, att det är dess begrepp man framhåller, hvilket icke i samma grad låter göra sig i den *tvåstafviga* sammansättningens sednare del, utan att subordinationen helt och hållet försummas. Men icke heller den medlersta delen undertryckes så mycket i den rena trestafviga sammansättningen som i den icke rena t. ex. i ordet *ingenting*, hvaraf man har skäl att sluta, att det äfven här icke endast är *ljudet* utan fastmera *begreppet* som bestämmer uttalet i vårt språk. Och slutligen leder den iakttagelsen, att sista delen i den trestafviga sammansättningen i mångens uttal höres starkare än den första i den tvåstafviga *utan vidare tillökning*, icke till den slutsatsen, att han i sjelfva verket är starkare än denna, ty detta beror helt naturligt deraf, att dennas styrka märkes mindre, emedan hans öfvervigt öfver den närmast följande kan vara högst obetydlig, men deremot i den trestafviga den sista *mera* öfvervägande öfver den näst föregående. Och i öfverensstämmelse med denna åsigt an-

tager jag, att första stafvelsen i t. ex. *hofrätt* utgör en hel lika väl som den sista en hel och icke mera i *hofrättsråd*.

Äro de tre nämnda kategorierna tillämpliga på den rena tvåstafviga sammansättningens uttal, så blir detta resultatet af alla tres förening. Först ger jag, enligt första kategorien, *hvardera* sammansättningsleden den fullstarka tonen, som, under förutsättning att subordinationens nämnare är n, förvandlad till bråk, blir $\frac{n}{n}$; sedan förenar jag, enligt andra kategorien, båda i ett ord $\frac{n}{n}, \frac{n}{n}$. Men detta resultat är endast uttrycket för koordinationsprincipen; subordinationen skulle ju äfven tillämpas. Uttrycket för subordinationen är, såsom redan blifvit antaget, $\frac{1}{n}$. Denna bör, såsom utgörande skilnaden mellan båda sammansättningslederna, af hvilka den ena måste antagas behålla sin fulla ton, dragas från den, som i ordets rätta uttal skall vara den svagare, d. ä. här den sednare, således det slutliga resultatet $\frac{n}{n}, \frac{n-1}{n}$. Detta må kallas fjerde kategorien, *hvilken uttrycker det tvåstafviga ordets rätta betoning.*

Formlerna blifva således:

För första kategorien		$\frac{n}{n}$
— andra	—	$\frac{n}{n}, \frac{n}{n}$
— tredje	—	$\frac{1}{n}$
— fjerde	—	$\frac{n}{n}, \frac{n-1}{n}$.

Tillämpningen af samma principer på den trestafviga sammansättningen — och i denna tillämpning består den förut omnämnda probabilitetskalkylen — kan endast ske genom användandet af det för den tvåstafviga sammansättningen funna resultatet *såsom uttryckande det ena begreppet* med den förändring, som föranledes deraf att detta begrepp är ett *tvåstafvigt* ord, men det andra (sista sammansättningsleden) ett *enstafvigt*. Den fulla betoningsstorheten för *en* stafvelse är, enligt första kategorien, = 1, och följaktligen för *två* = 2, och således om jag vill veta förhållandet mellan *en* fulltonig och *tvenne* andra fulltoniga, blir detta = $\frac{1}{2}$. Och vet jag, att i de *båda* andra den fulla betoningsstorheten är minskad till ett visst bråk och jag vill göra *samma* minskning i den förras fulla betoning, så tar jag följakt-

ligen hälften af detta bråk. Således om jag vill uttrycka det *enstafviga* begreppets ton i samma proportion af minskning *inom sig*, som det *tvåstafviga* har i fjerde kategorien, der *hela* ordets betoningsstorhet är $\frac{n + (n-1)}{n}$, så blir dess betoning $\frac{n + (n-1)}{2n}$, och härmed har jag funnit *första kategoriens* uttryck för det *trestafviga* ordets sista sammansättningsled. Vid *koordinationen* behöfver jag endast minska det tvåstafviga ordets betoning, som är dubbelt så stor, till hälften; således får hela ordet i denna kategori, som motsvarar den *andra* för det tvåstafviga ordet, följande formel:

$$\frac{n + (n-1)}{2n}, \quad \frac{n + (n-1)}{2n}.$$

Subordinationen skall, enligt förutsättningen, vara densamma som för den tvåstafviga sammansättningen, d. ä. $\frac{1}{n}$, och om jag ger den samma nämnare, som den nu för alla tre betoningsproportionerna bestämda, blir den $\frac{2}{2n}$. Men nu visar det *verkliga* uttalet, att den *sista* stafvelsen har den fulla tonen; således måste $\frac{n + (n-1)}{2n}$ i denna stafvelse reduceras till $\frac{n}{n}$ eller, hvilket är detsamma, till $\frac{2n}{2n}$, hvilket sker genom tilläggande af $\frac{1}{2n}$. Men lägges till *denna* del $\frac{1}{2n}$, måste, *om icke koordinationen skall upphäfvas*, samma tal läggas äfven till förra delen *efter hvardera stafvelsens proportioner i densamma*, och på det att subordinationen äfven må tillämpas, måste. då nu sista sammansättningsledens uttal är till sitt slutresultat bestämdt och icke får förändras, subordinationen åstadkommas genom att *lägga den till förra delen* och detta naturligtvis till denna i dess helhet, d. ä. efter dess båda stafvelsers redan befintliga betoningsproportioner. Således skall $\frac{2}{2n}$ (subordinationen) $+ \frac{1}{2n}$ (det tal, som blifvit lagdt till sista delen) d. ä. tillsammans $\frac{3}{2n}$ läggas till $\frac{n + (n-1)}{2n}$ (det tal, som uttrycker förra sammansättningsledens båda stafvelser), sålunda att en större del faller på n och en mindre på $n - 1$ efter hvardera talets proportion. Kallar jag den ena sökta delen x, den andra y, så blir $x = \frac{3n}{2n - 1}$ med $2n$ till näm-

nare, $y = \frac{3(n-1)}{2n-1}$ med $2n$ till nämnare. Och emedan dessa bråk hafva samma nämnare, som de, hvilka de skola tilläggas, har additionen följande form:

$$\frac{n + \frac{3n}{2n-1}}{2n}, \quad \frac{n - 1 + \frac{3(n-1)}{2n-1}}{2n} \text{ d. ä.}$$

$$\frac{n(2n-1) + 3n}{2n(2n-1)}, \quad \frac{(n-1)(2n-1) + 3(n-1)}{2n(2n-1)}, \text{ d. ä.}$$

$$\frac{2n(n+1)}{2n(2n-1)}, \quad \frac{2(n^2-1)}{2n(2n-1)},$$ och i följd af den förändrade nämnaren måste äfven det tillagda begreppets beteckning ändras från $\frac{2n}{2n}$ till $\frac{2n(2n-1)}{2n(2n-1)}$, och således blifva betoningsproportionerna för hela den trestafviga sammansättningen följande:

$$\frac{2n(n+1), 2(n^2-1), 2n(2n-1)}{2n(2n-1)} = \frac{n(n+1), (n^2-1), n(2n-1)}{n(2n-1)}.$$

Detta må gälla såsom *första* sannolikhetsberäkningen för det trestafviga ordets betoningsproportioner i den fjerde kategorien eller dess slutliga uttal. Denna beräkning är fullt logisk för öfrigt, utom i en punkt, der jag anser henne böra beriktigas. Jag har nämligen *vid tillämpandet af subordinationen* icke tagit den omständigheten i betraktande, att den förra sammansättningsleden är tvåstafvig, den sednare enstafvig, och när detta lemnas utan afseende, får i det trestafviga ordet *hela den förra tvåstafviga* delen samma proportion till den följande enstafviga, som i det tvåstafviga den enstafviga till den enstafviga.*) Man finner vid närmare eftertanke, att detta är föga logiskt och ingalunda nödvändigt, utan tvärtom oriktigt. Ty beviset grundar sig visserligen derpå, att likasom den sednare (enstafviga) delen, så äfven den förra (tvåstafviga) fattas såsom *ett* begrepp, men det är *ett tvåstafvigt begrepp*, och derför får lika litet, som det förra momentet eller begreppsenheten, förbises det sednare eller tvåstafvigheten, och äfven denna synpunkt måste derför göra sig gällande vid subordinationen *i förhållande till den sista enstaf-*

*) Denna sanning blir för läsaren åskådlig, om han i sifferbeteckningen nedanför jemför summan af de två första bråken i den *första* sannolikhetsberäkningen af det trestafviga ordets betoning med det sista bråket i samma tal, då det befinnes, att, när t. ex. n antages vara $= 4$, de två första bråkens summa innehåller $^7/_{28}$ eller $^1/_4$ mera än det sista, likasom i den motsvarande beteckningen för det tvåstafviga ordet i $^4/_4$ (förra sammansättningsleden) finnes $^1/_4$ mera än i $^3/_4$ (den sednare).

viga delen. Fjerde kategorien i den ofvanför framställda formen äfvensom sifferbeteckningarna nedanför till åskådliggörande af det resultat hon innehåller, har jag endast anfört, på det att läsaren må kunna göra sig förtrogen med min tankegång och af de i siffror utförda exemplen se huru ett mindre riktigt uttal äfven är ett uttryck af en mindre logisk form, såsom här af en alltför svag subordination mellan det förra (tvåstafviga) och det sednare (enstafviga) begreppet, ty i det vanliga uttalet saknas icke exempel, som öfverensstämma äfven med denna form, om n antages vara $= 4$ (se nedanför). Men strängt logiskt måste den nu framhållna synpunkten äfven tagas med i beräkningen, hvilket sker derigenom, att subordinationen fördubblas eller $\frac{2}{2n}$ förvandlas till $\frac{4}{2n}$ och dertill måste vidare, likasom förut, läggas $\frac{1}{2n}$, och således $\frac{5}{2n}$ läggas till hvardera stafvelsens betoningsbeteckningar *efter deras proportioner.* I detta fall blir $x = \frac{5n}{2n-1} : 2n$, $y = \frac{5(n-1)}{2n-1} : 2n$. Och efter samma operationers utförande, som i det föregående, med dessa förändringar af x och y blir formeln för det trestafviga ordet i *den fjerde kategorien*, enligt denna beräkning, som jag anser vara den enda riktiga:

$$\frac{2n(n+2)}{2n(2n-1)}, \frac{2(n^2+n-2)}{2n(2n-1)}, \frac{2n(2n-1)}{2n(2n-1)} =$$
$$= \frac{n(n+2)}{n(2n-1)}, \frac{n^2+n-2}{n(2n-1)}, \frac{n(2n-1)}{n(2n-1)}$$

Sannolikhetsberäkningen af betoningsproportionerna vinner ännu större stöd, om samma principer tillämpas på en ren *fyrstafvig* sammansättning af samma begreppskategori t. ex. *rådhusrättsdom*, *Norrmalmstorgshörn*, ord, som, om de också äro så ovanliga, att de knappast förekomma — under det att rena fyrstafviga sammansättningar af en annan kategori t. ex. *middagssolsken*, *småstadsgrannlåt*, *spannmålsfartyg*, *trädgårdsredskap* äro mindre ovanliga — här måste bildas, för att utföra beräkningen så långt som möjligt; och ehuru de fyrstafviga sammansättningarna af detta slag äro så obrukliga, har jag dock hört mig för om meningarna angående deras *verkliga* uttal, derest man ville begagna dem, och funnit dessa öfverensstämmande med min egen.

Tillämpningen af samma principer på den fyrstafviga sammansättningen kan endast ske genom användandet af det för den trestafviga sammansättningen funna resultatet, *såsom det ena be-*

greppet, med den förändring af detsamma, som föranledes deraf, att detta begrepp är ett *trestafvigt* ord, men det tillagda (sista sammansättningsleden) *enstafvigt*. Enligt samma bevisledning, som blifvit använd, för att finna den sista stafvelsens beteckning i den trestafviga sammansättningen, blir, då man använder den sednare eller riktiga beräkningens resultat, beteckningen för sista delen i den fyrstafviga sammansättningen

i första kategorien: $\frac{n(n+2)+n^2+n-2+n(2n-1)}{3n(2n-1)}$.

Och hela ordet får enligt samma bevisledning

i andra kategorien formeln:

$$\frac{n(n+2)+n^2+n-2+n(2n-1)}{3n(2n-1)}, \quad \frac{n(n+2)+n^2+n-2+n(2n-1)}{3n(2n-1)}.$$

Tredje kategoriens eller *subordinationens* formel $\frac{1}{n}$ blir, då den göres liknämnig med den förra, $= \frac{3(2n-1)}{3n(2n-1)}$, och denna formel måste i följd af det förra begreppets *trestafvighet* och det sednares (sista sammansättningsledens) *enstafvighet* tredubblas och blir följaktligen $= \frac{9(2n-1)}{3n(2n-1)}$.

Men här måste ock antagas — hvad det *verkliga* uttalet icke motsäger — att sista stafvelsen har den fulla tonen, derför måste hennes ofvanför angifna betoningsformel förvandlas till $\frac{n}{n}$ eller, hvilket är detsamma, till $\frac{3n(2n-1)}{3n(2n-1)}$, hvilket tal man erhåller, om till hennes formel lägges $\frac{2n^2-5n+2}{3n(2n-1)}$. Men läggas detta tal till *denna* del, måste, *om icke koordinationen skall upphäfvas*, samma tal läggas till den förra delen (den trestafviga) och till densamma *äfven*, *om icke den redan bestämda subordinationen skall upphäfvas*, läggas dess formel, d. ä. båda formlerna tillsammans: $\frac{9(2n-1)}{3n(2n-1)} + \frac{2n^2-5n+2}{3n(2n-1)}$, och detta *efter hvardera stafvelsens proportioner*. Betecknas *den* del af nyss anförda summa, som tillkommer hvardera af de tre stafvelsernas proportioner, med x, y, z, så är efter utförd räkning:

$$x = \frac{(2n^2+13n-7)(n+2)n}{2(2n^2+n-1)} : 3n(2n-1)$$

$$y = \frac{(2n^2+13n-7)(n^2+n-2)}{2(2n^2+n-1)} : 3n(2n-1)$$

$$z = \frac{(2n^2 + 13n - 7)(2n - 1)n}{2(2n^2 + n - 1)} : 3n(2n - 1).$$

Den nu återstående operationen är additionen:

$$\frac{n(n + 2) + x,\ n^2 + n - 1 + y,\ n(2n - 1) + z}{3n(2n - 1)}.$$

Och enär dessa tal vid additionen, då man insätter de funna värdena på x, y, z, erhålla till nämnare $6n(2n - 1)(2n^2 + n - 1)$, så ger man äfven det sista begreppets formel, som allt fortfarande måste uttrycka en hel, denna förändrade nämnare med motsvarande förändring i täljaren. Och efter dessa operationer blir *fjerde kategoriens* formel för hvardera af den fyrstafviga sammansättningens stafvelser:

för den första: $\dfrac{2n(n+2)(2n^2+n-1) + (2n^2+13n-7)(n+2)n}{6n(2n-1)(2n^2+n-1)}$

för den andra: $\dfrac{(n^2+n-2)(2n^2+n-1)2 + (2n^2+13n-7)(n^2+n-2}{6n(2n-1)(2n^2+n-1)}$

för den tredje: $\dfrac{2n(2n-1)(2n^2+n-1) + (2n^2+13n-7)(2n-1)n}{6n(2n-1)(2n^2+n-1)}$

för den fjerde: $\dfrac{6n(2n-1)(2n^2+n-1)}{6n(2n-1)(2n^2+n-1)}$.

De för den fjerde kategorien funna formlerna blifva, när man ger n ett visst särskilt värde, uttryckta i siffror för de olika sammansättningarna följande:

för tvåstafviga:	*trestafviga:* *i första beräkn.:*	*i andra beräkn.:*	*fyrstafviga:*
$n = 2;\ 2/2,\ 1/2 = 1\,1/2;$	$\frac{2, 1, 2}{2} = 2\,1/2;$	$\frac{4, 2, 3}{3} = 3;$	$\frac{20, 10, 15, 18}{18} = 3\,1/2$
$n = 3;\ 3/3,\ 2/3 = 1\,2/3;$	$\frac{12, 8, 15}{15} = 2\,1/3;$	$\frac{3, 2, 3}{3} = 2\,2/3;$	$\frac{3, 2, 3, 4}{4} = 3$
$n = 4;\ 4/4,\ 3/4 = 1\,3/4;$	$\frac{20, 15, 28}{28} = 2\,1/4;$	$\frac{12, 9, 14}{14} = 2\,2/4;$	$\frac{12, 9, 14, 20}{20} = 2\,3/4$
$n = 5;\ 5/5,\ 4/5 = 1\,4/5;$	$\frac{10, 8, 15}{15} = 2\,1/5;$	$\frac{35, 28, 45}{45} = 2\,2/5;$	$\frac{70, 56, 90, 135}{135} = 2\,3/5$
$n = 6;\ 6/6,\ 5/6 = 1\,5/6;$	$\frac{42, 35, 66}{66} = 2\,1/6;$	$\frac{24, 20, 33}{33} = 2\,2/6;$	$\frac{72, 60, 99, 154}{154} = 2\,3/6$
$n = 7;\ 7/7,\ 6/7 = 1\,6/7;$	$\frac{56, 48, 91}{91} = 2\,1/7;$	$\frac{63, 54, 91}{91} = 2\,2/7;$	$\frac{315, 270, 455, 728}{728} = 2\,3/7$

o. s. v.

Af det för de tre- och fyrstafviga sammansättningarna funna resultatet kan man med säkerhet sluta, att subordinationen icke uppgår till $\frac{1}{2}$, ty i detta fall skulle första stafvelsen i den trestafviga hafva starkare ton än den tredje och i den fyrstafviga starkare än den fjerde, hvilket alldeles icke öfverensstämmer med det verkliga uttalet af dylika ord, och i sig sjelfva bevisa talen $\frac{4}{3}$ och $\frac{20}{18}$, att sjelfva principen, bland hvars grundsatser ingår äfven den, att ingen stafvelses betoningsstyrka öfverstiger 1 (se första kategorien), kommit till korta, i thy att subordinationen är så stark, att den ansats, som blifvit gjord till koordination, endast varit ett fruktlöst försök. Och man kan häraf sluta, att om en stafvelse, som hör till de starkas kategori, nedsättes till hälften, har hon i och med detsamma blifvit nedsatt från denna kategori till de svagas eller deras, som man vanligen kallar tonlösa, af hvilken slutsats jag kommer att göra bruk i det följande. Hvad åter $\frac{1}{3}$ beträffar, så *kan* detta bråk antagas såsom uttryckande subordinationen, enär mången torde anse, att första och sista stafvelsen i hithörande trestafviga ord äro lika starka, och utan tvifvel uttalas de äfven så af mången. Men vid ett sådant uttal finge enligt schemat det tvåstafviga ordet i den nya sammansättningen samma betoning, som det skulle hafva utan vidare tillökning, hvilket, att döma af den medlersta stafvelsens svaga ton, skulle innebära en väl stark subordination emellan den första och andra i den tvåstafviga sammansättningen såsom sådan. Ändras subordinationen från $\frac{1}{3}$ till $\frac{1}{4}$, minskas skilnaden mellan den medlersta och den näst föregående stafvelsen nära $\frac{1}{8}$ ($\frac{1}{3} - \frac{3}{14} = \frac{5}{42}$), hvarigenom man kunde tycka, att de, jemförda med det vanliga uttalet, för mycket närma sig hvarandra, men så pass stor afvikelse kan ju detta genom inflytande af den vanliga ljudlagen i andra trestafviga ord med stark ton i första och sista stafvelsen (t. ex. det förut anförda *ingenting*) tillåta sig, utan att derför den logiska principen behöfver uppgifvas. För min del anser jag $\frac{1}{4}$ vara det mest passande uttrycket för subordinationen och kommer i det följande att använda detta bråk vid taktens beräknande. Den olikhet i tonen ($4 \cdot \frac{1}{4}$, $3 \cdot \frac{1}{4}$; $4 \cdot \frac{3}{14}$, $3 \cdot \frac{3}{14}$), som vinnes för det tvåstafviga ordet i den nya sammansättningen, i det att den sednare stafvelsens ton minskas ungefär $\frac{1}{9}$ ($\frac{3}{4} - \frac{9}{14} = \frac{3}{28}$), synes mig temmeligen väl uttrycka det verkliga förhållandet, och afvikelsen från den proportion ($n = 3$), som jag i vissa afseenden anser lika fördelaktig, är så obetydlig, att det är svårt att efter gehör afgöra hvilkendera är bättre. Vid pröfvandet af dessa tonförhållanden bör man välja sådana ord, hvilkas primitiva stafvelser hafva alla tre ett till konsonanternas antal och uttal lika ljud t. ex. *solskensdag* eller *Norrmalmstorg*. Om jag icke alltför mycket misstar mig om det bättre vanliga

uttalet, är i detsamma betoningsskilnaden mellan den andra och tredje stafvelsen större än emellan den första och andra, och tillika är den första något, om än föga märkbart, svagare än den sista. Af dessa skäl anser jag, att $\frac{1}{4}$ bättre än $\frac{1}{3}$ uttrycker den normala subordinationen, och kan icke finna något ofördelaktigt i alla tre proportionerna utom möjligen att den andra ($\frac{9}{14}$) är i förhållande till den första ($\frac{12}{14}$) något starkare än i vanligt tal, hvartill den sannolika grunden ofvan blifvit angifven. Antager man subordinationen vara $= \frac{1}{5}$, $\frac{1}{6}$ o. s. v., blir enligt siffertabellen skilnaden ännu mindre än $\frac{3}{14}$, ty detta tal är större än $\frac{7}{45}$ (skilnaden då n antages $= 5$, $5 \cdot \frac{7}{45}$, $4 \cdot \frac{7}{45}$) och ännu mycket större än $\frac{4}{33}$ (skilnaden, då n antages $= 6$; $6 \cdot \frac{4}{33}$, $5 \cdot \frac{4}{33}$) o. s. v., och derför har bland alla bråk, som äro mindre än $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ företrädet framför de andra. Svårare är det att afgifva ett noggrannt omdöme öfver det fördelaktiga eller ofördelaktiga i den sista stafvelsens betoningsproportion i förhållande till den medlersta, när n antages $= 4$, ty det är redan omöjligt att efter gehör afgöra om $\frac{5}{14}$ (skilnaden mellan dessa stafvelsers betoning, när n antages $= 4$) är bättre än $\frac{1}{3}$, som är endast $\frac{1}{42}$ mindre, och derför äro de förut anmärkta företrädena vid denna subordination i det afseende afgörande, att n hellre bör antagas vara lika med 4 än med 3, och äfvenså är det omöjligt att säga, om icke den ständigt stigande skilnaden $\frac{17}{45}$ ($n = 5$) och $\frac{13}{33}$ ($n = 6$) lika väl motsvarar proportionerna i det vanliga uttalet mellan den medlersta och sista stafvelsen, emedan i detta den sednare har en betydligt starkare ton än den förra, men den förut anmärkta ofördelaktiga proportion emellan den första och andra, som uppkommer desto mera, ju mera n ökas utöfver 4, måste, då ett godt gehör icke räcker till i den nu nämnda punktens afgörande, blifva den lag, som fäller utslaget.

De skäl, som tala för subordinationens bestämmande till $\frac{1}{4}$, vinna ökad styrka, om man betraktar *hela* ordet med afseende på den summa, som faller på de två första stafvelsernas äfvensom på den sistas betoning. Antages $n = 2$, så visar sig i summan af de två första stafvelsernas betoningsstyrka i förhållande till den tredje en orimlighet, som icke är mindre, än den redan från andra synpunkter anmärkta, och jag behöfver icke längre härmed uppehålla mig. Antages $n = 3$, förbättras denna proportion betydligt, och den första summan ($1\frac{2}{3}$) i förhållande till den sista stafvelsens ton (1) lemnar här föga att önska, och det är endast ur de förut anmärkta synpunkterna som proportionerna med afseende på första och andra stafvelsen synas mindre väl motsvara det vanliga uttalet. Antages n lika med något af de följande talen, så är den första summan fördelaktigast, då n antages $= 4$, enär det väl låter tänka sig, att i ett godt ut-

tal denna summa är endast $\frac{1}{2}$ mera än den sista stafvelsens betoningsstyrka, men näppeligen endast $\frac{2}{5}$ ($n = 5$), $\frac{1}{3}$ ($n = 6$), $\frac{2}{7}$ ($n = 7$) o. s. v. allt mindre, ju mindre bråk subordinationen bestämmes vara. Riktigheten häraf blir ännu mera påtaglig, om man äfven tar den tid i betraktande, som fordras för hela ordets utsägande. Jag har redan förut angifvit, att tidslängden är ett uttryck af en annan princip än betoningen, och att derför tvenne fullt betonade stafvelser t. ex. *hof* och *rätt* kunna, ehuru de i och för sig sjelfva betraktade hafva lika ton, hafva olika tidslängd, låt vara, att skilnaden är ganska obetydlig; vidare är det en redan uttalad grundsats i min teori, att, när en stafvelses ton minskas eller förökes, äfven hennes tid minskas eller förökes (se sid. 8 f.), och detta i samma proportion, som tonen. Kallar man derför tiden för de längsta stafvelsernas (t. ex. *hof*) uttal t och för dem, som äro relativt kortare (t. ex. *rätt*), låt vara, att ännu ett par grader skilja dem från de kortaste, t', så äro, om dessa stafvelser höra till dem, hvilkas betoningsproportioner här bestämmas, då dessa blifvit funna, äfven tidsproportionerna funna. För ett ord sådant som *solskensdag* blifva de, om n antages $= 4$, $= \frac{12t,\ 9t,\ 14t}{14}$. Och det högsta tidsförlopp man rimligtvis kan antaga för en verkligt lång stafvelses uttal är $\frac{1}{2}$ sekund, i hvilket fall skilnaden mellan de två första stafvelsernas uttal i anseende till tiden och den sistas blefve $\frac{1}{4}$ sekund, hvilket väl låter tänka sig, men näppeligen, att skilnaden blefve mindre, såsom den skulle blifva, om n antages $= 5$, 6 o. s. v. Och tar jag ett trestafvigt ord sådant som *nattvaktsrund*, blifva tidsproportionerna ($n = 4$) $\frac{12t',\ 9t',\ 14t'}{14}$, hvarvid det beror på hvilken tidslängd bestämmes för t', hvilken naturligtvis lika litet kan noggrannt bestämmas som den för t, och derför är det äfven omöjligt att omständligt bestämma normaltiden för våra ords uttal, men detsamma gäller icke om deras normalbetoning, och det nu anförda om tiden är endast framkastadt, på det att läsaren måtte kunna bilda sig en föreställning om huru dessa betoningsproportioner taga sig ut, om man äfven tar tiden i betraktande. Och på det att icke mina antydningar måtte leda till missförstånd, vill jag nämna, att i de fall en stafvelses tidslängd genom tilläggande af konsonanter, långt ifrån att förlängas, förkortas t. ex. *krigs* jemfördt med *krig*, man, der denna förändring inträdt, vid bestämmandet af tidsproportionerna har att taga t' och icke t såsom tidsmåttet, så att t. ex. *krigsråd* är till tidslängden $= \frac{4t'}{4}, \frac{3t}{4}$ ($n = 4$). Och antager man

t. ex., att t är $= \frac{1}{2}$ och $t' = \frac{3}{8}$ sekund, så blir ordets tidslängd $= \frac{4}{4} \cdot \frac{3}{8}, \frac{3}{4} \cdot \frac{1}{2} = \frac{3}{8}, \frac{3}{8}$ sekund. Men detta är snarare fiktioner än förutsättningar, emedan jag, såsom nyss blifvit nämndt, icke har samma säkra norm för tidens, som för betoningens bestämmande, enär en stafvelses största normala tidslängd äfvensom den mindre för en annan, hvilka tider vid stafvelsernas ingående i sammansatta ord bestämmas af dessas betoningsproportioner och så äfven af den förändrade tonen vid ett enstafvigt ords begreppsförändring (t. ex. *från*, se sid. 8), icke med någon säkerhet låter uttrycka sig i ett bestämdt tal (t. ex. bråk af sekunder), hvilket deremot är möjligt i afseende på betoningsstyrkan, och äfven derför är det betoningen. men icke stafvelsenlängden, som utgör grundvalen för den *svenska* versbyggnaden.

Att man bäst träffar subordinationen för ett godt *svenskt* uttal, om n bestämmes såsom $= 4$, vinner äfven bekräftelse af den motsvarande sifferbeteckningen för det fyrstafviga ordets betoningsformel, hvilken synes mig så afpassad som möjligt. Men detta må i anseende till dessa ords ovanlighet tillsvidare gälla såsom min enskilta mening. Må läsaren sjelf pröfva uttalet af de exempelvis bildade orden eller sjelf bilda sig andra af *samma* begreppskategori, ty äfven om man bildar ett nytt ord, är den, som har sund och god språkinstinkt, icke alldeles utan ledning för dess uttal. De opartiska och välgrundade omdömen, som deraf blifva en följd, skola leda till frågans utredning.

Möjligen gör någon den invändningen, att den af mig för det svenska (icke finska, tyska m. m.) uttalet bestämda normalbetoningen ($n = 4$) ganska väl öfverensstämmer med hvad han anser vara ett godt uttal af dylika tre- och fyrstafviga ord, men att detta icke bevisar, att lagen för dessa stafvelsers betoningsproportioner är den af mig uppställda, emedan alltsammans kan bero af en tillfällighet. I sådant fall får jag göra den erinran, att den, som här medgifver a, han måste ock säga b, ty logiken är icke någon tillfällighet, och när dess användning medför ett resultat, som öfverensstämmer med ett verkligt faktum, anser man sig inom hvarje vetenskap hafva för detta funnit en tillfredsställande förklaring. Och derför anser jag den här uppställda lagen såsom den verkliga och sanna, till dess någon uppvisar en bättre d. ä. en på bättre grunder stödd förklaring. Måhända skall man äfven invända, att det endast är ett cirkelbevis att först uppställa kategorier för den tvåstafviga sammansättningen och sedan stödja deras riktighet på det af deras tillämpning på den tre- och fyrstafviga funna resultatet, då jag likväl icke *vet*, utan endast *förutsätter*, att de sednare följa de för den tvåstafviga förutsatta kategorierna. Men denna invändning faller likaledes för det nyss anförda skälet. Ty dessa ka-

tegorier äro icke blott en förutsättning, utan stödja sig på logiken, och när de tillämpade på ännu tvenne ordklasser, som måste såväl den ena som den andra medgifvas höra till *samma* begreppskategori som den tvåstafviga (ett efterföljande *enstafvigt* begrepp bestämdt af ett föregående), gifva ett med verkligheten öfverensstämmande resultat, så hafva de, enligt gången af en enkel och naturlig bevisledning, funnit sin bekräftelse.

Genom detta bevis, hvilket helt och hållet hvilar på den satsen, att i vårt språk begreppet bestämmer uttalet, äfvensom af hela min föregående framställning anser jag det till fullo ådagalagdt, att det svenska och grekiska språket i afseende på ordens uttal bestämmes af tvenne olika principer: det förra endast af betoningen, men det sednare, åtminstone när det är fråga om dess bruk i vers, af qvantiteten. Qvantiteten var hos grekerna, så att säga, infödd icke blott för vissa ordstammar, som från en aflägsen forntid såsom sådana hade i medvetandet bibehållit sig, utan äfven för sådana, som nedsjunkit till ändelser — och endast sällan röjer sig stafvelselängdens förkortning i följd af en försvagad betydelse, på hvilket slags öfvergång latinet jemfördt med grekiskan visar flera fall och dermed äfven, att qvantitetens guldålder redan inom detta språk börjar att förblekna — och reflexionen på att de sednare voro betydelselösa ändelser hade föga eller intet inflytande på ordens uttal. Men just denna reflexion är det som allt mera gör sig gällande i vårt språk och söker sitt uttryck icke i qvantiteten, *ty denna är icke bestämd af vissa ords betydelse*, och dock är det just på den sistnämnda man, enligt granskarens eget medgifvande, reflekterar, utan i ordaccenten, i hvilken man söker återgifva en *betydelse hörande till en viss logisk kategori.*

Såsom man kan finna af de exempel granskaren anför vid sin framställning, är det vissa ordstammar, som han tillägger egenskapen att hafva lång qvantitet, och dessa sönderfalla i vissa logiska kategorier: substantiver, adjektiver, verber, i vissa fall pronomina samt några vissa partiklar. Men hålla vi oss vid qvantiteten, som i latinet och ännu mera i grekiskan framträder med den största bestämdhet och klarhet och i dessa språk äfven bäst är oss bekant, så finna vi, att hvad för öfrigt må vara dennas grund och innersta väsende, icke uttrycker hon ordens vigt i perioden och icke heller stafvelsernas vigt i ordet, utan hon tillhör visserligen vissa ordstammar samt ofta sådana i någon för ett visst ändamål förändrad form, men i några logiska kategorier låta sig ej dessa stammar indelas och *allra minst efter ordens och stafvelsernas vigt och betydelse.* Men det är just en sådan indelning granskaren gör, och detta bevisar endast, att han sammanblandar qvantitet och betoning och genom sin

inblandning af den förra intrasslar den sednare. Qvantiteten i ett latinskt eller grekiskt ord har för oss, likasom för dem, som lemnat oss denna fornklassiska literatur, emedan vi icke känna hennes inre väsende och betydelse, endast välljudets auktoritet eller är med andra ord en *rent fonetisk* egenskap och såsom sådan följer qvantiteten i vårt eget närvarande språk med den rätta betoningen och bestämmes af denna, men icke tvärtom. Det är, enligt min åsigt, betoningen som bestämmer uttalet, och betoningen sjelf bestämmes öfverhufvud af *ordens betydelse och ömsesidiga förhållande till hvarandra i en mening* och så äfven sammansättningslederna i ett sammansatt ord, m. e. o. det är icke den *fonetiska formen* utan *innehållet* som normerar vårt uttal, sålunda att ett ord dels framhålles framför andra, dels ställes i en viss jemnvigt emot ett annat. Äfven i grekiskan kan man i behandlingen af s. k. encliticæ och procliticæ och äfven i många andra fall skönja samma princip eller den retoriska betoningens inflytande på ordaccenterna, men i följd af qvantitetens stora vigt och dennas inverkan på accenterna framträder der denna lag icke så klar som i vårt språk, der han är en grundlag. Det är således, enligt min mening, i allmänhet den på logiska grunder hvilande retoriska betoningen som i vårt språk ligger till grund för ordaccenterna, sålunda att i prosan de sednare i de flesta fall sammanfalla med den förra. Men emedan betoningsnyanserna äro ganska många, är det svårt att så noggrannt, som önskligt vore, iakttaga dessa och på samma gång i den svenska versen — och måhända ännu svårare i andra moderna språk — åstadkomma en så sträng metrisk bestämdhet, som den antika genom qvantiteten anses ega, hvarvid dock må anmärkas, att meningarna äro delade i den frågan, hvilket inflytande den retoriska betoningen, framför allt i den jambiska trimetern, haft på metern, samt huru versen blifvit af de gamle deklamerad.

Ehuru således principerna äro olika för uttalet i det svenska och grekiska språket, antager jag dock, i öfverensstämmelse med det allmänna bruket och den gängse åsigten, att det sednares versmått äro med större eller mindre motsvarighet användbara äfven för det förra. Vill man efter analogier hemtade från musiken bestämma förhållandet mellan takten i den svenska och grekiska versen, måste man först afgöra, om och under hvilka vilkor en jemförelse mellan båda är möjlig, ty man får aldrig glömma, att i den svenska är betoningen, i den grekiska tiden indelningsgrunden för takterna. Men betoningen kan endast under det vilkor vara indelningsgrunden för takten, att hon bestämmer stafvelsens tidslängd, emedan med den musikaliska takten just menas stafvelsernas *tids*förhållande till hvarandra. Och såsom jag visat, förefinnes ock verkligen detta vilkor. Men ännu

ett vilkor borde äfven vara för handen, nämligen den primitiva utan allt afseende på accenten stafvelserna tillkommande tidslängden, men det till grund för denna liggande tidsmåttet synes det vara omöjligt att med någon säkerhet bestämma (se sid. 23 f. och 53), och derför blir den på de svenska ordens betoning grundade jemförelsen mellan takten i de svenska och de grekiska endast ofullständig. Så hafva t. ex. orden *hofråd*, *hofrätt*, *krigsrätt*, *krigsråd*, ehuru de allesammans hafva lika accenter, med all sannolikhet jemförda med hvarandra allesammans olika tidsproportioner (produkten af accenten och den primitiva qvantiteten), och på sin höjd närma sig de i detta afseende mest olika bland deras stafvelser så mycket hvarandra i anseende till den tidsfyllande takten, att äfven de kortaste icke understiga hälften af den normala långa (*i*). Det är derför ganska vanskligt att till utrönande af taktens förhållande i svenska och grekiska ord anställa en jemförelse efter de olika principer, som bestämma hvartdera uttalet. Men emedan det af nu och förut antydda orsaker icke finnes något annat medel, och den från accenten utgående jemförelsen kan, ehuru ofullständig, dock lemna någon upplysning, måste ett allmänt omdöme i denna fråga grunda sig på de resultater, som framgå ur denna jemförelses speciella användning. Redan Solger insåg, att en jemförelse mellan moderna och antika versfötter är underkastad stora svårigheter, och han anmärkte, att de gamles beteckningar för daktyln, spondéen, trokéen m. m. äro oegentliga för en versbyggnad, som hvilar på betoningens grundval (Solger: Des Sophokles Tragödien übersetzt, Vorrede p. LIV), och verkligen ligger i dessa tecken använda för våra versfötter endast så mycken sanning, som det är ovedersägligt, att tidslängden får genom den starkare eller svagare tonen en viss modifikation. I medvetande alltså, att betoningen ger någon ledning för bestämmandet af takten i den svenska versen, har jag med denne, vid vårt århundrades början så högt förtjente öfversättare, till föredöme (ib. p. LXI), långt förr än granskarens åsigt blef mig bekant, varit af den meningen, att den stigande och sjunkande takten ingalunda får försummas. Likväl måste, derest någon vers skall kunna åstadkommas, betoningsnyanserna något modifieras för meterns skull; dock får denna modifikation naturligtvis icke drifvas med det orimliga godtycke, som vanligen hittills varit fallet i vers, att om denne läses metriskt, orden få ett helt annat uttal än i prosan, och, om man läser honom såsom en rad i prosan, den förutsatta metern icke finnes i versen. Sker åter modifikationen med måtta och efter vissa väl uppställda hufvudreglor, torde den strid, som uppkommer mellan betoningen och metern, i det att de finaste betoningsnyanserna icke öfverensstämma med

den sednare eller tvärtom den sednare med de förra, icke blifva större än den, som hos de gamle förekommit mellan den af qvantiteten bestämda metern å ena sidan och den retoriska betoningen i versens deklamation å den andra. Ty, såsom redan blifvit antydt, är den frågan icke fullt bestämd och afgjord, huru trimetern af de gamle blifvit på teatern föredragen. Solger gick så långt i framhållandet af det *musikaliska* elementet, hvilket har sitt uttryck i qvantiteten och takten, att han uttalade den förmodan, att äfven dialogen blifvit på teatern föredragen i ett slags sång. Denna åsigt torde numera icke hafva några anhängare. Deremot har F. Fritze för ej länge sedan uppställt en alldeles motsatt princip, den "deklamatoriska," enligt hvilken hufvudbegreppen i hvarje trimeter efter bestämda reglor på en viss plats i versen och genom bestämda mellanrum skilda från hvarandra framhållas med öfvervägande accenter (de "deklamatoriska accenterna"), hvilka i de flesta fall, men icke alltid, öfverensstämma med de metriska *hufvud*accenterna, och för hvilka de andra stafvelsernas *metriska* betoning träder i bakgrunden, så att enligt hans mening den *metriska* betoningen i trimetern skulle "på sin höjd hafva varit en bisak och blott så mycket blifvit iakttagen, att man markerade honom såsom en sådan till skilnad från andra verser." Denna åsigt är icke så alldeles osannolik, och de skäl han anför förtjena all uppmärksamhet (F. Fritze: Sämmtliche Tragödien des Euripides, metrisch übertragen. 2 B. Vorwort). Och har den grekiska trimetern blifvit på ett sådant sätt deklamerad, och tyckte man sig, enligt det af granskaren (sid. 143) påpekade uttrycket hos Cicero, till och med, när man hörde körerna *deklameras*, höra prosa, hvilket, om någon sanning ligger i detta yttrande, måste innebära, antingen att äfven ordaccenterna iakttogos i poesi, eller ock, hvilket är vida sannolikare, att man icke framhöll de metriska accenterna synnerligen starkt och markerade, för att göra sig för åhöraren begriplig, med deklamatoriska accenter de ord, som innehållet ville hafva framhållna — var detta förhållandet, så är det ännu mindre skäl att göra det metriska momentet till allherrskande i den svenska versen. Och derför, när jag i det följande uppställer bestämda gränser för stafvelsernas modifikation, sker det, för att visa, huru mycket eller litet vid dennas användning den strängt metriska betoningen kommer att afvika från den i prosan, på det att man må kunna se, huru stor inskränkning metern lider af den regelrätta betoningen, om denna iakttages vid versens deklamation, och tvärtom huru mycket betoningen lider, om man deklamerar versen strängt efter metern.

Gränserna för modifikationen såväl till tonens förstärkning om förminskning må alltså bestämmas, och jag bestämmer dem

efter följande grundsatser. I den grekiska metriken äro tvenne korta stafvelser lika med *en* lång, såsom man finner deraf, att de, enligt densamma, kunna utbytas mot hvarandra. Tvenne långa, som utgöra summan af fyra "morer" eller korta tidsdelar, plägar man betrakta såsom fyra fjerdedelar, och således låter man hvarje "mora" utgöra *en* fjerdedel. Men nu lärer det icke finnas någon ovilkorlig nödvändighet för just detta bråk såsom enheten, utan hufvudsaken är väl, att den långa är dubbelt så stor som den korta, och göres två fjerdedelar till måttet, så blir den långa fyra fjerdedelar och således två sådana åtta fjerdedelar. Nu äro, enligt min teori, tvenne stafvelser i vårt språk, då de mätas efter betoningen och båda betraktas såsom fullstarka och lika till tonen, också lika med åtta fjerdedelar. Jemför jag nu med hvarandra dessa tal, som uttrycka samma proportioner för tvenne stafvelser inom hvartdera språket, ehuru indelningsgrunden för dessa proportioner är en annan, nämligen i det ena *tiden*, i det andra *betoningen*, så motsvara de hvarandra äfven, när lika förändringar göras i båda talen. Halfveras fyra fjerdedelar, så är detta i grekiskan uttrycket för en kort stafvelse. Och således, om jag antager, att den fullt betonade svenska motsvarar den långa grekiska, så uttrycker äfven två fjerdedelar eller en half i sitt förhållande till en hel, då jag betraktar de svenska stafvelserna, samma proportion emellan dessa, som i grekiskan den korta har till den långa, hvilket förhållande är ett till två. Häraf följer, att en modifikation, som går ända till $\frac{1}{2}$, är så stor, att en så modifierad stafvelse motsvarar den grekiska korta och måste i sitt förhållande till en fullt betonad betraktas såsom tonlös.

Men äfven när jag utgår från den svenska betoningen i och för sig sjelf utan att jemföra densamma med afdelningarna i den grekiska qvantiteten, finner jag samma resultat. Till detta har jag nämligen redan kommit vid subordinationens bestämmande i det föregående betoningsschemat för de der behandlade sammansättningarna, hvarvid det visade sig, att af tvenne i och för sig sjelfva fullt betonade stafvelser den, som vid sammansättningen blir svagare, icke får i det tvåstafviga ordet nedsättas till halfva tonen, emedan en så stark subordination bevisat sig i samma schema upphäfva den princip, på hvilken det är byggdt, och sålunda vara en ren orimlighet, hvarför ock $\frac{1}{2}$ måste betraktas såsom den gräns, der koordinationen, hvilken är uttrycket af begreppens jemnvigt och starkt betonade stafvelser, upphör, och således den svaga tonen vidtar, så att alla stafvelser, hvilkas ton endast uppgår till $\frac{1}{2}$ eller är ännu mindre, äro att betrakta såsom svaga eller äro s. k. tonlösa (se sid. 21). Och får en hel icke minskas till en half, torde det utan vidare bevis medgifvas,

att en half icke får ökas till en hel. Och emedan man måste fasthålla en bestämd gränsskilnad mellan betonade och obetonade, kan *enligt den stränga teorien* någon modifikation till tonens *förstärkning* i en stafvelse, som endast uppgår till $\frac{1}{2}$, icke medgifvas, utan detta är endast en nödfallsutväg, som man vid begagnandet af *enstafviga* ord (se längre fram) ofta måste välja för innehållets skull. Men är detta riktigt och utgör, såsom jag i sista afdelningen utförligare skall visa, $\frac{1}{4}$ med all sannolikhet *grundformen* för de svenska stafvelsernas *betoningsskilnad*, så kan det med afseende på betonade stafvelser endast blifva fråga om att $\frac{4}{4}$ skall minskas eller $\frac{3}{4}$ ökas till motsvarighet mot hvarandra i den rena spondéen. Och emedan, enligt den föregående jemförelsen med de grekiska stafvelserna, $\frac{4}{4}$, $\frac{4}{4}$ motsvara två grekiska långa, är den modifikation, som här önskas, den sednares förstärkning med $\frac{1}{4}$. Och detta kan man göra, utan att stafvelsen hvarken faller ur sin bestämda kategori såsom betonad eller öfverstiger denna, hvars mått är 1. Men om jag har ett ord, hvars betoning är = $\frac{4}{4}$, $\frac{3}{4}$, hvilken modifikation behöfves då, för att få de båda stafvelserna att motsvara den jambiska spondéen (— ⏑)? Det skulle man kunna säga, om den metriska accenten, hvilken såsom *accent* med all rätt bör kunna räknas till samma genus, som ordaccenten, kunde uttryckas i ett bestämdt tal, likasom, enligt min teori, de svenska accenterna, men ingen lärer vilja åtaga sig att visa, hvilket detta tal är, och således torde vi få nöja oss med det antagandet, att, likasom han ger en förstärkt ton åt den grekiska stafvelsen i meterns deklamation, förmodligen mer eller mindre märkbart i olika rytmer, så måste, om man i svenskan ville finna någon motsvarighet, denna bestå i ordaccenten, såsom det äfven utan tvifvel är granskarens mening, eftersom han låter *svartsjuk* m. m. motsvara den *trokaiska* spondéen. Men ingen lärer neka, att våra accenter hafva många grader, hvilket jag äfven genom en fullt logisk princip visat i det föregående betoningsschemat, men *hvilken* grad, som fordras, för att få en sådan, som skulle motsvara iktus, det är oss omöjligt att säga, och vi måste derför stanna med en i uttalet mera hörbar ton än den stafvelsens, som icke skall hafva iktus, obestämdt för öfrigt *huru* stark denna ton är. Skola således tvenne stafvelser i ett sammansatt ord med betoningen $\frac{4}{4}$, $\frac{3}{4}$ genom en modifikation bringas till något, som motsvarar — ⏑, så måste den sednare ökas med $\frac{1}{4}$, men derutöfver får hon icke ökas, emedan ingen stafvelses ton får öfverstiga en hel. Och följaktligen för att för densamma erhålla denna *obestämbara* större tonvigt, som skall motsvara iktus, finnes ingen annan möjlighet, än att modifiera den förra, så att hennes ton något minskas, obestämdt huru mycket för öfrigt, men till $\frac{1}{4}$ får minskningen icke uppgå,

emedan då båda modifikationerna tillsammans skulle utgöra $\frac{1}{2}$. Och frågar man, om en dylik modifikation är berättigad, så blir svaret, att hon är det, åtminstone såsom ett undantagsfall, om den jambiska trimetern och öfverhufvud jambiska verser skola kunna åstadkommas, men bör aldrig användas i andra sammansättningar, än der andra stafvelsens ton uppgår till fulla $\frac{3}{4}$, emedan eljest förändringen lätt kan uppgå till $\frac{1}{2}$. Således får denna — den högsta modifikationsgraden — icke användas för *tvåstafviga* ord på *dom*, *het*, *sam* m. m., hvilka ändelser i trimetern måste hafva sin plats i femte eller nionde halffoten såsom delar af en spondé eller ock, åtminstone undantagsvis, i första delen af de rena jambiska versfötterna, emedan de stå så nära den gräns ($\frac{1}{2}$), der de tonlösas kategori begynner, att för dylika stafvelser, men icke för några andra, det undantaget bör kunna tillåtas, att de nedsättas till $\frac{1}{2}$. Och hvad spondéen med det trokaiska tonfallet beträffar, behöfves ingen modifikation i de nämnda betoningsproportionerna $\frac{4}{4}$, $\frac{3}{4}$ för deras motsvarighet mot densamma, emedan den relativt starkare tonen på förra stafvelsen redan såsom öfverhufvud starkare är egnad att motsvara iktus, utan att någon deraf är berättigad till den slutsatsen, att $\frac{1}{4}$ är uttrycket för densamma. Ty betoningsskilnaderna $4 . \frac{1}{4}$ och $3 . \frac{1}{4}$ i de förut behandlade tvåstafviga sammansättningarna samt $4 . \frac{3}{14}$ och $3 . \frac{3}{14}$ i de trestafviga uttrycka väl *samma* proportion, men detta af en *olika* ton ($\frac{1}{4}$; $\frac{3}{14}$), och skilnaden $\frac{5}{14}$ ($9 . \frac{1}{14}$, $14 . \frac{1}{14}$) mellan de båda sednare stafvelserna i de trestafviga utgöra till och med en annan proportion än de nyssnämnda, och derför fins det *äfven från vårt språks synpunkt* ingen *bestämd* ton, som motsvarar iktus, utan denne finnes uttryckt *i den relativt starkare tonen öfverhufvud*. Och frågar man, om i ett trestafvigt ord af den sistnämnda kategorien, t. ex. *månskensnatt*, någon modifikation kan förekomma, så blir svaret nekande. I ett sådant ord måste medlersta stafvelsen hafva sin plats i trimeterns femte och nionde halffot, sålunda att den föregående har till densamma trokaiskt tonfall och hon sjelf till den efterföljande jambiskt, hvilket äfven är det allmänna bruket. Och någon modifikation kan icke komma i fråga, emedan den ursprungliga betoningsstyrkan i de två första stafvelserna redan blifvit förminskad från hvad hon är i det tvåstafviga ordet utan vidare sammansättning, hvarvid den sednare stafvelsens ton blifvit i den nya sammansättningen förvandlad till ett bråk, som är mindre än $\frac{3}{4}$. Och likasom genom de ofvannämnda modifikationerna tonen förstärkes i den rena spondéen en fjerdedel och i den jambiska undergår en förändring, som stiger något deröfver, så anser jag äfven, att man utan betänkande kan göra bruk af en modifikation till tonens minskning, som icke öfverstiger samma grad, i det ena af tvenne en-

stafviga ord, som i följd af sitt begrepp äro lika betonade; och säkert skall icke det finkänsligaste öra såras af den metriska formen i följande hexameter, som jag exempelvis vill bilda:

Segren han vunnit och lidandets kalk tömt allas vår höfding.

Dock lärer, enligt granskaren (sid. 144), i uttrycket "kalk tömt" finnas ett betänkligt fel, emedan, enligt hans åsigt, qvantiteten visserligen är riktig, men tonen, som skulle ligga på *kalk* i den "trokaiska rytmen" och följaktligen äfven i den daktyliska, hvilar på *tömt*. Men nu är, såsom jag tillfyllest visat, förhållandet, att med qvantiteten hafva vi här ingenting att göra utan endast med betoningen, och kan granskaren, tvärtemot sitt eget antagande, att de två första stafvelserna i "misstänker" m. m. kunna modifieras till motsvarighet mot den *rena* spondéen, bevisa, att tonen icke får, för meterns skull, undergå en modifikation af en fjerdedels stegring eller minskning eller ännu mindre — såsom här är fallet, ty i det föregående är visadt, att den öfvervägande ton, som fordras, för att återgifva iktus, icke kan vara någon viss bestämd utan endast en i någon mån hörbar, vore det ock i en ganska obetydlig grad, emedan gradens storlek icke kan bestämmas — så har han rätt, ty i sig sjelfva hafva dessa båda ord *lika* stark ton. Och ingen har ännu någonsin tagit anstöt af oräkneliga dylika spondéer i våra skalders hexametrar, åtminstone in i versen, men man skulle måhända göra det, om de förekomme i slutet, emedan der spondéen, enligt den grekiska metriken, *kan* öfvergå till ren troké och då än mera i den moderna poesien, der man som oftast brukar trokéer i st. f. spondéer, och af *detta* skäl, men icke det af granskaren angifna, äro de anmärkta "kalk tömt," "ljuf tröst," "het glad," "(landt-) mäns tjäll" hårda eller kunna så förekomma det vid dylika versslut ovana örat, men bedömda efter en riktig teori, som vill låta beqväma sig till de allra måttligaste modifikationer, reducera sig dessa oegentligheter till en ren obetydlighet.

Det är sannt, att genom de här medgifna modifikationerna till tonens förstärkande och försvagande det af metern bestämda uttalet i vissa fall blir något afvikande från det regelrätta i prosan, men en sådan omotsvarighet fanns ju, såsom redan blifvit anmärkt, äfven i sjelfva grekiskan, ehuru hon der träffade den för detta språk underordnade principen (ordaccenten). Och hvarför skulle icke den stränga teorien för ett språks prosodik, hvilket dock aldrig i formfulländning skall kunna mäta sig med det grekiska, kunna tillåta en jemkning mellan uttalet i prosan och det, som metern i en vers fordrar. Jag har angifvit de eftergifter, som den regelrätta betoningen, sådan denna förekommer i prosan, på antagliga grunder synes kunna göra för meterns

skull, och såsom råmärke för dessa eftergifter uppställt den bestämda gränsskilnaden mellan betonade och obetonade stafvelser; men utmärkta deklamatörer pläga göra en motsatt jemkning till den rätta betoningens fördel, och äfven en sådan eller fast hellre båda i förening leder till ett godt mål, men jag vågar icke förorda denna metod, emedan jag fruktar, att granskaren skulle anse, att han utföres "på rytmens bekostnad".

Prosodiken, såsom en teori för versbyggnadskonsten, har derför till sin uppgift att indela orden och stafvelserna i anseende till betoningsnyanserna, för deras bruk i vers, i vissa hufvudklasser. Och denna teori måste stödja sig på den moderna språkvetenskapen, såsom angifvande ordens och stafvelsernas stammar och härledningar, och den bestämmande principen för ordens betoning vara väsendtligen den logiskt-retoriska. Ty ehuru språket, såsom en yttring icke af individens utan af ett folks väsende, har sina af detta väsende bestämda lagar, visar det sig nog, vid aktgifvandet på ordens uttal i prosan, att denna princip här är berättigad att öfverhufvud användas, änskönt i uttalet finnas många egenheter, som synas stå i strid med individens logik, hvilka naturligtvis, när de icke stå såsom enstaka undantag utan följa en allmän, ehuru icke ur logiken förklarlig, regel, måste modifiera denna princip. Dock måste man, såsom mig synes, gå försigtigt till väga vid genomförandet af dessa inskränkningar, ty det kan hända, att en slumpvis uppkommen och ofta förnyad falsk betoning i våra skaldestycken haft ett menligt inflytande på ordets uttal i prosan och i det allmänna lifvet och sålunda medverkat till betoningens förvrängning, hvilket kunde hafva till följd, att man vid ett noggrannt iakttagande af en betoningsnyans, sådan han förekommer i det vanliga uttalet, utom svårigheten att finna en lämplig plats för ordet i en metriskt byggd vers, tillika förfelade just det, som man ville vinna, ordets rätta uttal.

Efter denna framställning, genom hvilken läsaren kan bilda sig ett begrepp om de allmänna grundsatser, som, enligt min åsigt, böra komma till utförande i en svensk prosodik, må det tillåtas mig att äfven upptaga till behandling några andra hithörande punkter samt att besvara några af granskarens anmärkningar, som särskilt röra den förut omnämnda öfversättningen. Jag har redan vid frågan om rena tvåstafviga sammansättningar af begreppsord (sid. 7 f.) anmärkt den egenhet, som tillhör *kärlek*, *trohet*, *vänskap*, *ungdom* m. fl. Emedan den sednare stafvelsen i dessa ord är i det närvarande folkmedvetandet till sitt begrepp försvagad, böra de behandlas med den inskränkning af regeln för sammansatta begreppsord, som häraf följer och är angifven sid. 31, och

således i den jambiska trimetern den förra stafvelsen hafva sin plats i fjerde eller åttonde halffoten och den sednare i den närmast derpå följande, hvilket jag ock öfverallt i min öfversättning iakttagit, ehuru granskaren (sid. 133) påstår motsatsen. I förbigående må ock anmärkas, att, i full öfverensstämmelse med det vanliga uttalet, äfven *jungfru* hör till denna betoningskategori och så äfven allestädes i min öfversättning användes, emedan den sednare sammansättningsleden förlorat sin ursprungliga betydelse af *gift qvinna*. Att utförligt framställa, hvilka flera ord höra hit, ligger utom denna afhandlings plan och syfte, ty jag har endast gjort till min uppgift att angifva den svenska prosodikens allmänna grunder; att med tillhjelp af noggranna språkforskningar gifva fullständiga förteckningar på de stafvelser, som tillhöra hvarje betoningskategori, är en uppgift för den speciella prosodiken och så äfven i den här vidrörda punkten. I vissa hithörande ord är den sednare stafvelsens betydelse så helt och hållet förlorad, att de till och med kunna användas såsom rena trokéer, hvilket är fallet med de på *het* och *dom* och adjektiverna på *lig* och *sam*. Äro de på *sam* trestafviga och nästsista stafvelsen betonad t. ex. *gemensam*, kan den sista i sitt förhållande till den föregående behandlas såsom obetonad, men deremot såsom betonad, om den nästsista är toulös t. ex. *mödosam*, hvilket väl äfven öfverensstämmer med det vanliga uttalet (jfr sid. 10 f.).

Vid tillämpningen af den logiska principen på tvåstafviga sammansatta partiklar sådana som *derför*, *hvarför*, *dertill*, *dermed*, *deraf*, *framåt* synes det vara det rätta att betrakta dem som rena trokéer, emedan sednare stafvelsen i och för sig sjelf är tonlös såsom bestående af en preposition, hvilken i följd af sitt begrepp icke bör hafva tonen utom då den motsättes en annan preposition, t. ex. *med* då den motsättes *mot*, och det sammansatta ordet är till sin betydelse lika med *för det* o. s. v. Och enligt en redan förut omnämnd grundsats, hvars motivering här måste, för undvikande af allt för stor vidlyftighet, lemnas åsido, den nämligen, att hvarje tvåstafvigt ord har i vers åtminstone på den ena stafvelsen full ton (många naturligtvis med nyanser under en hel), böra *emot*, *ibland*, *ifrån*, *omkring* alltid behandlas såsom jamber, emedan det är den sednare stafvelsen, som ger dessa ord deras betydelse. Och härmed öfverensstämmer äfven det vanliga uttalet af dessa partiklar, men i afseende på de förra tillåter man sig i vissa fall en annan betoning än den ofvan angifna, och då bör man i afseende på dessa undantagsfall låta logiken fälla utslaget. Och särskilt är detta nödvändigt för en metrisk öfversättare, ty om han begagnade dessa så ofta förekommande ord än som jamber, än som trokéer, skulle läsaren vid

de mera ovanliga systemerna råka i villrådighet om deras deklamation. Derför, om man här tillåter sig några modifikationer, måste de ske efter bestämda reglor afseende ordens ställning i satsen eller ock begreppets förändring t. ex. när *framåt* genom verbets utelemnande öfvergår till interjektion, i hvilket fall den gängse starkare betoningen af den sednare stafvelsen icke saknar sin grund. Annorlunda har Professor Spongberg i sin öfversättning af Ajas förfarit i afseende på dessa partiklar. Hans exempellösa konseqvens i behandlingen af enstafviga ord visar tydligen, att han i uttalet utgår från logiska grunder. Och likväl är det i vissa fall svårt att fatta, hvilka grundsatser han följer. Hans sätt att behandla de af granskaren anmärkta sammansatta begreppsorden såsom rena spondéer och såsom spondéer icke blott med trokaiskt utan äfven med jambiskt tonfall, förutsätter den förut afhandlade tonens förstärkning i den ena stafvelsen, och enär han behandlar tvenne fullt betonade enstafviga ord äfvenledes såsom trokaiska eller jambiska spondéer, förutsätter detta tonens minskning i det ena. Detta är, såsom jag visat, fullt berättigade modifikationer af betoningen, men icke, om man strängt följer betydelsens logik, att så förstärka tonen i den sednare stafvelsen af de oftanämnda *vänskap*, *kärlek*, *guddom*, *trohet*, *ensam* m. m., att dessa begagnas såsom rena spondéer, ja till och med i det jambiska tonfallet, så att han synbarligen gjort det ena betoningssättet lika väl som det andra till sin regel. Och likasom jag icke fattar grunden härtill, förstår jag ej heller, hvarför partiklarna *deraf*, *dertill*, *dermed* m. fl. af detta slag behandlas såsom spondéer och detta icke blott med trokaiskt utan äfven med jambiskt tonfall. Måhända sker det derför, att *af*, *med*, *till* m. fl. prepositioner vid sammansättning med verber och nomina få en betoning, som de i och för sig sjelfva icke hafva utom i motsättning och när de genom tmesis skiljas från sitt verb. Men denna analogi är här icke tillämplig, emedan prepositionerna få i de nämnda sammansättningarna endast då den starka tonen, när de stå i sammansättningens början och denna tillika i sin helhet utgör ett hufvudord (se sid. 37 f.). Alltså anser jag mig hafva rätt, då jag följt den grund, som jag nämnt, och endast en gång (v. 826) har jag begagnat *hvarför* såsom trokaisk spondé. Att begagna detta ord såsom en jambisk — utom möjligen i slutet af satsen, hvilken ställning jag dock undvikit af ovisshet om denna betonings riktighet — kunde aldrig falla mig in, emedan detta är icke allenast ologiskt utan äfven, särskilt hvad dessa ord beträffar, stridande mot det vanliga uttalet, ehuru granskaren i en not sid. 133 påstår motsatsen. Men i afseende på "också," "dernäst," "kanske," "ännu" medgifver jag, att tvenne uttalssätt förekomma, utan att de äro för-

anledda af ordens särskilta plats i meningen eller en förändrad betydelse. Och att granskaren, som eljest i sin teori är så sträng, hänför dessa till samma kategori som "dermed," "deraf" m. m. förefaller mig något besynnerligt. Väl kan man vid tillämpningen begå fel, så mycket lättare som hittills i vårt land ingen vetenskaplig teori häröfver blifvit uppställd, men uppställes en sådan, måste hon vara noggrannt bestämd, ty eljest är det ingen teori. Sålunda har jag, i det jag bestämt mig för den ena betoningen i det vanliga uttalet, öfverallt utom v. 796 begagnat *ännu* såsom jamb och jambisk spondé, men nu inser jag det oriktiga häri: när ordet är tidspartikel, bör det i följd af båda sammansättningsledernas bibehållna betydelse betraktas såsom ren spondé, lika användbart för en motsvarande plats i den trokaiska som i den jambiska versen, men när det föröker komparativbetydelsen t. ex. i uttrycket *ännu större* är det trokaiskt; och det är i allmänhet det rätta, att, der det vanliga uttalet af sammansatta ord är vacklande, den metriskt konseqvente verskonstnären låter den logiska synpunkten fälla utslaget.

Granskaren ger äfven någon antydning om uttalet af verber sammansatta med en preposition, som sjelf har sin ton likasom ock verbet sin, eller, enligt granskarens sätt att betrakta saken, det sednare endast sin qvantitet, hvarjemte han hänför *anse* till samma kategori som *kärlek* (sid. 133). Huru det verkligen förhåller sig med min användning af det sednare ordet och alla, som stå på samma linea som detta, vet läsaren mer än väl af min föregående framställning och kan, om så behagas, sjelf se efter i öfversättningen, så att granskarens klander i denna punkt förfaller; men af här ifrågavarande verber har jag, om icke just af *anse*, dock af några andra gjort det bruk, som han klandrar. För att komma till insigt om verbets uttal, måste man göra sig reda för dess sammansättning. Och då finner man, att det hör till samma klass, som *påse (se på)*, och likasom detta, finnes också *anse* åtminstone i den äldre poesien, äfven i sin mest vanliga betydelse, upplöst *(se an)*. Det hör med ett ord till de verber, som hafva ett betonadt prefix, och frågan är endast, huru denna ton förhåller sig till den i verbets stamstafvelse, ty vi hafva ingen anledning att för dessa sammansättningar uppställa någon annan teori än den, som visat sig giltig för nominalsammansättningar, och lemna således qvantiteten helt och hållet åsido. Men något sannolikhetsbevis för betoningsproportionerna sådant som det i afseende på ett visst slag af de sistnämnda utförda kan af lätt begripliga skäl icke åstadkommas och är ej heller behöfligt. Den logiska principen visar sig äfven här tillämplig, ty verbalstammens begrepp är närmare bestämdt genom prefixet, hvilket uttrycker en särskilt art af den handling, som verbum

simplex innehåller. Och derför blifva de i och för sig sjelfva tonlösa prepositionerna vid sammansättningen betonade lika väl som ett nomen sammansatt med ett verb t. ex. *grundlägga*, *fullgöra*.

Den logiska principen, hvilken alltid återgår till begreppet och som i *vårt* språk framträder med en utomordentlig styrka och konseqvens, fordrar, att, när en stafvelse verkligen förefinnes i språket såsom ett sjelfständigt ord och såsom sådant inom den språkperiod, inom hvilken ordet hos oss kommit till användning, detsamma må såsom sådant göra sig förnimbart vid sammansättningen med de ord, som företrädesvis framställa sig för medvetandet såsom egentliga begrepp, d. ä. med nomina och verber, och det på ett sådant sätt, att sammansättningen sjelf i sin helhet bildar ett begreppsord och icke utgör endast ett biord sådana som *ombord*, *tillfreds*, *tillreds*, *åstad* m. m. Nu äro visserligen bland prefixerna *ge*, som förekommer i några bland våra nominalsammansättningar, samt *be* och *för* (tyskt *ver*), som förefinnas i många bland våra verbal- och nominalsammansättningar, i anseende till uttalet lika svaga som blotta böjningsändelserna, eller tonlösa, men jag kan ej finna att principen häraf upphäfves. Ty hvad det förstnämnda i tyskan så allmänna prefixet beträffar, torde språkforskaren få gå långt tillbaka utöfver vårt eget fornspråk, innan han återfinner dess rena stam. Och att det andra inseparabla prefixet är tonlöst upphäfver principen lika litet som att en annan form af samma stam, det separabla *bi* betonas. Detta kan nämligen bero derpå, att de olika begreppen i båda formerna motsättas hvarandra, i hvilket fall, då stammen är en och densamma (fornhögtyskt och anglosachsiskt *bi*), hvardera betydelsen, som ordet åstadkommer vid begreppsbestämningen i sammansättningen, just genom en motsatt ton måste markeras, hvarmed äfven, för att ännu tydligare beteckna skilnaden, kan följa en förändring af sjelfva ordet (*bi*, *be*). Densamma är ock utan tvifvel den ursprungliga anledningen, att *för* i vissa sammansättningar har den starka tonen, men i andra icke; och hos oss har icke med de mot hvarandra satta betydelserna äfven följt en förändring af vokalen, såsom i tyskan (*vor*, *ver*), men detta var icke heller nödvändigt, då begreppsskilnaden redan är uttryckt genom den motsatta tonen. Att *er*, ehuru det i vårt språk, likasom i tyskan, är part. insepar., betonas torde icke heller gifva någon anledning till principens förkastande, enär ordet återfinnes i vårt eget fornspråk såsom part. separ. i *or* (ännu bibehållet i *orsak*), *yr* och är detsamma som *ur* i *ursprung* m. m. Och det är äfven fullt öfverensstämmande med denna princip, att *an* (fornnordiskt *â*), ehuru det icke i denna form förekommer såsom ett särskilt ord, dock, i likhet med andra partiklar, i verbal- och

nominalsammansättningar, får den fullstarka tonen, hvarförutom det i tyskan i samma form förekommer såsom en frånskiljelig partikel.

Och enär, såsom jag redan anmärkt, prefixet såsom bestämmande verbalstammens begrepp står till detta i samma förhållande som den ena nominalformen till den andra i tvåstafviga sammansättningar, är det följdriktigt, att när prefixet är af den beskaffenhet, att det *kan* betonas, detta har i förhållande till verbet samma betoningsproportion, som den ena delen till den andra i nominalsammansättningarna, följaktligen det förra en tredje- eller fjerdedel starkare ton än det sednare, hvilket äfven väl öfverensstämmer med det verkliga uttalet af dessa ord. Och är den förra delen ett nomen t. ex. *rådgöra* eller en partikel, som icke är preposition t. ex. *undvika* blir betoningen, ur begreppets synpunkt, densamma, och någon annan regel behöfves icke heller för dessa verber. Och genom tonens förstärkning i sednare stafvelsen enligt den angifna modifikationen äro de användbara icke endast såsom trokaiska spondéer utan äfven såsom blott och bart sådana samt, åtminstone undantagsvis, såsom jambiska spondéer. Och denna modifikation är lika befogad som den af nominalsammansättningarnas betoning och för versens åstadkommande äfven lika nödvändig. Skulle man vara tvungen att i den jambiska trimetern förlägga första stafvelsen i dessa verber endast till fjerde eller åttonde, men aldrig få använda henne i första, femte och nionde halffoten, då skulle de metriska svårigheterna ökas med en ny, en troligen af ingen verskonstnär förut påaktad finess, och enär sålunda bruket af denna stora och så ofta behöfliga ordklass blefve alltför inskränkt, måste äfven någon gång den största modifikationsgraden (något mera än en fjerdedel) användas. Och att klandra det bruk jag härvid, i likhet med andra noggranna öfversättare och alla originalskalder, endast sparsamt gjort af dessa verber och till samma begreppskategori hörande nomina t. ex. *afgrund*, *motstånd*, i hvilka den sednare delen utan denna modifikation alltid skulle förläggas till femte eller nionde halffoten, är verkligen, när man tar i betraktande de falska betoningar, som fylla hela massor af på hvarandra följande verser i de mest uppburna skaldestycken, att sila myggor och svälja kameler. Ty visserligen kunna många fel af detta slag ursäktas dessa i följd af vår prosodiks försummade utveckling såsom vetenskap och ännu mer i följd af innehållets utomordentliga betydelse framför formen i den moderna bildningens alla yttringar och så äfven inom hennes poesi, men en öfversättning af ett antikt skaldeverk, på hvilken de formella fordringarna med allt skäl äro vida större, har äfven rätt att räkna sig till godo de af innehållet betingade grundsatser, t. ex. dess

trogna återgifvande i ett enkelt, lättfattligt och felfritt språk, som öfversättaren kan hafva ställt i spetsen för alla andra, och den sakkunnige ser lätt af ett arbete, som har något värde, hvilka de uppgifter varit, som vid dess utförande företrädesvis blifvit afsedda, och hans omdöme blir skeft, om han vid skärskådandet af en enda sida af saken icke derjemte ser denna i hennes förhållande till de öfriga.

I sammanhang med frågan om sammansatta begreppsord såväl nomina som verber må äfven den anmärkning upptagas till belysning, att rena jambiska halffötter, sådana de enligt grekiska metriken böra vara i de jemna versfötterna (2, 4, 6), af mig blifvit fyllda med betonade, eller enligt granskarens uttryckssätt långa, stafvelser i nämnda ordklasser, eftersom jag endast "synes hafva bemödat mig att följa regeln" (sid. 137). Det verkliga förhållandet är, att dessa fel i min öfversättning äro färre än i någon tysk, som jag haft tillfälle att se, och Palmblads, den enda svenska, till hvilken jag haft tillgång, emedan Doktor Emanuelssons, som är utgången ur bokhandeln, icke stått mig till buds, har dessa fel i så stor mängd, att man kunde tro dem höra till regeln och icke till undantagen. I min öfversättning äro utom 534 *rättvisan*, som härrör af förbiseende, fyra sådana fel begångna i följd af svårigheten att med ett fullt lämpligt ord återgifva urskriftens ordlekar och retoriska egenheter, nämligen v. 323 *misstänker*, 662 *laglöshet*, 743 *fåvitskhet*, 744 *fåvitsk;* hvarförutom v. 220 *fåvitsk*, 261 *fåvitskhet* och i kören 327 *rådlös*, det sista felet äfven härrörande af en retorisk finess, som borde återgifvas. Och man ser tillika, att alla dessa ord utom *rättvisa* och *misstänker* hafva en sådan plats i versen, att den i anseende till betoningen svagare stafvelsen har sjunkande takt, hvarförutom särskilt i *fåvitsk* denna ton, af samma skäl, som i *vänskap*, m. m., är så svag, att den står nära öfvergången till den tonlösa kategorien, hvilket allt i granskarens ögon, som lägger så stor vigt på tonfallet, bort göra alla dessa fel utom de två första ännu mera omärkliga. Och jag kan ej tro, att han räknar det bland fel, att följande fyra ord, *trygghet*, *djerfhet*, *klokhet*, *kärlek* blifvit hvartdera en gång i dialogen använda som rena trokéer, en användning, som han sjelf synes gilla, och för hvilken, då hon göres endast undantagsvis, jag i det föregående anfört grundade skäl. Alla andra felaktigheter af detta slag röra enstafviga ord, och då granskaren, enligt hans egen försäkran, funnit, att jag behandlat dessa efter en annan norm, hade man skäl att vänta, att, om han ock med rätta vore sträng i teorien och i den uppställde fordringar, som af ingen dödlig kunna uppfyllas, utan att de *metriska* grundsatserna göras till hufvudsak och alla andra uppoffras, som likväl vid en öfversättning äro lika vigtiga och

understundom framför de förra måste hafva företrädet, han tillika räknade en *metrisk* öfversättare till godo *det framsteg i tillämpningen*, som han i det granskade arbetet måste hafva funnit, och att han icke läte ett fel framstå i en annan dager, än det, riktigt bedömdt, eger, ty hvad det här anmärkta felet beträffar, gäller det, att den, som vill göra sig den mödan att inhemta verkliga förhållandet, skall finna, att jag icke blott "synes" hafva bemödat mig att iakttaga det rätta utan äfven beredt detta bemödande en motsvarande verklighet.

I frågan om de enstafviga ordens behandling, som ännu återstår, måste jag fatta mig kort, då redan, tvärtemot min ursprungliga afsigt, denna uppsats vuxit till en hel afhandling, enligt mångens tanke utan tvifvel onödigtvis egnad åt endast formaliteter — och ingen vill jag förtänka, om han finner leda vid all denna vidlyftighet egnad åt endast en formell fråga, nämligen ordens uttal i vårt svenska språk, och det är blott derför, att en ansedd literär tidskrift först upptagit ämnet till behandling, och för deras skull, som föranledda af den ofta bemälda granskningen intressera sig för de der afhandlade frågornas utredning, som jag såsom på visst sätt tilltalad också anser mig hafva rätt att svara och uttala min åsigt. I sjelfva verket är ock regeln för de enstafviga ordens betoning redan i det föregående angifven, enär *begreppet* blifvit framställdt såsom normen för vårt uttal. De, som i det allmänna språkmedvetandet fattas såsom *sjelfständiga begrepp* i sitt förhållande till andra ord i satsen, hafva den fulla tonen; de, som icke så fattas utom i något visst fall, måste betraktas såsom tonlösa, äfven om de i sitt förhållande till de stafvelser, som ännu mera sakna det sjelfständiga i begreppets natur, i uttalet framstå öfver dessa. Ty äfven de ord och stafvelser, som böra behandlas såsom obetonade, äro detta blott relativt, såsom *han*, *och*, *vår* i den förut såsom ett exempel framställda hexametern i anseende till betoningen icke äro fullt lika svaga som de föregående ändelserna. Väl kunna sålunda betoningsproportionerna mellan de svagare orden och stafvelserna icke jemnas till fullkomlig likhet, så att de mätta efter betoningen hafva samma likhet sins emellan, som de korta efter tiden mätta grekiska stafvelserna hafva, hvilka de skola motsvara, och en dylik omotsvarighet har jag äfven uppvisat i de starkare betonade, hvilkas accenter det var nödigt att modifiera, på det att de sinsemellan skulle hafva de proportioner, som kunde motsvara på en gång stafvelselängden samt den stigande eller sjunkande takten i en grekisk meter. Men säkert är den vers mest metriskt formfulländad, i hvilken de svagare och svagast betonade orden och stafvelserna användas, för att fylla de versfötter, der grekerna begagnade korta stafvelser. Och hvem kan dessutom bevisa att

dessa, som hade tiden till sitt mått, voro alltid sins emellan fullkomligt lika? Samma muta och liquida använda så, att de än bilda positionslängd än icke, en med en konsonant eller lång vokal slutande stafvelse använd än som lång än som kort framför en med ursprungligt digamma, långa vokaler än som långa än som korta framför efterföljande vokal och en och samma stafvelse hos samme författare begagnad i ett ord som kort, men i ett annat som lång utan någon annan förklaringsgrund än det metriska behofvet (t. ex. alpha privativum såsom långt i *ἀθάνατος* och *ἀκάματος* samt hos Aeschyl. och Sofokl. *ἴσος* med kort, men *ἰσόθεος* med långt *ι*) äro, under den förutsättning, att i ett strängt qvantitetsspråk fullkomligt samma vokaler och konsonanter hafva samma uttal i hvarje fall, der stafvelsen är oförändradt densamma, exempel på stafvelser, som icke kunna till fullo hafva öfverensstämt med den noggrannt bestämda tiden för den korta och långa i hvarje särskilt versfot. Och således motsvarar äfven i det grekiska språket, det för metriska ändamål mest formfulländade, daktylns indelning i $\frac{4}{4}$ takt (eller enligt mitt schema $\frac{8}{4}$) icke alltid fullkomligt stafvelsernas qvantitet, utan är åtminstone understundom ett approximativt uttryck för densamma. Och sålunda sakna de något olika betoningsproportionerna mellan de svagare och svagaste stafvelserna i den på accenten grundade svenska versen icke all motsvarighet till och med inom poesiens mönsterspråk. Och ehuru han hvilar på en annan grund än den grekiska, närmar han sig utan tvifvel denne i samma mån, som den riktiga teorien för betoningen noga iakttages icke blott i afseende på de redan afhandlade betonade utan äfven de obetonade orden och stafvelserna. Och äfven för enstafviga ord kan man uppställa en bestämd prosodik, hvilket äfven är granskarens mening (sid. 134 f.), emedan han gillar en teori, som behandlar alla enstafviga verber såsom "långa" (hvilket väl betyder: såsom motsvarande den långa stafvelsen i ett grekiskt metrum) och alla enstafviga prepositioner framför det styrda ordet såsom "korta" (d. ä. såsom fyllande den plats i metern, der den grekiska versfoten har en kort stafvelse) och likaså artiklarne och relativerna samt partiklarne *att*, *ty*, *men*, *då*, *när* (nämligen de två sista såsom *relativa* partiklar); dock kallar han en sådan teori "qvantitetslära," men om en sådan, som begagnar pronomina personalia och possessiva olika, allt eftersom de hafva eftertryck eller icke, säger han, att hon "låter betoningen vara bestämmande." Det är verkligen obegripligt, hvarför den förra mindre än den sednare skall hafva betoningen till sin bestämmande norm, ty att qvantiteten såsom sådan har något att göra med en på begreppet stödd logisk indelning af orden vare sig flerstafviga eller enstafviga är en sats, hvars orimlighet i det föregående blifvit blottad. Läggom härtill, att äfven

enstafviga nomina såväl substantiver som adjektiver höra till dessa så kallade långa stafvelser — ty sådan är denna teori enligt granskarens antydningar (anf. st. och så äfven i hennes tillämpning i Prof. Spongbergs ofvannämnda öfversättning) — och vi hafva samma kategorier som i våra vanliga grammatikor, hvilket väl, om något, bevisar, att indelningen är gjord efter *begreppskategorier*, men icke efter qvantiteten. Och icke hvilar teorien om uttalet af pronomina på någon annan grund, derför att dessa i de flesta fall begagnas såsom tonlösa, men i några såsom betonade — en behandling, som äfven utgår från begreppet afseende dess framhållande såsom sådant eller icke — ty äfven om prepositionerna, hvilka granskaren anser vara i den nämnda teorien behandlade efter qvantiteten, gäller detsamma, i det att de äfvenledes begagnas såsom *betonade* i motsättning mot en annan preposition. Men om denna åsigt om qvantitetsbegreppet rättas, då är äfven jag ense med granskaren, och jag har sjelf lagt samma teori till grund för de enstafviga ordens uttal, som för de öfrigas, men af vissa skäl, som jag nu vill nämna, har jag i afseende på de förra utfört tillämpningen endast till en viss gräns. Jag har utfört henne i afseende på alla enstafviga substantiver och adjektiver; undantagen äro endast fyra i 1300 verser, nämligen två i dialogen (*mans* v. 959, *all* 405) och två i körerna (*all* 363, *allt* 1108). *) Den starka betoningen af denna ordklass gör sig nu äfven allt mera gällande hos originalskalder, som egna formen någon större omvårdnad, hvilket bevisar, att det icke vore utan nytta äfven för dessa, att en god vetenskaplig prosodik finnes att tillgå, ty då skulle säkerligen också andra ord tillhörande den ena eller andra betoningskategorien behandlas med större omsorg. Äfven de enstafviga verbernas rätta betoning har jag icke så försummat, som man efter granskarens framställning skulle kunna tro. Det är nämligen just hjelpverberna, som, emedan de till sitt begrepp onekligen äro svagare än andra, blifvit begagnade än såsom betonade än såsom obetonade, och några, nämligen *är*, *har* och *kan* (då det icke betyder detsamma som *förmår*), företrädesvis såsom det sednare.

Men äfven hjelp- och fyllnadsverberna *må*, *få*, *skall*, *vill*, *blir*, *blef*, *bör*, *lät* har jag enligt samma grund ansett kunna behandlas såsom till betoningen obestämda. Andra, som icke äro

---

*) Hade jag icke varit så mån om att återgifva hvarje ord i urskriften, skulle dessa fel, som icke undgått min uppmärksamhet, mycket lätt kunnat undvikas: på det sista stället hade endast behöfts ett penndrag, för att ändra "med allt folk" till "och vårt folk," då meningen i det hela blifvit densamma. Så förhåller det sig äfven med det af granskaren klandrade "vidtbeprisade" v. 1085: genom den obetydligaste ändring, t. ex. "o beprisade," hade motern blifvit korrekt.

hjelpverber, har jag användt såsom obetonade i uttrycken *stå upp*, *växt upp*, *går fri*, *gaf döden*, *ger efter*. Enligt en gifven slutsats af min föregående framställning böra dessa verbalformer med en så beskaffad efterföljande stafvelse behandlas såsom spondéer med jambiskt tonfall, och jag försvarar dessa fel lika litet som i körerna *ger* och *ser* (hvartdera 2 gånger) samt *stå* och *för* i uttrycken *stå mot*, *för bort*, änskönt våra skalder mycket ofta begagna dessa och andra sjelfständiga verber såsom obetonade framför en följande starkare betonad stafvelse. Bland partiklarna har jag begagnat prepositionerna, emedan deras tonlöshet mindre än några andras kan sättas i fråga, öfverallt i dialogen utom v. 561 (*med*) såsom obetonade och i körerna endast undantagsvis såsom betonade. Granskaren klandrar särskilt den nämnda versen, och gerna för mig; och vid behandlingen af denna fråga har han icke ens omnämnt "bemödandet," ehuru han hyser samma åsigt, som jag, om prepositionernas rätta användning. Hvad de öfriga partiklarna angår, har jag dels icke haft en fullt stadgad åsigt, dels ansett ett försök att på dem tillämpa mina här uppställda principer förenadt med så stora olägenheter, att dessa skulle uppväga den fulländning den metriska formen hade att vinna af den konseqventa tillämpningen. Äfven granskaren har i afseende på en för alltid bestämd betoning för vissa af dessa partiklar yttrat sina betänkligheter, och jag lemnar äfvenledes frågan öppen, emedan det här är mycket svårare att finna ett sannt uttryck för *relationens begrepp* än beträffande prepositionerna och de öfriga ordklasserna. Vidare är ett följdriktigt genomförande af en bestämd princip icke blott för de enstafviga artiklarne och pronomina utan desslikes ock för alla enstafviga partiklar förenadt med en oerhörd svårighet, i thy att artiklarne och pronomen *som alltid* och de öfriga pronomina *i de flesta fall* samt de *flesta* partiklarne i följd af sitt begrepp äro tonlösa. Tillämpningen kan följaktligen icke genomföras, utan att man i trimetern genom att sätta bredvid hvarandra ändelser och svagt betonade enstafviga ord rätt ofta söker åstadkomma något, som liknar tribrachys, hvilket ock Prof. Spongberg måst göra på flera ställen i sin öfversättning utan att den motsvarande versen i urskriften har en trestafvig jamb, och i de anapestiska systemerna måste man, såsom hvar och en lätt kan inse och jag af egna försök kan intyga, ej sällan göra bruk af daktyln, hvarigenom på samma gång den metriska accenten (— ⏑ ⏑) kommer till korta uppkommer en högst besynnerlig vers (se t. ex. Spongb. Ajas 212), som måste synas de flesta ännu hårdare än till och med den starkaste modifikationen af de för densamma minst egnade trokaiska spondéerna (se sid. 31) t. ex. *visheten* (jfr v. 1296 i min öfvers.). Härtill kommer, att icke ens den störste mästare

formen kan utföra detta utan sällsamma omkastningar af orden och osvenska ordställningar. Och att för undvikande af osvenska meningar i en mängd fall använda tribrachys, äfven om ord sådana som *att*, *du*, *och*, *vid*, *som* m. fl. halfbetonade kunde anses lämpliga att motsvara den grekiska stafvelsen med iktus, gör den jambiska versen åtminstone ännu för någon tid frånstötande för vår svenska allmänhet, som, ovan vid sådana verser, näppeligen torde läsa dem rätt, och använde man ock anapesten, såsom redan före mig Prof. Hagberg gjort i sin öfversättning af Shakspeare, när denne sednare, för att höja affekten, förändrat metern, och någon gång i trimeterns början daktyln, så räcka icke dessa till för svårigheternas öfvervinnande, och isynnerhet af dessa skäl har jag öfvergifvit detta försök. Derför torde man för *tillämpningen* tillsvidare få nöja sig med den grundregeln i afseende på enstafviga ord, att man bör använda obetonade såsom betonade endast då, när språket och innehållet samt det undseende man ännu någon tid måste hysa med den bland den bildade allmänheten sedan gammalt gängse föreställningen om den *vanliga*, till ett visst antal stafvelser inskränkta, meterns regelbundenhet, gör detta nödvändigt, men deremot betonade, framför allt nomina, *aldrig* såsom tonlösa; och spår af dylika bemödanden i hvad den sednare delen af denna sats angår finner man äfven hos våra bättre originalskalder. Det sistnämnda är ock något, som utan allt för stor svårighet låter sig genomföras, emedan de till tonen svagare enstafviga orden finnas i ganska stor mängd, utan att man såsom sådana äfven behöfver använda de starkt betonade. Hvad jag åstadkommit i denna del har äfven undgått granskarens uppmärksamhet, och jag upptar derför äfven här hans anmärkning, såvidt hon rör de enstafviga orden, att förra delen i de rena jambiska versfötterna blifvit af mig fylld med betonade stafvelser. Vid besvarandet håller jag mig till granskarens egen åsigt, ty denna måste naturligtvis hafva utgjort normen för *hans* omdöme öfver hvad jag här åstadkommit eller icke. Enligt denna hans åsigt (sid. 135) är *ej* ofta tonlöst. De flesta fel, som skulle finnas, röra just denna partikel, och således torde de få borträknas. Vidare medger han, att användningen af *är*, *har*, *må*, *få* såsom obetonade kan hafva sitt stöd i det vanliga uttalet, och så är det äfven verkligen, och, såsom jag visat, har detta bruk äfven sin goda logiska grund. Således återstå de öfriga enstafviga orden, hvilka granskaren anser ovilkorligen böra betonas. Felen häremot uppgå på dialogens 900 verser öfverhufvud icke till tre på hvart hundrade, och då äro icke blott de förutnämnda båda nomina och de fem sjelfständiga verberna samt *ock* (3 gånger), *dock* (3 gånger), *förr'n*, *fast*, *dit*,

se'n, utan äfven hjelpverberna *skall* (5 gånger), *vill*, *blir* inberäknade.

Alla de nu behandlade punkterna äro af den största betydelse för den svenska prosodiken, och det vore säkerligen icke utan nytta för den inhemska skaldekonsten, teatern och talarestolen, om de, som sysselsätta sig med språkforskning och skön literatur, ville egna dem någon större uppmärksamhet till deras fulla utredning och belysning. Tvenne andra, som af granskaren blifvit berörda, om hvilka jag äfven vill yttra några ord, höra mera uteslutande till metriken och äro, isynnerhet den första, af föga intresse för vår svenska poesi.

Den ena frågan rör återgifvandet af de mest konstmessiga bland grekernas versarter och kan naturligtvis besvaras olika efter de olika syftemål öfversättaren genom sitt arbete vill utföra. Målet för öfversättarens uppgift har jag i början af denna afhandling korteligen antydt, och enligt detsamma såsom målet för *mitt* arbete har jag vid dess utförande förfarit från början till slut. Jag har derför äfven måst vara betänkt på en metod, som kunde lemna den med urskriften obekante läsaren en kopia äfven af de konstmessigaste versarternas metriska form såsom ett egendomligt uttryck för de tankar och känslor, som skalden inklädt i deras drägt. Nu finnes verkligen — och derpå syftar granskarens anmärkning (sid. 144), att jag "der Sofokles har upplösta trokéer och jamber, begagnat rena daktyler och anapester" — ingen möjlighet att i vårt eller något annat modernt språk återgifva flera på hvarandra följande korta stafvelser och tillika göra förnimbart, om metern är trokaisk eller jambisk eller, såsom man plägar uttrycka sig, tillika återgifva deras iktus. En *enda* tribrachys i en trokaisk eller jambisk vers kan jag visserligen återgifva något så när genom tre till tonen svaga stafvelser, af hvilka en (den som skall utmärka takten) något höjer sig öfver de båda andra utan att öfverstiga $\frac{1}{2}$. Sålunda skulle, för att upplysa detta genom exempel, i Prof. Spongbergs öfversättning i v. 67, 76, 80, 667, 794, 822, 832, 963, 1139, 1236, *du*, *att*, *och*, *för*, *han*, *än*, *ju*, hvilka ord allesammans äro starkare än den närmast föregående ändelsen, kunna begagnas såsom korta och tillika såsom utmärkande takten, utan att man om densamma bör kunna taga miste lika lätt i den jambiska trimetern som i de lyriska stroferna, emedan den förre, om också icke i hela sin fullständighet, allmänneligen användes i den moderna dialogen och således bör för den bildade allmänheten höra till de mest bekanta versarterna; men de närmast efterföljande enstafviga orden äfvensom det näst föregående, der ett sådant är begagnadt, äro i följd af sitt begrepp i de anförda verserna icke svagare än det, som skall hafva den metriska ac-

centen och derför, om det skall blifva en tribrachys med iktus på rätta stafvelsen, måste de något modifieras till tonens minskning, hvilket utan synnerlig afvikelse från det vanliga uttalet också låter göra sig, och jag har genom denna modifikation icke öfverstigit den förut uppställda gränsen (sid. 29 f.). Och dock må man icke föreställa sig, att en sådan svensk tribrachys, hvars betoningssumma, beräknad enligt grunder, som nedanför skola meddelas, utgör efter den verkställda modifikationen något mindre än $\frac{5}{4}$, om första stafvelsen i denna tribrachys är en ändelse, och något mera, om hon är ett enstafvigt ord, är fullt motsvarig mot den grekiska ($\frac{6}{4}$). Och om man genom detta förfarande temmeligen lyckligt*) kryssar sig fram mellan den svenska prosodikens och metrikens klippor till det sökta målet, som var återgifvandet af en jambisk tribrachys (⏑ ⏓ ⏑), hvaraf läsaren äfven förstår, huru man på samma väg kan komma till *en* trokaisk (⏓ ⏑ ⏑), så finnas andra svårare fall, der de korta på hvarandra följande stafvelserna icke mera inskränka sig till fyra, såsom här, utan uppgå till sex och ännu flera. Hvar och en inser lätteligen, att icke sex eller ännu flera stafvelser bestående endast af enstafviga pronomina och partiklar jemte ändelser och prefixer, de förra ställda så, att vissa ibland dem skola utmärka takten, kunna bilda någon mening än mindre poesi, och tar man till hjelp sådana stafvelser, som öfverstiga halfva tonen, så kommer man i kollision med den satsen, att dessa endast få begagnas såsom motsvarande grekiska långa. Och dock finnas, såsom jag snart skall visa, ganska vigtiga skäl att på något sätt bibringa läsaren en föreställning om en dylik rytm. Det väsendtliga är härvid icke, att han i öfversättningen får i versen lika många stafvelser, som den grekiska har, hvilket granskaren tyckes anse hafva varit grunden till mitt förfarande i detta fall — ty äfven Palmblads öfversättning bjuder vanligen på lika många stafvelser, som urskriften — utan vigten ligger derpå, att versen i dess helhet får en klang, som väl öfverensstämmer med urskriftens. Och detta låter endast göra sig derigenom, att man i st. f. iktus begagnar vår ordaccent, och emedan man här icke kan göra bruk af endast den svagare eller halfva tonen, måste man äfven begagna den starkare. Men härigenom förvandlar jag ganska riktigt tre korta eller ett tal, hvars maximum är $\frac{6}{4}$ till $\frac{8}{4}$, ty detta är *tillsvälare* det aritmetiska uttrycket för en betonad och tvenne obetonade. Men då ingen utväg finnes, genom hvilken det här sökta målet kan vinnas, har jag, *för att dock gifva läsaren en*

*) Men detsamma kan ej sägas, om man bildar sådana verser som 29, 58, 1001, 1054, 1127, 1132, 1311 i den sednast nämnda öfversättningen, i hvilka den andra stafvelsen i den jambiska tribrachys är sådan, att hon omöjligen kan hafva den metriska accenten (se sid. 54 f.)

föreställning om den grekiska rytmen, här så modifierat bruket af betoningens princip, att jag tillika verkligen anlitat den *fonetiska* eller qvantiteten, sådan denna framträder i sin renaste form d. v. s. när man bortser från positionslängden. En upplysande anmärkning härom finnes meddelad i öfversättningen framför förteckningen på de lyriska versmåtten (sid. 85), men granskaren har lemnat denna anmärkning utan allt afseende, antingen emedan han insett, att det är en inkonseqvens att på de flesta ställen i ett skaldeverk grunda versens byggnad endast på betoningen, men undantagsvis äfven både på betoningen och qvantiteten, eller ock emedan han icke förstått min antydan, såsom jag har anledning förmoda af hans slutanmärkning (sid. 145) vid behandlingen af denna fråga, så vidt hon rör min öfversättning, då han säger: "Det är svårt att inse hvilken princip ligger till grund för ett dylikt förfarande; icke är det qvantiteten, så mycket är gifvet."

Så skulle icke granskaren hafva utlåtit sig, om han efter en noggrann undersökning af betoningen och qvantitetens begrepp anställt en sorgfällig jemförelse mellan de nu ifrågavarande verserna och de öfriga i öfversättningen. Han skulle då hafva funnit, att jag i de sednare gjort betoningen ensam till normen för versbyggnaden, ganska sorgfälligt och noggrannt för öfrigt utom vid behandlingen af enstafviga pronomina och vissa enstafviga partiklar, af redan anförda skäl, men här deremot äfven tagit qvantiteten till hjelp. Men då uppstår frågan, hvari denna i vårt språk består. Hennes allmänna begrepp har jag förut angifvit, att densamma är det till tiden långa eller korta ljudet i en stafvelses uttal, utan att vi veta, hvilka af de i språkens byggnad verksamma idéerna gifva orden och stafvelserna just denna form och ingen annan. Och emedan orden sedda ur denna synpunkt icke låta sig, likasom i afseende på betoningen i vårt språk, indelas i grammatikaliska och logiska kategorier, har jag kallat den princip, som här gör sig gällande, den fonetiska — af Solger kallas han den musikaliska — af hvilket namn läsaren nu redan på förhand kan bilda sig en föreställning om sättet att använda densamma, om man deraf ville göra bruk. Tidslängden är här ljudets mätare, och stafvelserna, efter denna indelningsgrund, dels långa, dels korta. Men att *så* indela våra stafvelser är förenadt med svårigheter, som icke finnas i grekiskan och latinet. Ty der mätas de dels efter tidslängden för sjelfva vokalljudens (en stafvelses längd ex natura), dels för två eller flera konsonanters uttal, som äfven göra stafvelsen lång (ex positione). Nu finnas ovedersägligen stafvelser i vårt språk, som betraktade till tidslängden för deras uttal, hafva ett med stafvelserna i de gamla språken ganska likt ljud, men indelningen

efter vokaler och konsonanter på samma sätt, som i dessa språk, invecklas dels af betoningens styrka och svaghet, som gör att samma vokal måste i *ett* ord anses lång och i ett annat kort, ehuru ingen eller samma konsonanter följer samma vokal, dels af *flera* konsonanters i följd af den försvagade betoningen, alldeles motsatta verkan mot den af flera grekiska. Den sednare omständigheten gör all tanke på en indelning efter positionslängden omöjlig. Ty säkerligen föreställer sig hvarje svensk *fly* såsom en lång stafvelse, men icke så *flykt*, om båda orden mätas efter *tidslängden för deras uttal*, samt *krig* såsom en lång stafvelse, men icke så den första i *krigsskepp*, samt *rätt* om det jemföres med *rät*, såsom kort, och samma ord ovilkorligen kortare i *hofrätt* och ännu kortare i *hofrättsråd*, allt med afseende på tidslängden, och ingen anser eller uttalar den andra stafvelsen i ett ord sådant som *bringande* som lång, trots de båda konsonanterna, emedan stafvelsens betoning är svagare än den föregående. Således är det omöjligt, att, *om man vill indela de svenska stafvelserna efter qvantiteten*, fasthålla den grekiske positionslängden, hvilket tydligast framgår deraf, att i grekiskan en till sin natur lång vokal förblir det äfven vid nya konsonanters tillkomst, äfvensom att en kort kan genom konsonantens förstärkning öfvergå från kort till lång ex natura t. ex. *μάλα*, *μᾶλλον*, *τάχα*, *θᾶττον*, men i svenskan förkortas genom en sådan förändring. *Vokalen* jfr *fly*, *flykt*, *röd*, *rödt*, *rät*, *rätt* m. m. Detta leder oss till den insigten, att, långt ifrån att i vårt språk *flera* konsonanter förlänga vokalen, förkorta de densamma. Och frågan blir då om det utdragna ljudet i en stafvelse beror af vokalen i och för sig sjelf eller endast deraf, att *ingen* konsonant följer eller ock *en* eller *flera* sådana, som åstadkomma ett annat ljud än andra konsonanter, d. ä. m. a. o. frågan om den naturliga stafvelselängden ligger i vokalen såsom sådan, eller om äfven *den långa vokalen* i vårt språk bestämmes dels af betoningen (begreppet), dels af konsonanterna. I följd af det hårda och korta ljud, som vissa konsonanter medföra, samt det lena och utdragna, som åstadkommes af andra, kan jag, från vårt närvarande språks synpunkt, icke annat finna, än att förhållandet är det sednare, men jag utger icke denna min åsigt för något ofelbart omdöme, ty frågan tillhör den komparativa språkforskningen, som har att följa våra ords förändring i spåren, så vidt möjligt är, till deras ursprungliga gestalt och historiskt uppvisa uttalets skaplynne i hvarje språk med särskildt afseende på stafvelsernas längd och korthet samt de krafter, som verkat deras successiva förändring i detta hänseende. I ett ord sådant som *djur* kan man våga påstå att vokalens ursprungliga qvantitet är bevarad, emedan stafvelselängden är densamma i en

mängd språk allt ifrån ett sådant, som är bekant såsom ett qvantitetsspråk i egentligaste mening, nämligen det grekiska (ϑήρ, φήρ, hvaremot i latinet fera m. kort e), och emedan det utdragna ljudet i en otalig mängd andra svenska ord befinnes, att döma efter gehör, vara lika långt som t. ex. denna stafvelse, antager jag hos sådana i allmänhet — vokalljudets längd må i dem bero på hvilka omständigheteter som helst — full motsvarighet till den naturliga stafvelselängden i grekiskan (sid. 53), men i ordet *dörr* är också vokalen i götiskan, engelskan, tyskan m, m. lång tvärtemot i både grekiskan och latinet (ϑύρα, fŏris), och i den nutida svenska, som begagnas i skrift, är väl stafvelsen förhanden såsom kort i ordets alla former men på ett i förhållande till de gamla qvantitetsspråken alldeles förvändt sätt i och med konsonantens fördubbling (jfr ἀνήρ, πατήρ, ἵστωρ m. m., der man förklarar den långa vokalens uppkomst ur en grundform ἀνέρ m. m., som förstärkt till ἀνέρς föranledde slutkonsonanternas assimilation och då denna dubbelkonsonant (ρρ) icke kunde fördragas, öfvergick till -ήρ, -ωρ och slutligen till den yngre formen i latinet t. ex. pater, doctor: en alldeles motsatt process till den i vårt språk, som icke känner det ringaste behof att förmildra denna äfvensom andra för grekerna och romarne i ordens slut olidliga dubbelkonsonanter och lika litet tyckes förstå sig på att, om en stafvelse ändas på två konsonanter, då åstadkommer den ena, *emedan en kort stafvelse regelmessigt endast kan hafva en konsonant i slutet*, ett plus i ljudets tidslängd, så att stafvelsen icke mera består af en utan af två korta tidsdelar eller *en lång* och följaktligen icke heller kan hafva någon aning om att, när den ena konsonanten bortfallit, måste man, derest icke stafvelsens förut *långa* qvantitet skall försvinna, till ersättning och motsvarighet gifva vokalen ett utdraget ljud. *) Den historiska språkvetenskapen kan utan tvifvel utreda dylika och andra förhållanden, som stå i sammanhang med uttalet, om hon egnar detta en synnerlig uppmärksamhet och utstakar bestämda gränser mellan språk, som följa öfvervägande qvantitetens eller betoningens lagar, men som det är att befara, att de rika materialernas bearbetning fordrar ännu en ganska lång tid, synas i första hand, för att vi skola komma till någon klarhet och bestämdhet i vår egen prosodik, de medel, som stå den vanliga bildningen till buds, icke vara att förkasta, att genom en jemförelse mellan det uttal, som bäst är oss bekant, vårt eget och våra närmaste stamförvandters i det närvarande, lefvande och för oss alla tillgängliga språket å ena sidan och de så noggrannt utforskade ljudlagarne i grekiskan

*) En här bifogad anmärkning återfinner läsaren sid. 62.

och latinet å den andra draga de slutsatser, som denna jemförelse erbjuder; och då vill det synas som om det svenska uttalet följer helt andra principer än de sistnämnda, framför allt det grekiska, så att de för det svenska i det hela äro motsatta dem för de sednare, i det att betoningen och konsonanterna spela en helt annan roll i det ena än i det andra.

Och emedan numera den på begreppets grundval hvilande betoningen är så allsmäktigt bestämmande i vårt uttal, kan den naturliga stafvelselängden, som ger sig tillkänna i stafvelser *utan* efterföljande konsonant eller *med* sådana af en viss klass, endast tilläggas stafvelser, som i följd af sitt begrepp böra betonas, således väl *fly*, *ser*, *son*, *mig* (när det sistnämnda har eftertryck) samt demonstrativerna *då*, *der* m. fl., men icke *på*, *från*, *med*, *mig* (utan eftertryck) m. fl., och på samma sätt *gård*, *hård*, *bard* m. m. äfvensom flerstafviga ord t. ex. första stafvelsen i *hvila*, *hvilade* eller den andra i *begär*, *begära*, *bereda*, *belägra* m. fl. Det enda undantag i fråga om vokalens beroende af konsonanten är det, att *m* och *n* utan fördubbling åstadkommer i olika ord olika ljud t. ex. *lam* (lamr) och *lam* (lamb), *man* och *van*, men detta är endast en oregelbundenhet i skrifsättet, hvilket visar sig deraf, att de korta bland dessa ord skrifvas med fördubblad konsonant vid efterföljande vokal. Dessa inskränkningar göra betoningen (begreppet) och våra konsonanters beskaffenhet i den grekiska qvantiteten, om man vill återgifva denna med något af samma art i svenskan. Och alltså om man vill bygga en svensk vers på den fonetiska principen, kan denna icke utsträckas öfver de nu af mig uppställda gränserna, och efter dessa grundsatser har jag i min öfversättning i de verser, om hvilka det nu är fråga, förfarit, der detta låtit sig göra utan att ske på meningens bekostnad. Och genom detta förfarande erhåller man en vers, hvars klang är ganska lik den i urskriften, hvilket är just det, som jag i min öfversättning härmed åsyftat. Och äfven den fördelen vinnes, att läsaren då ej behöfver någon annan "fingervisning," för att inhemta, hvilka stafvelser äro korta och tillika betonade, än min ofvannämnda i öfversättningen meddelade antydan. Äfven F. Fritze har i sina öfversättningar med en betonad stafvelse återgifvit den grekiska korta med iktus, men icke fullt så väl vunnit sitt syfte att gifva den tyska versen en *lika klang* med den grekiska, emedan han ej skilt emellan de *till sin natur* långa och korta stafvelserna i det förra språket, hvilket här befordrar detta ändamål, men föröfrigt medger jag, att han genom sin metod att återgifva körerna är mera lyckad än de flesta andra, hvilkas öfversättningar jag haft tillfälle att se.

Min metod, för hvilken jag nu angifvit grunderna, är i här ifrågavarande versers öfverflyttning till svenskan följande. Den

korta stafvelse, som i urskriften har iktus, återgifves med en stafvelse, som i vårt språk har ett hårdt eller kort uttal och genom sjelfva sin ställning i förhållande till de andra nödvändigt är betonad, korta stafvelser åter, som i urskriften icke hafva iktus, blifva i vårt språk antingen tonlösa prefixer och ändelser eller ock sådana enstafviga ord, som genom sin betydelse och sin ställning i satsen och sitt förhållande till andra ord icke äro betonade, och för att göra skilnaden mellan korta och långa i en sådan vers märkbar, återgifvas urskriftens långa stafvelser med sådana, som i vårt språk hafva ett utdraget eller långt ljud, naturligtvis med det afseende fästadt äfven på *begreppet*, som jag vid den föregående redogörelsen för den *svenska* stafvelselängden uppvisat såsom nödvändigt t. ex. *död*, *son* (v. 1224, 1230), medlersta stafvelsen i *beklage* (v. 1227), och, om möjligt, bör man äfven i nästföregående och efterföljande vers för urskriftens långa stafvelser begagna sådana, som i vårt språk äro verkligen långa, men detta är icke lätt, och det må tillåtas, att redan i slutet af samma vers, såsom äfven någon gång den grekiske skalden gör (t. ex. v. 1277), i stället för en lång använda en kort (t. ex. *arm* i v. 1234). Och endast der, hvarest i en vers med upplösta långa tillika förekommer en *oupplöst* spondé, kan man, enligt dessa grundsatser, för att återgifva densamma, begagna i nödfall ett sammansatt begreppsord och utan ringaste betänklighet samt med verklig fördel två starkt betonade enstafviga ord t. ex. *nytt hugg* i v. 1248 (der i st. f. *man* borde vara ett ord med lång qvantitet), *utan att de behöfva hafva en till sin natur lång stafvelse*, ty ord af det sistnämnda slaget sålunda sammanställda med hvarandra, hvilka äro de enda, som utan någon modifikation kunna återgifva *rena* spondéer (jfr sid. 32), äro särdeles lämpliga att ersätta den omvexling, som i den grekiska rytmen åstadkommes genom positionslängden till hvilken, såsom redan blifvit visadt, i vårt språk icke finnes någon motsvarighet *ur qvantitetens synpunkt*. Detta förfarande har jag gjort till min regel, och undantagen, der jag t. ex. i den jambiska versen (946, 955), för att återgifva tre korta, begagnat anapester eller icke återgifvit iktus enligt denna regel (604, 614) eller sammanslagit två korta till en lång (1277), äro jemförelsevis få.

Den inkonseqvens, som ligger i detta förfarande, i det att tre stafvelser sådana som *nådde hans* (v. 125) eller *häftiga* (583) eller *bringade* (1224) begagnas så, att de uttryckta i siffror utgöra ett tal, som icke öfverstiger $\frac{6}{4}$, men samma stafvelser i de enklare rytmerna ett, som öfverstiger detta eller åtminstone skall föreställas närma sig $\frac{8}{4}$, har jag icke förbisett, men jag har icke heller sett någon annan, hvilken försökt att återgifva samma versmått, vara konseqventare. Många hafva behandlat dylika

rytmer så, som granskaren anser det vara rättare att behandla dem (sid. 144), i det de gjort till sin grundsats att återgifva tre korta stafvelser såsom tvåstafviga trokéer eller jamber och att i dokmierna begagna oupplösta spondéer i stället för de så kallade upplösta, men ganska ofta — och detta helt naturligt i följd af svårigheter, som ligga i språket — träffar man hos dem *upplösta* dokmier, och då en rent tonlös stafvelse, der den grekiska metriken fordrar iktus. Och om mitt förfarande har skett på konseqvensens bekostnad, så vet läsaren, att han har för sig en *öfversättning*, och bör vara belåten, om han, vore det ock genom en särskilt princip använd för ett särskilt fall, erhåller en trogen bild, så trogen, *som den kan åstadkommas*, af dessa egendomliga rytmer.

Och det kan vara fråga om detta försök att "imitera de snabbt framilande korta stafvelserna i originalet" mer än andra efter någon annan princip utförda blifvit gjordt "på rytmens bekostnad." Läsaren är underrättad, att stafvelserna här *i en öfversättning*, så långt meningens återgifvande och de inskränkningar, som ligga i sjelfva innehållet, göra det möjligt, för ett visst ändamål behandlas efter den verkliga och icke inbillade qvantiteten, så när som på positionslängden, som omöjligen kan efterbildas, och i vårt språk icke heller finnes, emedan det är betoningen, men icke qvantiteten, som gör att man *kallar* första stafvelsen i ett sådant ord som *bringade* lång. Det är svårt, att i detta och alla andra ord, der en betonad stafvelse har jemte sig en eller flera, som äro relativt obetonade, bestämma betoningsproportionerna. Ty väl vet jag, enligt mina föregående bevis, att en dylik stafvelse har en betoning af fyra fjerdedelar i sitt förhållande till en annan *betonad*, hvars betoning kan uttryckas i ett bestämdt tal, men beviset kan icke utföras med samma grad af *sannolikhet* i afseende på dem, som kallas obetonade. Man kan efter gehör antaga, att enstafviga ord sådana som pronomina *man*, *som* m. fl. hafva den halfva tonen ($\frac{2}{4}$) eller stå öfverst på de obetonades skala, då man går från de svagare till de starkare (se sid. 45 f.), och man har fullt skäl att antaga, det ändelserna och prefixerna *be*, *ge* och *för* äro svagare, men endast genom en hypotes stödd på det resultat, till hvilket jag kommit i afseende på de sammansatta begreppsorden, för hvilka en fjerdedel visat sig vara grundformen för betoningsnyanserna, kan jag för de svagare och svagaste stafvelserna finna ett bestämdt tal, nämligen en fjerdedel äfven såsom grundformen för *deras* betoningsnyanser. Och, enligt min öfvertygelse, kan ingen bevisa, att en svensk spondé är lika med en svensk daktylus, såsom det är förhållandet i grekiskan och latinet, utan man har vid efterbildningen af dessa språks hexametrar *antagit*, att så är. Men i sjelfva verket är

det icke så i andra daktyler än sådana, der en fullt betonad stafvelse åtföljes af tvenne halft betonade t. ex. *kom du min (son* el. dyl.). För detta påstående kan anföras *något* bevis, nämligen det, att dessa tre ord äro tre begrepp, de båda sednare med mindre, men sinsemellan lika, styrka i förhållande till det första, som är det starkaste, men för tonförhållandet mellan de tre stafvelserna i *bringade* kan intet dylikt bevis anföras, utan endast ett, som stödjer sig på hypotesen om ändelsernas tonförhållande till ord sådana som *du*, *min* m. m., enligt hvilken uttrycket för dessa ords betoning skulle vara = $\frac{2}{4}$, och för ändelsernas och prefixernas (*be*, *ge*, *för*) = $\frac{1}{4}$. I och för sig sjelf kan ordets stam (*bring*) betraktas = $\frac{4}{4}$, emedan detta visat sig vara den ton, som sannolikast tillkommer fulltoniga enstafviga ord, och endast enligt dessa förutsättningar kan jag bestämma förhållandet mellan stammen och ändelserna, och allt detta är då utfördt ur betoningens synpunkt. Och om ett ord sådant som *hvilade* kan jag antaga detsamma ur samma synpunkt, men i detta ord kan jag äfven med afseende på första stafvelsens qvantitet gifva henne samma tal, enligt det förut (sid. 29) bestämda måttet för den grekiska långa ($\frac{4}{4}$), och jag har dervid intet skäl att betvifla, att en *sådan* stafvelse också verkligen ur denna synpunkt motsvarar den grekiska. Visste jag nu äfven, att de båda efterföljande stafvelserna i *hvilade* hade hälften af den förstas *tidslängd*, motsvarade ordet fullkomligt en grekisk daktylus, men detta är något, som jag icke känner, ty jag kan, om man medgifver, att jag i det schema, som ligger till grund för alla dessa beräkningar, träffat riktiga betoningsproportioner, på sin höjd bestämma deras *ton* i förhållande till den första stafvelsens. Dessa stå, det torde ingen neka, i fullkomligt samma tonförhållande till denna, som i *bringade* de båda efterföljande till den första. Äro nu båda dessa ord för öfrigt lika utom i afseende på den första stafvelsens *qvantitet*, och är denna i det sednare ordet något, om ock endast obetydligt, kortare än den i det förra, då motsvarar ock det förra ordet den grekiska daktylen i samma mån bättre än det sednare, som i det förra den första stafvelsens tidslängd bättre passar in i densamma än den i *bringade*, ty hvad de efterföljande stafvelserna i båda orden beträffar, äro de antingen *lika* motsvariga eller *lika* omotsvariga mot den grekiska daktylns tvenne sista. Månn tro jag då, genom att återgifva den grekiska versfoten i hexametern med svenska ord, som i anseende till tidslängden stå på samma linea som *hvilade*, skulle förfalska den grekiska metern? Om så sker eller icke beror på de sednare stafvelsernas qvantitetsförhållande till den första, men i alla händelser blefve förfalskningen mindre än genom begagnandet af betoningens princip, om det vore möjligt att endast använda den

förra. Men detta är omöjligt, ty jag behöfver för menings åstadkommande icke blott spondéer, och de svenska ord, som härtill äro lämpliga, motsvara, såsom enligt min beräkning utgörande dels $\frac{8}{4}$ dels $\frac{7}{4}$, temmeligen, *ehuru blott ur betoningens synpunkt*, den grekiska spondéen, men jag behöfver äfven ord sådana som *bringade*, hvilka, ehuru de i århundraden såsom daktyler begagnats och betraktats, i sjelfva verket icke äro det, ty mätas deras stafvelser efter *betoningen*, så understiga de, antaget att första stafvelsen är = $\frac{4}{4}$, icke blott $\frac{8}{4}$ utan äfven den *lägre* betoningssumman för en svensk spondé ($\frac{7}{4}$). Och att första stafvelsen mätt efter *qvantiteten* skall hafva en storhet, som motsvarar den långa grekiska, är blott en obevisad förutsättning, ty, när man kallar henne lång, är det egentligen betoningen man afser, och *endast med afseende på denna* kan hon vara = $\frac{4}{4}$. Och sjelfva namnet gör här ingenting till saken, ty lång kallar man en sådan stafvelse *för betoningens skull* d. ä. man betraktar henne såsom betonad, men begagnar ofta för denna sak en oegentlig benämning, emedan man af gammalt är van vid den grekiska prosodikens terminologi. Och att samma stafvelse icke får betraktas såsom lång ur *qvantitetens* synpunkt är redan tillräckligt visadt genom de förut anförda exemplen på de svenska konsonanternas alldeles motsatta inverkan på vokalen mot de grekiska. Alltså är *bringade*, *älskade*, m. m. ingen daktylus, icke blott ur qvantitetens, utan äfven ur betoningens synpunkt — och *det sednare* gäller lika väl om *hvilade*, *vägrade* m. m. — emedan alla dessa ords hela betoningsstyrka icke motsvarar det äfvenledes af granskaren antagna taktmåttet (sid. 144), hvilket utan den ringaste förändring i den gemensamma utgångspunkten (taktförhållandet mellan de långa och korta grekiska stafvelserna) äfven kan uttryckas i $\frac{8}{4}$ (enl. sid. 29), utan vida sannolikare utgör endast $\frac{6}{4}$ (enl. sid. 52 f.)

Men i så fall förderfvas ju den grekiska rytmen i en hexameter genom användandet af alla dylika ord, i afseende på de sednare väl icke så mycket, när man afser deras qvantitet, som med afseende på deras betoning, och, hvad de förra angår, ur båda dessa synpunkter, ty lemnar man deras ännu mera omotsvariga qvantitet åsido och betraktar dem endast i anseende till tonen, så förändras takten, för att begagna granskarens argumentation (anf. st.), hvarhelst de i en dylik vers förekomma, från $\frac{3}{4}$ till $\frac{6}{4}$, och dock begagna dem icke allenast öfversättare utan äfven alla originalskalder i detta versslag. Ja, det kan icke nekas, deras användning sker "på rytmens bekostnad" — detta ligger i betoningsspråkens natur — och någon modifikation till förstärkande af ändelsernas betoning från en fjerdedel till två fjerdedelar hvardera lär man här icke kunna ta sin tillflykt till, likasom vid

de förut behandlade spondéerna, der ett mindre korrekt uttal af den ena stafvelsen kan fördragas och äfven ofta i det allmänna lifvet förekommer, men aldrig så i afseende på dessa ändelser, och när våra skalder betona sista stafvelsen i "älskade," "vindarna," "friare" m. m., sker det utan tvifvel i följd af svårigheten att åstadkomma en betoning sådan som metern fordrar och under den förutsättning, att ingen, som är någorlunda öfvad i deklamationen, föredrager ett sådant ställe i versen efter metern utan så som dessa stafvelser eljest pläga uttalas, och de omnämnda prefixerna förstärker icke heller någon skald. Och grunden dertill, att man i det vanliga uttalet ibland öfver det rätta måttet förstärker den ena sammansättningsleden och så äfven någon gång, äfven när de icke böra hafva eftertryck, enstafviga ord med endast half ton, är utan tvifvel den, att dessa stafvelser äro begreppsord och sådana, som behandlas efter *deras* kategori, men ändelsernas och de tonlösa prefixernas begrepp är så försvagadt, att, ehuru äfven begreppet ligger till grund för deras betoning, det svagare i sin relation till ett starkare, de af språkinstinkten aldrig genom förstärkning upplyftas ur sin bestämda kategori. Nå väl, om jag begagnar ett ord sådant som *bringade* såsom motsvarande ⏑ ◡ ◡, har jag då förstört den rytm, der sådana versfötter förekomma? Ja, mäter jag stafvelserna efter *betoningen*, så har jag ur den musikaliska taktens synpunkt förstört honom näppeligen mera än rytmen i den grekiska hexametern genom att använda samma ord der såsom daktylus, ty här är åtminstone betoningssumman lika med den grekiska qvantitetens, men $\frac{2}{4}$ har tillkommit den första stafvelsen för mycket i stället för att lika fördelas på de båda efterföljande. Och häraf låter sig begripas, hvarför Fritze, som alltid återgifver iktus med en betonad stafvelse och använder dylika ord lika väl för att återgifva ⏓ ◡ ◡ som ⏑ ◡ ◡, erbjuder oss en öfverflyttning af dylika rytmer långt mera njutbar, än de, som endast hålla fast vid de obetonade stafvelserna, men försumma iktus. Ingenting i vårt språk motsvarar bättre både till ljudet för öfrigt och till accenten versfoten ⏑ ◡ än en halfbetonad stafvelse med en derpå följande svagare t. ex. de två första stafvelserna i *man beklage* (v. 1227), och likväl är deras takt, *när han mätes efter betoningen*, för ingen del lika med den grekiska. Enligt de uppställda grunderna för tonens beräknande, hvilka, att döma efter gehör, gifva ett resultat, som ganska väl öfverensstämmer med dessa stafvelsers verkliga uttal, i hvilket *man* alltid höres starkare än prefixet, hvilket deremot är lika svagt som ändelsen i fjerde stafvelsen, är deras ton = $\frac{2}{4}$, $\frac{1}{4}$, men den grekiska takten är = $\frac{2}{4}$, $\frac{2}{4}$. Begagnas de nämnda svenska stafvelserna att uttrycka ⏑ ◡, så blefve det motsvarande uttrycket för ⏑ ◡ ◡ *betonings*proportionerna $\frac{2}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{4}$, hvilka lika litet motsvara

den grekiska qvantitetens $\frac{2}{4}$, $\frac{2}{4}$, $\frac{2}{4}$. Men det finnes, mig veterligen, ingen svensk ordställning, der stafvelsernas betoningsproportioner äro dessa ($\frac{2}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{4}$), utan detta tonförhållande kan endast vinnas genom den medlersta stafvelsens modifikation till tonens försvagande (jfr sid. 45 f.) t. ex. de tre första stafvelserna i *man sig beklagar*. Och utan någon modifikation äro dessa tre stafvelser $= \frac{2}{4}, \frac{2}{4}, \frac{1}{4}$, således icke heller deras *betonings*proportioner lika med den grekiska qvantitetens i nämnde versfot. Och tar jag ett ord, som vanligen anses vara ren troké i dennes oupplösta form t. ex. *mannen*, så är det till *betoningen* $= \frac{4}{4}, \frac{1}{4}$, således äfven omotsvarigt mot den grekiska takten ($\frac{4}{4}$, $\frac{2}{4}$). Och tar jag ett ord sådant som *bringade*, så är, såsom redan blifvit anmärkt, dess betoningssumma $= \frac{6}{4}$, men hvardera af de tre stafvelserna har ett annat tal än den grekiska tribrachys. Således hvilka försök efter betoningens princip — och just ifrån denna, änskönt han som oftast kallar den qvantitet, utgår på anförda ställe granskaren vid sin kritik af mitt sätt att förfara med den grekiska rytmen — jag än gör att återgifva trokéen icke blott i dess trestafviga *utan äfven i dess tvåstafviga form*, utom i de fall då man återger den sednare med stafvelser, som hafva den förra en hel, den andra en half ton (jfr sid. 52 f.), ske de "på rytmens bekostnad." När detta är händelsen, kan jag icke finna, hvarför jag skulle afstå från försöket att återgifva ⏑ ◡ ◡ och ⏑ ◡ sålunda, att äfven qvantiteten kommer till användning, och i *detta* fall *mäta* stafvelserna efter en princip, som, så mycket möjligt är, närmar sig den i grekiskan, en mätning, som man i sjelfva verket i likhet med granskaren hittills allmänneligen utfört, dock så, att man förvexlat tvenne olika mått, i det man föreställt sig, att en svensk daktylus eller troké m. m., äfven då, när icke ens betoningsnyanserna innehålla den jemna fördelning i stafvelsernas förhållande till hvarandra, som finnes mellan de grekiska i anseende till qvantiteten, skulle motsvara samma versfötter i grekiskan, och detta har man gjort, måhända utan att man vetat det, på den grekiska rytmens bekostnad, hvilken ju alltid föresväfvat skaparne af den moderna konstpoesien.

Stafvelserna i de sednast exempelvis anförda orden och ordställningarna kunna i anseende till deras ljud i det korrekta uttalet betraktas ur *tre* synpunkter, och det finnes för en *uttömmande* betraktelse af *alla* här ingående begreppsbestämningar hvarken flera eller färre, emedan för den sida af uttalet, som utgör föremålet för denna afhandling, icke finnas några andra principer än betoningens och qvantitetens. Antingen kan man betrakta dessa stafvelser endast och allenast med afseende på den förra, och då hafva de enligt mitt schema och enligt ofvan anförda grunder de nyss angifna proportionerna. Måhända skall

mången vid första ögonkastet på dessa proportioner anse det orimligt, att t. ex. i *bringade* den första stafvelsen skall vara fyra gånger starkare än hvardera af de följande. Men orimligheten skall öfvergå till sannolikhet, om man anställer de antydda jemförelserna och noga fasthåller hvad här är fråga om, nämligen tonens styrka och svaghet. Redan ordet *tonlös* häntyder ju på en ganska stor skilnad mellan en så benämnd stafvelse och den betonade. Detta namn säger i sjelfva verket alldeles för mycket, och är en orimlighet, om det fattas egentligt, ty till en stafvelse, som har *ingen* ton, står en annan *såsom betonad* i intet förhållande, och dock säger oss både örat och tanken äfvensom språkbruket *stark* och *svag* ton, att den ena står till den andra i ett förhållande, som afser tonen; och hör icke det svagaste vokalljud (åtminstone såvida det uttalas med tydligt förnimbar röst och icke inskränker sig till endast hviskning) utan eller med konsonant lika väl under begreppet ton som det starkaste? Jag har förut vid de upplysningar, som kunde vinnas af schemat för sammansättningarna, visat, att näst $\frac{1}{4}$ har $\frac{1}{3}$ största sannolikheten att utgöra de der behandlade stafvelsernas betoningsskilnad. Utginge man från $\frac{1}{3}$ såsom grundformen för betoningsnyanserna, blefve, då gränsskilnaden mellan betonade och obetonade stafvelser enligt samma schema, såsom redan blifvit visadt, alltid förblir $\frac{1}{2}$, de fyra hufvudnyanserna, förvandlade till samma slags bråk, $\frac{6}{6}$, $\frac{4}{6}$, $\frac{3}{6}$, $\frac{2}{6}$. Förvandlas den grekiska långa och korta till $\frac{6}{6}$, $\frac{3}{6}$, och anställer man enligt denna grundsats samma jemförelser mellan takten efter betoningen å ena sidan och den grekiska qvantiteten å den andra, så finner man äfven betydliga omotsvarigheter mellan de båda rytmerna. Och hvilka än betoningens hufvudnyanser antagas vara, äro de exempelvis anförda *hvilade* och *bringade* fullkomligt lika, när de betraktas ur *denna* synpunkt. Den andra är den, som afser tiden ensam, vid hvilken betraktelse jag enligt förut framställda grunder icke annat kan finna, än att de i anseende till den första stafvelsen äro olika. Den tredje synpunkten är den, som afser både betoningen och tiden. Är den närmast föregående satsen riktig, så äro de äfven ur denna synpunkt i anseende till första stafvelsen olika (enl. sid. 23 f.), så att det tal, hvilket det än må vara, som uttrycker *både tids- och betoningsproportionen* för första stafvelsen i det sednare ordet (enl. anf. st. $\left.\frac{4\ t'}{4}\right)$, motsvarar bättre ⏑, än det, som uttrycker detsamma för samma stafvelse i det förra $\left(\frac{4\ t}{4}\right)$, och förhållandet är tvärtom, när det gäller att återgifva –, och samma skilnad finnes äfven mellan *död* och *slagt*, *ljöd* och *lyft*, *förd* och *bort* m. m. Men

emedan denna princip, som är ett uttryck af både betoningen och tiden, hvarken har bruket för sig ej heller alltigenom och konseqvent i ett skaldestycke kan tillämpas, anser jag honom endast tjenlig till användning i en öfversättning, när den grekiska metern har upplösta långa stafvelser.

Väl är det sannt, att jag för öfrigt, till och med i de *andra* verserna i *samma* strof, måste för en tvåstafvig jamb och troké göra bruk af endast betoningsprincipen, men hvarför skulle jag icke äfven begagna qvantitetens i de fall jag genom densamma kan vinna ett vigtigt ändamål? Detta är nämligen icke af så ringa betydenhet, som mången tyckes tro. Uttrycket *upplösta* jamber m. m. är väl så tillvida riktigt, att den upplösta är samma versfot som den oupplösta, men den förres begagnande i st. f. den sednare är derför ingen tillfällighet, allraminst i den lyriska metern, det må nu förhålla sig huru som helst med Ciceros ofvanberörda antydan om dennes beroende af musiken. Fastmera äro de upplösta versfötterna, såsom Fritze ganska utförligt och grundligt visat, lika väsendtliga på sin plats i versen som de oupplösta på sin, ty dessa rytmer har en särskilt känsla och affekt, för att äfven i metern göra sig förnimbar, valt till sitt uttryck, hvars egendomlighet ej vid öfverflyttningen bör gå förlorad. Härom kan läsaren sjelf öfvertyga sig, om han med ledning af schemat för versmåtten med de andra i samma strof jemför innehållet i dylika verser och isynnerhet de upplösta dokmierna i slutsången. Och att bland tyska öfversättare ingen, icke ens Fritze, som så väl framhållit vigten af en motsvarande klang i den öfverflyttade versen, försökt använda denna princip torde isynnerhet komma af svårigheterna att genomföra honom. Och dessa svårigheter hafva äfven några gånger för mig gjort det omöjligt att till och med i samma vers blifva min grundsats trogen. Men till klangen öfverensstämma verser sådana som 583, 592, 1224, 1227, 1230, 1245, 1247, 1251, der jag lyckats att konseqvent utföra denna princip, lika väl som någon svensk daktylus med den grekiska, ja mycket bättre, och hvarför så är, torde man af det föregående kunna inse.

Den enda punkt bland de af granskaren behandlade (sid. 139 f.), så vidt de röra mitt arbete, som ännu återstår, är den om cesurerna, i hvilken punkt detsamma enligt hans förmenande icke allenast "har sin svagaste sida" utan till och med gjort ett steg tillbaka jemfördt med en annan svensk öfversättning, som är ett par årtionden äldre. Det sista yttrandet är jag af ett skäl, som redan blifvit nämndt, icke i tillfälle att kontrollera, men några erinringar synas äfven här vara af nöden, på det att icke granskningens läsare må föras bakom ljuset, ty en granskning bör vara sträng men äfven rättvis. Att börja med anape-

sterna (se granskn. sid. 142), gäller regeln för 61 bland urskriftens 80 verser af detta slag (enligt min versindelning och de läsarter jag begagnat), och från densamma finnas i urskriften ett, i öfversättningen sex undantag, ett resultat, som väl ingen kan anse ofördelaktigt, hvilken tillika tar i betraktande originalets trogna återgifvande i ett enkelt, lättfattligt och poetiskt språk, hvilket just i anapesterna är svårast i följd af deras ofta mindre poetiska innehåll, samt den omvexlande rytm jag äfven här gifvit versen, utan att, såsom Solger m. fl., begagna daktyler, hvilka här endast förekomma på två ställen. Och i frågan om den jambiska trimetern tar jag mig friheten att genom en bifogad förteckning (tab. I) på alla cesurer utom dem efter första, andra och tredje samt nionde, tionde och elfte halffoten, rätta det omdöme, så vidt det rör *Sofokles' Antigone*, som granskaren uttryckt sålunda: "Alldeles utan exempel är väl icke, att trimetern delas midt i tu; men denna tuklyfning skyles då vanligen af en annan cesur." Jag kan ej tro, att granskaren menar några andra cesurer än dem jag i förteckningen upptagit; och huru mycket tuklyfningen skyles, kan man se af samma förteckning. På samma sätt meddelas ock, för att i afseende på de punkter, som blifvit föremål för anmärkning, upplysa förhållandet, sådant det *befinnes* vara i öfversättningen, en motsvarande förteckning öfver denna. Den jemförande förteckningen öfver tuklyfningar både *med* och *utan* hufvudcesur visar ungefär samma totalsumma för både urskriften och öfversättningen, nämligen för den förra 292, för den sednare tre mindre, deribland endast elfva mera än i originalet *utan* hufvudcesur. Häraf kan man se, huru noggrannt det uttrycket är, att "tuklyfningen icke är alldeles utan exempel"; exemplen äro blott så många i originalet, att de utgöra 31 trimetrar mera än *en tredjedel* af deras hela antal (907). I denna punkt är således jemförelsen ganska fördelaktig, men sämre blir resultatet, när man jemför de trimetrar, som sönderfalla i tre lika delar. Äfven detta är fördelaktigt för sådana, som sakna hufvudcesur, ty af detta slag förekomma i öfversättningen sex färre än i originalet, men bland *dem, som hafva denna cesur*, nära hundra flera. Granskaren anser dessa sednare, vare sig de hafva cesur eller icke, lika osmakliga och "ännu mera tröttande och enformiga," än dem, som sönderfalla i tvenne hälfter. Men jag vet, att både Svenska Akademien och öfversättare af utmärkt förtjenst, sådane som Donner, hvars arbeten äro de, som mest begagnas på de tyska teatrarne vid dessa pjesers uppförande och äfven framför andra deraf äro förtjenta för sitt enkla och naturliga språk, hvilket, om det ock på många ställen ger anledning att önska mera kraft i uttrycket, samt att urskriftens retoriska egenheter icke blifvit lemnade utan allt afseende, särdeles fördelaktigt

skiljer sig från de otyska och konstiga ord och meningar, på hvilka många andra hans landsmäns "klassiska" öfversättningar öfverflöda, och för sin jemförelsevis ganska korrekta prosodik samt ändtligen för en särdeles behaglig omvexling i dipodiernas metriska byggnad — jag vet att dessa vitterhetsdomare, hvilkas vitsord i denna punkt, som mer än mången annan är en smakfråga, då det gäller ett modernt språk, icke är ovigtigt, hysa den åsigten, att mot dessa trimetrar är föga eller intet att anmärka, då de hafva den ena hufvudcesuren, och, att döma af Donners öfversättning af Sofokles' Antigone (femte förbättrade upplagan, Leipzig 1863), anser han de tredelade *med* cesur kunna i ganska stor utsträckning ökas utöfver deras antal i urskriften. Och emedan detta äfven är min mening och jag särskilt för dialogens föredragande på scenen ansett mig böra gifva dipodierna omvexling och icke hålla fast vid den hyperklassiska enformighet, som utmärker vissa öfversättningar, hvilka det aldrig kan falla någon teater in att begagna, utan långt snarare ansett mig i denna punkt böra fästa min uppmärksamhet på de öfversättare, som rådfört sig med skådespelare, såsom Fritze säger sig hafva gjort, och på sådana, hvilkas arbeten verkligen blifvit från tiljan reciterade, har jag beträffande bådas antal i deras förhållande till originalet varit frikostigare på de tredelade *med* cesur än de tuklufna af samma slag. Föröfrigt visar förteckningen, att öfversättningen har endast elfva senarer färre *med* hufvudcesur och således återstå endast de sistnämnda tredelade såsom de, mot hvilka *vid en jemförelse med urskriften* några anmärkningar af detta slag kunna göras, ty de utgöra nära nog hvar femte och så äfven i Donners öfversättning, *) utan att man försport, att de tyska "skådespelarne, som bemödat sig att väl säga sin roll, varit urståndsatte att föredraga dessa sönderhackade och likasom på fingrarne uträknade verser."

Redan Solger har anmärkt, att öfversättaren bör, i likhet med tragediens författare, omvexla med olika slags trimetrar och icke hopa på hvarandra sådana, som äro lika byggda i anseende till deras cesurer. Och detta förfarande ger onekligen omvexling och behag åt metern i dialogen. Icke desto mindre förekomma äfven i urskriften de tu- och tredelade på många ställen i stor mängd hopade de ena med de andra. De uppgå i denna dikt på ett ställe (v. 734—748) ända till femton, bland hvilka ingen enda hör till den i förteckningen med *α* betecknade kategorien, hvilken anses vara den mest regelbundna och fördelaktiga. Äfven jag har sökt att åstadkomma den antydda omvexlingen af

*) Donner har i den nämnda öfversättningen: tuklufna *med* hufvudcesur 220, *utan* hufvudcesur 22; tredelade *med* hufvudcesur 186, *utan* hufvudcesur 65.

oregelbundna med regelbundna, och meddelar i utdrag en jemförande förteckning på afvikelserna från detta förfarande både i urskriften och i öfversättningen (tab. II). I förteckningen kallas en sådan oafbruten versföljd för korthetens skull serie. Dessa serier äro i samma mån ofördelaktiga, som de äro långa eller senarernas deri förekommande antal stort. Multiplikatorn betecknar seriernas antal, multiplikanden senarernas antal i hvarje serie. Talen 3 . 10, 3 . 8 och 2 . 7 utvisa en för öfversättningen ofördelaktig jemförelse, men icke så den minsta seriens nära fördubbling (60 . 2 — 33 . 2) samt seriernas större antal (127 – 90), tvärtom röjer sig i dessa båda sistnämnda förhållanden bemödandet att icke låta många oregelbundna senarer följa på hvarandra. Och det ofördelaktiga resultatet i dess helhet, att här finnas öfver ett hundra senarer (423—313), som bort vara fördelade på kategorien α, härrör just af de ofvannämnda tredelade, som hafva endast den ena hufvudcesuren, men i urskriften båda, och omdömet öfver det fördelaktiga eller ofördelaktiga i deras utgående ur den nämnda kategorien måste normeras af de grundsatser, som angående dessa trimetrar ofvan blifvit uttalade. Dessa antydningar, som erhålla sin fulla belysning af den fullständiga förteckning, ur hvilken de båda tabellerna äro summariska utdrag, har jag i sammanhang med de af granskaren väckta frågorna ansett mig böra göra, för att i någon mån bereda den, som önskar taga närmare kännedom om den moderna öfversättningskonsten i hennes rent formella utöfning, tillfälle att sätta sig in i hennes detaljer, samt att, om han sjelf företager sig en öfversättning, uppställa andra grundsatser, derest han finner dem bättre än dessa. Och äfven mitt försök att vetenskapligt besvara de till prosodiken hörande frågorna hoppas jag att man upptager och bedömer med det välvilliga undseende för deri möjligen förekommande fel, som den svarande har rätt påräkna i ett mål, der enligt kärandens eget medgifvande "så mycket ännu är sväfvande och outredt."

Anmärkning till sid. 49 f.

I sin framställning af det fysiologiska alfabetet anför Max. Müller (Wissenschaft der Sprache, bearb. von Böttger. Leipzig 1866) vid sin behandling af vokalerna såsom exempel på «slutna« (d. v. s. på konsonant utgående) «långa« stafvelser: (u) *thun*, (o) *Ton*, (å) *nought*, (a) *kam*, (e) *Meer*, (i) *Kien*; och på «slutna korta stafvelser«: (u) *Druck*, (o) *Sonne*, (å) *not*, (a) *Kamm*, (e) *Speck*, (i) *bin*. Sålunda synes denne högt ansedde forskare icke hafva tänkt på någon positionslängd i de anförda tyska och engelska orden af det sednare slaget. Och det kan icke vara underkastadt något tvifvel, att konsonanternas uttal i det grekiska och latinska språket varit förenadt med större möda för talorganerna och följaktligen äfven med större tidsutdrägt. Språkforskare finnas, som anse det sannolikt, att man i den aflägsnaste forntiden undvikit två eller flera konsonanters sammanstötning, ja till och med att hvarje stafvelse ursprungligen bestått antingen af en vokal eller en konsonant med efterföljande vokal men icke tvärtom, och man vet åtminstone med säkerhet, att dylika språk finnas, och man har hos nutida ringa utvecklade folk, t. ex. polynesierna, iakttagit en naturlig oförmåga att uttala mer än en konsonant, hvilken sättes före men icke efter vokalen (se Max. Müller 2 Ser. S. 177 ff.). I så högt utvecklade språk som det grekiska, latinska och det ännu äldre forntindiska veta vi visserligen att förhållandet är helt annat. Grekerna och ännu mera forntindierna hafva aspirerade konsonanter, som vi sakna, men det uttal, som vi föreställa oss att dessa hafva egt, blir dock genom upprepade försök och öfning för oss möjligt. En genom öfning och vana högt utbildad förmåga i någon eller några riktningar innebär icke med nödvändighet, att man besitter en sådan i alla inom hela menskligheten i dennas successiva utveckling möjliga, och detta kan man a priori antaga såsom gällande äfven om språkverktygen. Grekerna, som i ordens början hafva flera konsonantföreningar, som vi sakna, t. ex. *ks* (ξ), *ps* (ψ), *kt*, *pt*, *bd*, *pm*, fördraga i ordens slut endast semivokalerna *n*, *r*, *s*, samt den sistnämnda med föregående *l* (i ἅλς), med *n* (i några sällsynta nominativformer, hvarförutom flera fall i ett par dialekter), med *p* och *k* (ψ, ξ), med *nk* (γξ), med *rk* (i σάρξ och δόρξ med biformen ζόρξ), och för öfrigt endast *k* i οὐκ (den vanliga formen framför en vokal och med aspiration framför de aspirerade) och i ἐκ. Romaren fördrager i ordens slut icke *p*, *f*, och *g*, har bland de öfriga stumma konsonanterna *k* (*c*) i 9 ord (om under *hic*, *hæc*, *hoc* inbegripas de derunder hörande pronominalformerna och partiklarne på *c*), men *t* i många och *d* i några, semivokalerna *m*, *r* och *s* i en stor mängd, men *n* temmeligen sparsamt och *l* endast i ett litet antal, samt konsonantföreningarna *ks* (*x*), *rks*, *lks*, *nks*, *ns*, *rs*, *ps*, *bs*, *rps*, *rbs*, *m(p)s*, *ls*, *nc*, *nt*, *st*, *rt*, *lt*, några bland dessa endast i ett eller några få ord. I båda språken finnes ett ganska litet antal ord, som har i midten fyra konsonanter, ett större, som har tre (i båda fallen den första och sista vanligen en semivocalis), men den allra vanligaste konsonantföreningen är den af två in i ordet. Och i ett jemförelsevis ringa antal bland dessa ord med flera konsonanter i midten finner man en verklig d. ä. en med medvetande om de särskilta beståndsdelarna i ordet såsom sjelfständiga begrepp bildad sammansättning. Till denna i jemförelse med de germaniska språken egendomliga företeelse antages vanligen dessa folks (isynh. grekernas) fina öra och känsla för välljudet vara grunden. Det säkra är att han ligger i deras andliga och fysiska organism. Den sednare är det organ, öfver hvilket den förre med större eller mindre sjelfständighet förfogar vid sin verksamhet och utveck-

ling. Inom den ariska språkstammen framträda samma företeelser i ordens förändring, samma kamp med naturen eller språkets yttre elementer (bokstafsljuden), som hos de vilda naturfolken. De gemensamma ordrötternas ombildning och förändring beror enligt Müller hufvudsakligen af tre orsaker: naturlig oförmåga hos särskilta folk (och individer) att frambringa vissa artikulerade ljud, tröghet och slapphet i användandet af språkorganernas fysiska krafter samt vissa för vissa nationer i följd af den förstnämnda orsaken egendomliga idiosynkrasier (naturlig motvilja för vissa ljud och förkärlek för andra). Sedan de många konsonanterna genom vokalers bortkastande och stafvelsers sammandragning, hvilken förändring var föranledd af beqvämlighet och slapphet i språkmusklerna, hvilken kan gå ända derhän, att hon stympar rötterna till oigenkänlighet, såsom det t. ex. gått med många anglosachsiska och latinska ordstammar i engelskan, inkommit i de gamla kulturspråken (redan i sanskrit), och hvad man vunnit i beqvämlighet och tidsförkortning genom att förvandla två stafvelser till en icke var en ren vinst utan förenadt med förnyad ansträngning i *konsonanternas* uttal, måste kampen fortsättas, en af konsonanterna blef med tiden utelemnad och nya konsonanter inskjutna, för att göra uttalet ännu beqvämare. Genom denna process förklarar Müller uppkomsten af flera än en konsonant i början och slutet af orden i de ariska språken. Och in i orden finner man tydliga spår af ett dylikt arbete, om man jemför yngre med äldre former i grekiskan. Sålunda finner man t. ex. hos Homeros *-νεσι* med inskjuten vokal *-νεε(σ)σι*, sedan efter vokalens (*ε*) bortkastande och de besvärliga konsonantljudens (*νε*) aflägsnande den nyare formen med den förlängda vokalen (*ου*, *ει*, m. m.), hvarigenom stafvelsen bibehöll sin ursprungliga tidslängd, hvilken före konsonanternas bortkastande var fördelad på dessa och den korta vokalen. Och deras in i orden så ofta förekommande omställning, deras ombildning till ett liknande eller till samma ljud med den närmast följande (eller föregående) m. m. samt någon gång vokalers inskjutning vittnar ock om det besvärliga i konsonanternas uttal. Genom jemförelser mellan dessa företeelser i grekiskan (och latinet) och ordens bildning och ombildning i de germaniska språken, i hvilka den på det medvetna begreppet grundade sammansättningsbildningen spelar hufvudrollen, skall man finna, att i dessa sednare sjelfva ordens beskaffenhet förutsätter en mindre motvilja mot hårda konsonantmöten isynnerhet i midten och slutet af orden, en större benägenhet att bortkasta vokaler och sammandraga stafvelser utan motsvarande bemödanden att underlätta uttalet genom assimilation och dylikt, som snarare i de allra sednaste ordbildningarna är i märkbart aftagande, hvilket allt förutsätter en större lätthet och raskhet i konsonanternas uttal och följaktligen äfven en mindre tidsutdrägt, än den, som måste hafva förekommit hos grekerna och romarne. Och i samma mån sålunda qvantiteten, hvilken naturtroget återgifver det musikaliska i vokalerna och mildrar det omusikaliska i konsonanterna framför allt i de stumma, *kan* umbäras, i samma mån blir helt naturligt språkets begreppsmessiga element medelst tonvigten för uttalet bestämmande.

Tab. I. *Olika slags senarer i Sofokles' Antigone, upptagna samtligen under två hufvudafdelningar, den ena med, den andra utan hufvudcesur. Hvardera hufvudafdelningen har tre underafdelningar: 1:o de som sakna cesur efter sjette och tillika efter vare sig fjerde eller åttonde halffoten eller efter båda de sistnämnda, betecknade med α; 2:o de som i följd af cesur efter sjette halffoten sönderfalla i tvänne hälfter, betecknade med β; 3:o de som i följd af cesur efter både fjerde och åttonde halffoten sönderfalla i tre lika delar, betecknade med γ.*

	I urskriften.								*I öfversättningen.*							
	Med hufvudcesur.					Utan hufvudcesur.			Med hufvudcesur.				Utan hufvudcesur.			
		α	β	γ		α	β	γ		α	β	γ		α	β	γ
V. 1—99 =	99	46	27	11	= 84.		9	6	= 15.	36	21	26	= 83.		7	9	= 16.
162—331 =	170	95	43	16	= 154.	1	5	10	= 16.	79	42	31	= 152.	2	9	7	= 18.
380—521, 527—577 =	193	84	64	21	= 169.		14	10	= 24.	84	38	41	= 163.	1	14	15	= 30.
621—770 =	150	64	46	16	= 126.		9	15	= 24.	55	35	40	= 130.	1	14	5	= 20.
868—904 =	37	20	7	5	= 32.		2	3	= 5.	14	9	8	= 31.	1	4	1	= 6.
958—1084 =	127	70	23	12	= 105.		13	9	= 22.	48	34	25	= 107.	1	12	7	= 20.
1117—1218 =	102	65	21	11	= 97.		2	3	= 5.	43	34	15	= 92.	1	5	4	= 10.
Slutsångens senarer =	29	18	6	3	= 27.		1	1	= 2.	10	10	5	= 25.		1	3	= 4.
	907	462	237	95	= 794.	1	55	57	= 113.	369	223	191	= 783.	7	66	51	= 124.

Tab. II. *Senarer tillhörande kategorien β och γ i omedelbar följd efter hvarandra.*

I urskriften.

V. 1—99 = 99	45 i 13 serier =						1.6	+ 2.5	+ 3.4	+ 3.3	+ 4.2
162—331 = 170	45 i 13 —— =						1.6	+ 1.5	+ 2.4	+ 8.3	+ 1.2
380—521, 527—577 = 193	91 i 22 —— =		1.9	+ 2.8	+ 1.7	+ 2.6	+ 3.5	+ 1.4	+ 4.3	+ 8.2	
621—770 = 150	73 i 20 —— =	1.15					1.6	+ 2.5	+ 2.4	+ 6.3	+ 8.2
868—904 = 37	6 i 2 —— =									2.3	
958—1084 = 127	29 i 11 —— =						1.6			+ 3.3	+ 7.2
1117—1218 = 102	16 i 6 —— =								1.4	+ 2.3	+ 3.2
Slutsångens senarer = 29	8 i 3 —— =								1.4		+ 2.2
	313 i 90 serier =	1.15	+ 1.9	+ 2.8	+ 1.7	+ 6.6	+ 8.5	+ 10.4	+ 28.3	+ 33.2	

I öfversättningen.

47 i 14 serier =			1.9				+ 1.5	+ 2.4	+ 5.3	+ 5.2
72 i 26 —— =				1.8		+ 1.6		+ 2.4	+ 4.3	+ 19.2
79 i 22 —— =					1.7	+ 3.6	+ 1.5	+ 5.4	+ 5.3	+ 7.2
82 i 23 —— =		2.10		+ 1.8	+ 1.7			+ 1.4	+ 7.3	+ 11.2
14 i 4 —— =				1 8						+ 3.2
67 i 18 —— =		1.10				2.6	+ 2.5	+ 2.4	+ 5.3	+ 6.2
46 i 13 —— =	1.11						+ 1.5	+ 2.4	+ 4.3	+ 5.2
16 i 6 —— =							1.5		+ 1.3	+ 4.2
423 i 127 serier =	1.11	+ 3.10	+ 1.9	+ 3.8	+ 2.7	+ 6.6	+ 6.5	+ 14.4	+ 31.3	+ 60.2.

Berättelse

om

Högre Elementarläroverket i Östersund

1867—1868.

A. *Undervisningen.*

Läseåret tog sin början den 29 Augusti och kommer att afslutas den 5 instundande Juni. Höstterminen gick till ända den 18 December. Vinterterminen började den 18 Januari och utgick med den sista Mars, hvarefter Vårterminen omedelbart vidtog.

Enligt den under höstterminen uppgjorda och af H. H. Ephorus godkända läsordning infalla lärotimmarna dagligen kl. 7—9 och 11—2, och dessutom för de tre öfversta klasserna kl. 4—5 e.m. måndag och thorsdag; sångöfningarna måndag och thorsdag kl. 9—10 f.m. och kl. 5—6 e.m. samt tisdag, fredag, lördag kl. 4—5 e.m.; öfningarna i instrumentalmusik måndag kl. 4—5, onsdag 3—5 och lördag 3—4 e.m.; teckning dels tisdag och fredag kl. 9—11 samt onsdag och lördag kl. 10—11 f.m., dels ock å vissa bland de förutnämnda lärotimmarna kl. 11—2; gymnastik och vapenöfningar tisdag och fredag kl. 4—6 e.m. samt de andra dagarna kl. 9—11 f.m.

Likasom under föregående år samlas lärjungarna tjugu minuter före kl. 7 f.m. till bön och bibelläsning. Äfvenså hålles dagligen gemensamt en kort andaktsstund kl. 2 e.m.

Utom den serskilta tid, som det åligger lärarne att använda till tentamina och examina för flyttning till högre afdelning, har följande undervisningsskyldighet enligt af Ephorus stadfästad ämnesfördelning tillkommit lärarne, nemligen

Rektor *Sundberg:* latinska språket, klass. VI och VII, tillsammans 17 timmar, granskning af sjunde klassens latinska stilprof;

Lektor *Hammargren:* franska språket, V—VII, engelska språket och filosofi, VII, tillsammans 19 timmar, granskning af franska skriföfningar i dessa klasser;

Lektor *Dalén:* mathematik, VI, VII, fysik, V—VII, tillsammans 21 timmar, granskning af skriftliga mathem. uppsatser;

Lektor *Brandt:* kristendom och grekiska språket, VI, VII, 18 timmar, granskning af sjette klassens latinska stilprof;

Lektor *Grape:* historia och geografi, V—VII, modersmålet, VI, VII, tillsammans 18 timmar, ganskning af sjette klassens öfre afdelnings och sjunde klassens uppsatser på modersmålet;

Adjunkten *Weinberg:* historia och geografi, III, IV, mathematik III—V klass. lin., tillsammans 20 timmar, granskning af sjette klassens nedre afdelnings uppsatser på modersmålet;

Adjunkten *Augustin:* modersmålet, III—V, latinska språket, IV, tillsammans 19 timmar, granskning af femte klassens uppsatser på modersmålet;

Adjunkten *Jonson:* latinska språket, V, VI, 1, grekiska språket, V, tillsammans 20 timmar, granskning af femte klassens latinska hemthemata;

Adjunkten *Svenson:* kristendom, III—V, latinska språket, III, arithmetik, I, tillsammans 22 timmar, granskning af tredje klassens svenska skriföfningar;

Adjunkten *Öhmark:* kristendom, historia och geografi, mathematik, svenska och tyska språken, II, tillsammans 26 timmar;

Adjunkten *Lindström:* tyska och engelska språken, III—VI, franska språket, IV, tillsammans 19 timmar, granskning af de i dessa klasser förekommande skriföfningar på nyssbemälte språk;

v. Adjunkten *Selberg:* naturalhistoria, II—VI, kemi VI, mathematik, III, IV reala linien och V, tillsammans 20 timmar, granskning af fjerde klassens svenska skriföfningar;

v. Adjunkten *Bräckberg:* kristendom, historia och geografi, geometri, svenska och tyska språken, I, 25 timmar.

v. Adjunkten *Cassberg* har under vinter- och vårterminerna bestridt adj. Weinbergs undervisningsåligganden och derjemte under de tre första veckorna af vinterterminen biträdt v. Adjunkten Selberg att uppehålla den genom Lektor Grapes vunna transport lediga lektorstjensten, till dess den af Ephorsembetet tillförordnade

v. Lektorn *Samuelsson* öfvertog den historiska undervisningen uti klass. V—VII jemte IV:e klassens undervisning i latinska språket, hvaremot Adjunkten Augustin åtog sig den undervisningsskyldighet i modersmålet, hvilken tillhört den lediga lektorstjensten.

Gymnastikläraren *Forsgren:* gymnastik och vapenöfningar, I—VII, 12 timmar;

Ritläraren *Mühlfeldt:* teckning, I—VII, 12 timmar;

Musikläraren *Mentzer:* vokal- och instrumentalmusik, I—VII, 11 timmar.

Genomgångna lärostycken och begagnade läroböcker:

Kristendom.

Kl. I. Luthers lilla katekes med förklaringar, bibelspråk och psalmverser. 1:a lexlaget: katekesen till 10:de budet af första hufvudstycket. 46 berättelser af Gamla Testamentet efter Hübners bibliska historia. 2:dra lexlaget: katekesen till andra hufvudstycket. Hela Gamla Testamentets bibl. hist. efter nyssnämnda lärobok.

Kl. II. 1:a lexleget: 10 berättelser af Nya Test. bibl. hist. efter Hübners lärobok; till 1:a art. af 2:dra hufvudstycket i katekesen. 2:a lexlaget: 40 ber. af bibl. hist.; till 3:dje art. i katekesen. 3:e lexlaget: hela N. T. bibl. hist.; 2:dra hufvudstycket i katekesen. Bibelspråk och psalmverser.

Kl. III. 1:a lexlaget: katekesen, 3:dje hufvudst., jemte repetition; bibl. hist. repet. hälften af G:la Testam. (eft. Ekelund). 2:a lexlaget: katek. 3:dje hufvudst. jemte repetition af föregående kurs; bibl. hist. Gamla Test. och hälften af Nya Test. 3:e lexlaget: detsamma af katek.; hela bibl. hist. jemte åtskilliga psalmer.

Kl. IV. Katekesen med förklaring. Bibelläsning, Pauli Epistel till Efesierna; de "allmänna brefven" utom Judæ.

Kl. V. Åtskilliga af Pauli Epistlar. Öfversigt af Bibelns innehåll och historia efter Welander. Katekisation.

Kl. VI, 1. Ap. Gern. kap. 13—28 (på grundspråket med humanisterna). Nordbecks theologi kap. 1—3. Första perioden af kyrkohistorien efter Cornelius.

Kl. VI, 2. Andra Korintherbrefvet. Nordbecks theologi kap. 1—6. Tredje perioden af kyrkohistorien.

Kl. VII. Det nyss anförda af Nya Test. jemte jemförande öfversigt af de synoptiska evangeliernas innehåll. Repetition af kyrkohistorien och dogmatiken.

Historia och Geografi.

Kl. I. Muntliga berättelser ur Sveriges sagoperiod. 1:a lexlaget: Sveriges politiska geografi till Göthaland. 2:a lexlaget: Sveriges och Norges politiska geografi. 3:e lexlaget Sveriges, Norges och Danmarks politiska geografi efter Palmblad.

Kl. II. 1:a lexlaget: Europas politiska geografi i kort sammandrag; svenska hist. till kristna konungarne, efter

Dahms lärobok. 2:a lexlaget: repetition af Sveriges, Norges och Danmarks politiska geografi; Rysslands, Finlands och Polens politiska geografi efter Palmblads lärobok; öfriga Europas pol. geogr. i kort sammandrag. Till Kalmare-Unionen i Sv. hist.

K l. III. 1:a lexlaget: fäderneslandets historia från Kalmare-unionen till och med Carl IX; Britiska rikets, Tysklands, Nederländernes och Belgiens fysiska och politiska geografi efter Palmblad. 2:a lexlaget: repetition och fortsättning af fäderneslandets historia till Carl XII; Frankrikes, Spaniens, Portugals, Italiens och Greklands fysiska och politiska geografi efter Palmblad.

K l. IV. 1:a lexlaget: fäderneslandets historia från Carl IX fortsatt och afslutad; Frankrikes, Schweitz', Spaniens, Portugals, Italiens, Greklands och Turkiets fysiska och politiska geografi.

K l. V. Klassiska linien. 1:a lexlaget: gamla historien och geografien efter Pütz till Macedonien. 2:a lexlaget: afslutande och repetition af gamla historien samt en period af medeltidens historia,

Reala linien. 1:a lexlaget: gamla historien efter Pütz. 2:a lexlaget: gamla historien afslutad och 2 perioder af medeltidens historia. Båda linierna: repetition af Europas politiska geografi.

K l. VI, 1. Klassiska linien. 1:a lexlaget: 2 perioder af medeltidens historia. 2:a lexlaget: hela medeltidens historia.

Reala linien. Tre perioder af medeltidens historia. Båda linierna hafva repeterat sista hälften af Europas politiska geografi. Dessutom har 1:a lexlaget genomgått Asiens geografi och 2:a lexlaget Asiens, Afrikas och Norra Amerikas.

K l. VI, 2. Klassiska linien. Afslutande och repetition af medeltidens historia samt en period af nyare historien, svenska historien i utförligare framställning från och med Gustaf I till och med Kristina; den sednare tillsammans med 1:a lexlaget af reala linien.

Reala linien. 1:a lexlaget: 2 perioder af nyare tidens historia. 2:a lexlaget: nyare tidens historia afslutad samt svenska historien från och med Gustaf I till och med Gustaf IV Adolf. För öfrigt hafva båda linierna repeterat Europas och Asiens geografi.

Kl. VII, 1. 2 perioder af nyare tidens historia samt repetition af geografien.

Kl. VII, 2. Nyare tidens historia afslutad. Repetition af hela lärokursen.

Naturalhistoria.

Kl. I. Sveriges, Norges och Danmarks fysiska geografi, land och haf samt berg och slätter efter Palmblad.

Kl. II. Botanik, inledning efter Anderssons lärobok. Sexualsystemet, insamling af 50 växter. Exkursioner.

Kl. III. Klassiska linien. Botanik, Anderssons terminologi till blomman. Insamling af 50—100 växter. Exkursioner.

Reala linien. Botanik, lika med klassiska linien. Zoologi, inledning och de första ordningarna af Mammalia.

Kl. IV. Klassiska linien. Botanik, blommans och fruktens terminologi, efter Anderssons lärobok. Insamling af ytterligare 100 växter. Exkursioner. Zoologi, lika med 3:e klassens reala linie.

Reala linien. Botanik, lika med klassiska linien. Zoologi, de vertebrerade djuren, efter Sundevalls lärobok.

Kl. V. Klassiska linien. Botanik, terminologien fullständigare. Insamling af växter. Exkursioner. Zoologi, lika med 4:e klassens reala linie.

Reala linien. Botanik, lika med klassiska linien. Zoologi, Sundevalls lärobok.

Kl. VI. Klassiska linien. Botanik, naturliga växtfamiljerna efter Schagerströms lärobok. Exkursioner. Zoologi, Sundevalls lärobok.

Reala linien. Botanik, lika med klassiska linien. Zoologi, repetition.

Fysik.

Kl. V. Reala linien. Inledning, värmelära, geostastik, efter Berlins bearbetning af Schabus' lärobok.

Kl. VI, 1. Klassiska linien. 1—3 kap. till lutande planet, efter ofvannämnda lärobok.

Reala linien. Dynamik och akustik.

Kl. VI, 2. Akustik och optik.

Kl. VII. Läran om magnetismen och elektriciteten, jemte lösning af fysikaliska problemer, allt efter Schabus.

Kemi.

Kl. VI. Reala linien. Inledning och läran om metalloiderna samt början af läran om metallerna, efter Berlins lärobok.

Mathematik.

Kl. I. Quatuor Species af enkla tal. Geometrisk åskådningslära efter Bergius, till andra kursen.

Kl. II. 1:a lexlaget: reduktion. 2:a lexlaget: reduktion, addition, subtraktion och multiplikation i sorträkning. 3:e lexlaget: reduktion och de fyra räknesätten i sorter efter Zweigbergks lärobok. Några hafva äfven räknat bråk. Geometri, 1:a lexlaget: till 27:de lärosatsen; 2:a lexlaget: till 35:te lärosatsen; 3:e lexlaget: till mångsidingar, efter Bergii lärobok.

Kl. III. Klassiska linien. 1:a lexlaget: geometri, 1—26 prop. i Euklidis första bok; arithmetik, vanliga bråk, decimalbråk och sorter. 2:a lexlaget: geometri, Euklidis 1:a bok och 6 prop. af den andra; arithmethik, enkel regula de tri.

Reala linien. Arithmetik, bråk och regula de tri m. m. Geometri, Euclidis första bok.

Kl. IV. Klassiska linien. 1:a lexlaget: geometri, Euklidis första bok och 6 prop. af den andra; arithmetik, repetition af bråk och sorter samt enkel regula de tri.

Reala linien. Arithmetik, regula de tri och intresseräkning. Algebra, hela tal och bråk efter Bergii lärobok. Geometri, fyra böcker af Euclides.

Kl. V. Klassiska linien. 1:a lexlaget: geometri, Euklidis 1:a, 2:a och 3:e böcker samt 50 geometriska probl. efter Todhunter; arithmetik, fortsatt. Algebra, hela tal och bråk efter Bergii lärobok.

Reala linien. Algebra, 1:a lexlaget: repetition af hela tal och bråk samt 1:a gradens equationer med 1 obekant. 2:a lexlaget: läran om digniteter och rötter, equationer af 1:a graden med flera obekanta, efter Bergii lärobok. Geometri, proportionsläran efter Ekman, lösning af problemer och theoremer ur Todhunter.

Kl. VI, 1. Klassiska linien. Algebra, 1:a gradens equationer med flera obekanta, digniteter och rötter efter Bergii lärobok, lösning af problemer af 1:a graden ur Björlings problemsamling. Geometri, 4:de boken i Euklides och proportionsläran efter Ekman; lösning af problemer och theoremer ur Todhunter, motsvarande 2:a och 3:e böckerna i Euclides.

Reala linien. Algebra, equationer af 2:a graden med 1 obekant och biquadratiska equationer, jemte lösning af hithörande problemer ur Todhunter. Geometri, repetition af 6:e boken i Euklides, stereometri efter Alreiks lärobok.

Kl. VI, 2. Klassiska linien. Algebra, 1:a lexlaget: 2:a gradens equationer. 2:a lexlaget: Bergii algebra till slutet; lösning af problemer ur Todhunter. Geometri, 1:a lexlaget: 6:e boken i Euklides. 2:a lexlaget: repetition af problemer och theoremer ur Todhunter, motsvarande 3:e och 4:e böckerna i Euclides.

Reala linien. Algebra och Geometri, lika med VII, stereometri efter Alreik.

Kl. VII. Klassiska linien. Algebra, sednare delen af Björlings algebra, med läran om logarithmer och progres-

sioner, samt lösning af problemer ur Björlings problemsamlings sednare del. Geometri: repetition af proportionsläran och 6:e boken i Euclides; plana trigonometrien efter Ekman; lösning af problemer och theoremer ur Todhunter, tillhörande 4:e och 6:e böckerna i Euclides.

Svenska.

Kl. I. Formlära efter Fryxell. Öfningar i resolvering och rättskrifning.

Kl. II. Formlära efter Fryxells lärobok; det hufvudsakligaste af 1:a kursen i Svedboms satslära; öfningar i rättskrifning; valda stycken ur Svedboms sv. läsebok.

Kl. III. Andra kursen af Svedboms satslära till kap. 18. Satsöfningar. Valda stycken ur Svedboms läsebok samt skriföfningar.

Kl. IV. Andra kursen af Svedboms satslära afslutad. Satsöfningar och interpunktionslära under läsning af valda stycken ur Svedboms läsebok samt smärre skriftliga uppsatser.

Kl. V. Allmän repetition af det föregående. Läsning af utmärkta Svenska författare samt ämnesskrifning.

Kl. VI. Läsning af Svenska författare jemte litteraturhistoria efter Bjurstens lärobok samt valda Danska och Norska stycken efter M. Hammerichs. Utförligare ämnesskrifning.

Kl. VII. Hufvudsakligen lika med den föregående.

Tyska.

Kl. I. 1:a lexlaget: 20 stycken af Svedboms elementarkurs, hjelpverbernas konjugationer efter Lyth. 2:a lexlaget: till "Kurze Erzählungen" af Svedboms elementarkurs, hjelpverbernas och de reguliera verbernas konjugationer samt substantivernas declinationer efter Lyth.

Kl. II. 1:a lexlaget: från och med 41 stycket till "Kleine Gedichte" af Svedboms elementarkurs. 2:a lexlaget: till lärokursens slut, repetition; det allmännaste af formläran efter Lyths lärobok.

Kl. III. 25 st. af Lyths läsebok; Lyths formlära.

Kl. IV. Till 41 st. af Lyth; skriftlig öfversättning till "Adverberna" i Lyths skriföfningar.

Kl, V. Till 180 st. af Svedboms läsebok; skriftlig öfversättning till "Bref" i Lyths skriföfningar.

Kl. VI, Schiller, "Wilhelm Tell", "die Juugfrau von Orleans"; Göthe, "Hermann und Dorothea".

Engelska.

Kl. III. Reala linien. May's grammatik och läsebok utom skriföfningarna.

Kl. IV. Reala linien. Till 23:e kap. af "The Vicar of Wakefield". Skriftlig öfversättning till "Blandade öfningar" i May's skriföfningar.

Kl. V. Reala linien. "Columbus" af Washington Irving. May's skriföfningar afslutade.

Kl. VI. Reala linien. Macaulay's History of England, 3:dje delen, 200 pag.

Franska.

Kl. IV. Reala linien. Oldes formlära till oregelbundna verberna; öfversättning till 69 st. af Oldes läsebok.

Kl. V. Reala linien. Oldes grammatik t. o. m. oregelbundna verberna; explikation af Oldes läsebok 101 stycken af andra afdelningen jemte skriftlig öfversättning af skriföfningarne till 38:e st.

Klassiska linien. Oldes grammatik till och med en del af de oregelbundna verberna; explikation af Oldes läsebok till 73:e st. jemte skriftlig öfversättning af skriföfningarne till 21 st.

Kl. VI, 1. Klassiska linien. Oldes grammatik t. o. m. oregelbundna verberna. 1:a lexlaget: Oldes läsebok fr. o. m. 76 st. i första afdelningen till dess slut. 2:a lexlaget: repetition af Oldes grammatik; explikation sid. 1—100 af Boniface, une lecture p. jour Tom. I; skriföfningar.

Kl. VI, 2. Reallinien. Repetition af Oldes grammatik; explikation af Tom. III af Boniface, une lecture par jour sid. 121—413, skriföfningar.

Klassiska linien. Repetition af Oldes grammatik; explikation af une lecture p. jour par Boniface Tom. I sid. 1—138, skriföfningar efter Olde till slut.

Kl. VII. Repetition af Oldes grammatik. Explikation af Paul & Virginie p. Bernardin de S:t Pierre.

Latin.

Kl. III. 1:a lexlaget: verba och declinationer efter Nordqvist; några fabler i Dahlströms läsebok. 2:a lexlaget: formläran efter Nordqvist; colloquia och fabulæ efter Dahlströms läsebok; inlärandet af ord och fraser efter läseboken.

Kl. IV. 1:a lexlaget: Corn. Nep. I—II samt formlära och satslära efter Nordqvist till 5 kapitlet. Några till 6:e kap. 2:a lexlaget: Corn. Nep. I—VI jemte formlära och syntax efter Nordqvist; dessutom det förnämsta af kasnsläran efter Rabe. Hela klassen: skriföfningar på lärorummet en gång i veckan.

Kl. V. 1:a lexlaget: Cornelius Nepos, Vitæ Impp. XV—XXIV; Brodén, Ovidii metamorphoses selectæ, styckena II—V,100. 2:a lexlaget: Cæsar, Bell. Gall. 1:sta och 2:dra böckerna, styckena VI—VIII af Brodéns Ov. metamorphoses selectæ samt repetition af hvad under förra läseåret genomgicks. Hela klassen gemensamt: grammatik efter Rabe, skriföfningar på lärorummet samt hemthemata.

Kl. VI, 1. Cicero, Orat. in Catilinam. Brodéns Ovidii metamorphoses selectæ, styckena IX—XIII. Livius I,45—60 oeh 1—30. Skriföfningar på lärorummet, hemthemata. Grammatik efter Rabe.

Kl. VI, 2. Livius I, II. Virgil. Æn. I—III. Grammatik efter Rabe och Ellendt jemte extemporalier. Hemthemata.

Kl. VII. Cic. Disput. Tuscul. I, II. Hor. Od. I—IV. Repet. af Liv. I, II. Extemporalier och hemthemata.

Grekiska.

Kl. V. Det vigtigaste af formläran efter Krüger; 2:a, 3:dje och en del af 4:de kursen af Årres läsebok.

Kl. VI, 1. Xenofons Anabasis, bok. 1 o. 4. Homeros' Odyssé, en rhapsodi.

Kl. VI, 2. Xenofons Anabasis, bok. 6 o. 7. Homeros' Odyssé, en rhapsodi. Homeros' Iliad, 2 rhapsodier. Grammatik (efter Aulins bearbetning af Krüger) $^1/_2$ timme, extemporerade skriföfningar 2 timmar i veckan.

Kl. VII. Xenofons Anabasis, bok. 6 och 7. Herodotos, kap. 94—216, till största delen öfversatta på latin. Homeros' Iliad, 2 rhapsodier. De fem öfversta lärjungarne derjemte Sofokles' Antigone. Grammatik och extemporalier såsom i kl. VI, 2.

Filosofi.

Kl. VII. Afzelii Logik och Psykologi.

Sång.

1:a sångklassen: notläsning, durskalan, lättare intervallöfningar, koralmelodier;

2:a sångklassen: läran om de musikaliska tecknen, tonarter, tonträffning, öfningsstycken ur Nordbloms 1:a sångkurs samt koraler gemensamt med 1:a sångklassen;

3:e sångklassen: tonträffning, koraler samt andra sånger en- och flerstämmigt;

4:e sångklassen: hufvudsakligen fyrstämmiga körer.

Instrumentalmusik.

I öfningarna hafva 17 lärjungar deltagit, nemligen 7 på violin, 4 på piano, 3 på flöjt, 1 på altviol, 1 på violoncell och 1 på kontrabas. Trior, qvartetter, af läraren flerstämmigt arrangerade marscher och två ouverturer hafva af mera försigkomna lärjungar blifvit inöfvade. Utom de å läsordningen upptagna undervisningstimmar hafva ett par timmar i veckan under större delen af läseåret, vanligen lördag kl. 6—8 e.m., varit egnade åt samspelning.

Teckning.

Kl. I, II. Linear- och frihandsteckning efter Köhler och Schreiber.

Kl. III, IV. Lika med föregående klass., samt klotsritning.

Kl. V, VI. Teckning efter etuder af Julien, Hermes och Köhler samt perspectivlära.

Reala linien. Perspektivlära samt projektionslära med tillhjelp af instrumenter.

Gymnastik.

Kl. I—IV. Öfningar såväl utan, som med redskap jemte marscher och manövrer.

Kl. V—VII. D:o d:o jemte gevärsexercis och bajonettfäktning.

Lärjungarna i klass. I hafva i allmänhet icke haft sig andra hemarbeten ålagda, än afskrifning af stycken ur den svenska läseboken. Deremot hafva trögare eller försumligare lärjungar, när de oaktadt upprepadt genomgående af vissa lärostycken likväl befunnits icke kunna nöjaktigt redogöra för desamma, fått hemlexor sig förelagda.

För lärjungar af medelmåttiga anlag anses hemarbetena öfverhufvud hafva dagligen upptagit 2 $^1/_2$ timmar i klass. II, 3 timmar i klass. III och IV, 4 timmar i klass. V och nedre afdeln. af klass. VI, 4 till 5 timmar i VI,2 och VII.

Antalet läroämnen, i hvilka hemlexor varit för hvarje dag lärjungarna föresatta, har vanligen i klass. II uppgått till 2, i III, IV, V till 3, i VI och VII till 3 eller 4.

B. *Lärarne.*

Genom Lektorn i historia och modersmålet D:r E. O. Grapes vunna transport till Umeå h. elementarläroverk har en lektorsbefattning härstädes varit ledig från den 1 sistl. December.

Från sistnämnde dag till höstterminens slut fortfor dock Lektor Grape att enligt H. H. Ephori förordnande uppehålla den lediga lektorstjensten, hvaremot från vinterterminens början v. Adjunkterna Selberg och Cassberg utom öfriga tjensteåligganden gemensamt bestridde ifrågavarande lektorsbefattning, till dess den af Ephorus tillförordnade vikarieraade Lektorn, Studeranden vid Upsala Universitet C. O. Samuelsson, den 10 Februari öfvertog samma tjenstebefattning. Med Ephoralembetets begifvande har v. Lektor Samuelssnn dock, enligt hvad förut sagdt är, i stället för undervisningen i modersmålet i klass. VI, VII och granskningen af svenska uppsatser, hvilka lektionen tillhörande åligganden Adjunkten D:r Augustin bestridt, undervisat klass. IV i latinska språket.

Till den allt ifrån den 1 December 1861 lediga adjunktstjensten med skyldighet att undervisa i Naturalhistoria, Kemi och Mathematik, anmälde sig sluteligen vid ansökningstidens utgång den 31 sistl. December Fil. Kand. G. A. Tiselius såsom sökande och skulle den 26 i denna månad aflägga undervisningsprof. Denna tjenst har v. Adjunkten Selberg äfven under innevarande läseår haft Ephori förordnanden att upprätthålla.

Vid den andra vakanta adjunktstjensten, hvilken af brist på sökande fortfarande förblifvit obesatt ända från den 1 April 1862, har v. Adjunkten Bräckberg enligt Ephori förordnanden varit anställd och dervid, såsom redan blifvit förmäldt, handhaft den hufvudsakliga undervisningen i första klassen.

Under den tjenstledighet, som Ephorus för hela vinter- och vårterminen beviljat Adjunkten Fil. D:r, Th. Kand. L. F. Weinberg under afvaktandet af K. M:ts, numera äfven nådigst beslutade, bifall till Weinbergs underdåniga ansökan om afsked, har Landtmäteriauscultanten O. L. Cassberg varit af Ephorus förordnad att uppehålla Adj. Weinbergs undervisningsåligganden.

Från vinterterminens början till slutet af Februari beviljade Ephoralembetet Lektorn D:r L. O. Hammargren tjenstledighet i anseende till en för honom nödvändig resa till Stockholm i enskilta angelägenheter. Under tiden och till dess Lektor Hammargren, som af anmäldt illamående hindrades att så tidigt återresa från Stockholm, att han vid den beviljade tjenstledighetens slut kunde inträda i tjenstgöring, den 16 Mars återtog befattningen med sin tjenst, uppehöll Adjunkten Fil. Kand. O. E. Lindström densamma, hvaremot Studeranden E. M. Dahlin med Ephoralembetets begifvande skötte Adj. Lindströms egna undervisningsåligganden i Tyskan och Franskan, såvidt den för Lekt. Hammargren åtagna tjenstgöringen hindrade Adj. Lindström att egna undervisningsåligganden fullgöra.

Till den vid 1865 års riksdag beviljade nya lektion, som enligt K. M:ts nådiga bref den 22 Febr. 1867 borde

kungöras ledig till ansökning vid slutet af nästlidne höst-termin, då M. V. Consistorium för blifvande sökande bestämde aflägganded af prof uti Naturvetenskap till det omfång, som läroverksstadgan föreskrifver, med undantag af Fysik, hafva vid ansökningstidens utgång den 17 Mars följande sökande anmält sig, nemligen Docenten vid Upsala Universitet Fil. D:r Veit Brecher Wittrock, Docenten vid Lunds Universitet Fil. D:r Sven Berggren, Adjunkten vid Hernösands h. Elementar-läroverk Fil. Kand. Karl Henrik Berlin, Adjunkten vid Norrköpings h. Elementarläroverk Fil. Kand. Peter Olsson, Adjunkten vid h. Elementarläroverket i Falun Fil. D:r Gustaf Engelbert Ahlm, Kollegan vid Askersunds Elementarläroverk Fil. D:r Jonas Gustaf Wilhelm Palmberg, Fil. Doktorn P. G. Theorin och Fil. Kandidaten G. A. Tiselius.

Såsom sökande till den efter Lektor Grape lediga lektorsbefattning, för hvilken enligt M. V. Consistorii beslut prof böra afläggas uti Historia och Latinska språket, hafva den 7 April e. o. Bibliotheksammanuensen vid Lunds universitet Fil. D:r N. M. Hammar och Adjunkten vid h. Elementarläroverket i Falun Fil. D:r Sven Johan Kardell anmält sig.

Kongl. M:t har den 7 sistl. Februari i nåder funnit godt förklara följande lärare berättigade att från och med innevarande år åtnjuta lön i nedannämnde lönegrader, nemligen Rektorn A. Sundberg i högsta lönegraden såsom rektor med Rdr 4,500, Lektorn J. E. Dalén i 3:e lönegraden med Rdr 3000, Adjunkten N. D. Augustin i 3:e lönegraden med Rdr 2000, Teckningsläraren G. F. J. Mühlfeldt i 2:a lönegraden med Rdr 750.

Klassföreståndare: för klass. VII Lektor Hammargren, för VI, 2 Lektor Dalén, för VI, 1 Lektor Brandt, för V Adjunkten Jonson, för IV Adjunkten Augustin, för III Adjunkten Svenson, för realklass. III—VI Adjunkten Lindström, för II Adjunkten Öhmark, för I v. Adjunkten Bräckberg.

C. *Lärjungarne.*

Afgångne från kl. VII, 2: E. M. Dahlin, N. M. Lalander och N. Löfvenmark, hvilka den 11 sistl. Juni afslutade afgångsexamen, i hvilken de alla godkändes; under sommarferierna från kl. VI, 1 M. P. Mattsson till enskildt läroverk, J. O. N. Aspgren till krigsyrket, från kl. IV J. Fjellner till Hernösands elementarläroverk, P. Lithner, E. Lind, från kl. III E. Sellström, A. Blomberg, A. Sahlin, C. M. Milde, V. R. Burman, från kl. II O. Näslund, P. Eriksson Rödström, P. G. Granbom, N. M. Jonson; under höstterminen från kl. V C. Georgii till handel, J. Löfgren, från kl. III K. Jakobsson till Wisby elementarläroverk, från kl. II L. T. Jakobsson till d:o; under julferierna från kl. V A. E. Edlund, C. A. Lundholm, från kl. IV L. Jonsson, J. Hedin, från kl. III A. Gissler, O. Dillner, från kl. I A. W. Edlund; under vinterterminen från VII, 1 A. W. Burman till privat undervisning, från VI, 1 N. J. Ågren, från I P. O. Lithander, P. Eriksson till landtbruk.

Frånvarande: hela läseåret J. Söderqvist i VI, 1, O. Svensson och A. O. Lind i V, under sednare delen af höstt. samt vint. och vårt. P. J. Strindberg i VI, 2, under vint. och vårt. J. E. Björkqvist i VI, 2, P. Lindblom i V, L. J. Hallström i IV, C. E. de Ron i II, L. Agerberg, C. E. L. och P. J. A. Montelius i kl. I, under slutet af vinterterminen och hela vårterminen N. E. Nässén i IV för skriftläsning i hemorten, under sednare delen af höstt. samt vint. och vårterm. O. Nilsson Sundman efter ett inträffadt armbrott i sistl. Oktober, under vint. och vårterm. bröderna O. och J. Alström i kl. II.

Nyinskrifne: höstterminen tillsammans 17, neml. E. M. Forsgren, A. Genberg från Sundsvalls elementarläroverk, A. Sodenstierna, C. E. L. Montelius, P. J. A. Montelius, P. O. Lithander, L. Agerberg, C. E. N. Sundberg, C. E. Moberg, A. O. R. Wingstedt, A. A. M. Wästfeldt, E. S. Per-

man, O. A. Perman, N. Borgman, hvilka blefvo intagna i kl. I, O. Björklund och J. P. Sellberg från Sundsvalls elementarläroverk samt N. J. Ågren från Hernösands, hvilka intogos i VI, 1; vinterterminen tillsammans 12, neml. O. Åkerström, P. Eriksson, G. Svedmark, A. H. A. Nordbeck, A. A. F. Nordbeck, M. A. C J. E. Sunding, J. C. E. Ocklind, B. G. Bergstedt, J. Bergman, intagna i I, P. A. V. Ocklind i II, samt H. W. Hammargren och S. W. Zeidlitz i III; vårterminen 4, neml. K. W. Mörner, J. G. Sandberg, G. F. Durietz och C. J. Welander i klass I; således under läseåret inalles 33 nyinskrifne.

Återkomne: höstt. A. Lindeberg i VI, 1 efter frånvaro under nästföregående vinter- och vårterm., J. Sundin i II efter frånvaro under föreg. vårtermin, P. E. F. Ågren i kl. I efter af sjuklighet föranledd frånvaro från Oktober 1866; vintert. M. J. Liljesköld i III, D. E. Ångman i II och O. H. Liljesköld i I efter en termins frånvaro, S. O. Sahlin i II efter frånvaro från läseårets utgång 1866, vårterminen A. Genberg i VI, 2 efter frånvaro under läseårets höst- och vinterterm., N. Näslund i III efter frånvaro under vintert., C. E. Moberg i I, hvilken för sjukdom varit frånvarande större delen af höstterminen och hela vinterterminen.

I kl. IV har en lärjunge och i kl. III två öfvergått från klassisk till real linea. En lärjunge i V klassiska lin. har åtnjutit befrielse från läsning af grekiskan.

Under höstterminen voro 22, vinter- och vårterm. 25 befriade från gymnastik, de flesta vilkorligt och med afseende på serskilta åkommor. Hela klassen VII jemte 7 lärjungar i andra klasser hafva åtnjutit befrielse från teckning. Från sång hafva under höstterminen 53, vinterterminen 46, vårterminen 54 lärjungar varit befriade.

Uppflyttade: under höstterminen 8 till kl. II, 8 till III, 3 till IV, 7 till V, 1 till VI, 1, 1 till VII, 1, 2 till VII, 2; under vinterterminen 11 till II, 8 till IV, 5 till V, 1 till VI, 1, 1 till VII, 1, 2 till VII, 2; under vårterminen 4 till II, 20 till III, 5 till IV, 4 till V, 7 till VI, 1.

Vid läroverket närvarande lärjungar:

Klass.	under början af												vid slutet af läseåret.			
	höstterminen.				vinterterminen.				vårterminen.							
	Gemensam lin.	Reala linien.	Klassiska lin.	Summa.	Gemensam lin.	Reala linien.	Klassiska lin.	Summa.	Gemensam lin.	Reala linien.	Klassiska lin.	Summa.	Gemensam lin.	Reala linien.	Klassiska lin.	Summa.
I	30	—	—	30	29	—	—	29	20	—	—	20	16	—	—	16
II	37	—	—	37	34	—	—	34	45	—	—	45	29	—	—	29
III	—	9	23	32	—	10	26	36	—	8	21	29	—	9	34	43
IV	—	1	21	22	—	3	12	15	—	4	13	17	—	4	15	19
V	—	4	17	21	—	3	19	22	—	2	24	26	—	2	21	23
VI, 1	—	1	5	6	—	1	6	7	—	1	6	7	—	1	13	14
„ 2	—	3	10	13	—	3	7	10	—	2	8	10	—	2	8	10
VII, 1	—	—	4	4	—	—	3	3	—	—	1	1	—	—	1	1
„ 2	—	—	1	1	—	—	3	3	—	—	5	5	—	—	5	5
S:a	67	18	81	166	63	20	76	159	65	17	78	160	45	18	97	160

D. *Skollokalen.*

Utom att åtskilliga mindre reparationer, hufvudsakligen å eldstäder, sistl. sommare företogos, pågå för det närvarande arbeten med iståndsättandet af tvenne f. d. Contubernium förut tillhöriga, till läroverket öfverlåtna salar, belägna på öfre botten af skolbyggnaden, hvilka äro afsedda dels till läro- och musikrum, dels till förvaring af undervisningsmaterielen och samlingarne.

E. *Undervisningsmaterielen.*

Boksamlingen har erhållit följande bidrag, nemligen

af *Hans M:t Konungen*, genom Öfverintendenten, Kam-

marherren Christian Holst, Professor R. Keysers "Efterladte Skrifter";

genom *Kongl. Eckles. Departementet* följande Norska och Danska läroverksprogrammer: Christiania Kathedralskole för 1866 och 1867, Gjertsens Latinskole 1866, Nissens Latin- og Realskole 1866, Aars's og Vos's Skole 1866 och 1867, Christiania Borger- og Realskole 1867, Fredrikshalds lærde og Realskole 1866 och 1867, Drammens d:o 1867, Laurviks Middel- og Realskole 1866, Kristianssands Kathedralskole 1866 och 1867, Stavangers lærde og Realskole 1866, Aalesunds Lærd- og Realskole 1866 och 1867, Kristianssunds d:o 1866 och 1867, Molde d:o 1866 och 1867, Metropolitanskolen i Kjöbenhavn 1866 och 1867, Borgerdydsskolen i d:o 1866 och 1867, Latin- og Realskolen i Store Kongensgade 1866 och 1867, Borgerdydsskolen på Christianshavn 1866 och 1867, det v. Westenske Institut 1866 och 1867, Frederiksborg Lærde Skole 1866 och 1867, Roeskilde d:o 1866 och 1867, Sorö Akademis Skole 1866 och 1867, Herlufsholms lærde Skole 1866 och 1867, Nykjöbing d:o 1866 och 1867, Odense Kathedralskole 1866 och 1867, Aalborg Kathedralskole 1866 och 1867, Randers Lærde Skole 1866 och 1867, Wiborg Kathedralskole 1866 och 1867, Aarhus Kathedralskole 1866 och 1867, Horsens Lærde Skole 1866 och 1867, Ribe Kathedralskole 1866 och 1867. Rönne Höiere Realskole 1867, Latinskolen i Reykjavik 1865 och 1867;

från *Kongl. Statistiska Centralbyrån:* Öfverståthållareembetets och K. M:ts Befallninghafvandes femårsberättelser för 1861—1865, utom för Jemtlands län, hvilken genom K. M:ts Befallningsh., såsom i nästföregående årsberättelse blitvit omförmäldt, förut erhållits; Bidrag till Sveriges Officiella Statistik, innehållande Hushållningssällskapens berättelser för åren 1861—1865; Bidr. t. Sveriges Offic. Stat. K. M:ts Befallningsh:s Femårber. Ny följd II. Jemte sammandrag. För åren 1861—1865;

från *de allmänna Elementarläroverken* i Hernösands, Upsala, Westerås, Strengnäs, Linköpings, Wisby, Wexiö, Kal-

mar, Skara, Karlstads Lunds och Götheborgs stift, *N. Elementarskolan* i Stockholm och Upsala *Privata Elementar-Läroverk:* Årsberättelser för 1866—1867;

af *Norrlands Nation i Upsala:* Akademiska Disputationer, och Universitetets Kataloger för Höstterminen 1867 och Vårterminen 1868;

af Häradsskrifvaren R. K. W. O., *C. J. Cavallin:* Traité de Chimie par J. J. Berzelius, 3 Delar, och Handbuch der Statik fester Körper von D:r Eitelwein, 3 Bände mit Atlas;

af lärjungar, neml. *C. B. S. Cavallin:* G. Lamé, Cours de Physique, 2 band; *A. B. Roos:* Almanach på Polska; *P. A. V. Ocklind:* Samlingar för Nordens fornälskare af N. H. Sjöberg. Tom. II.

Myntsamlingen har erhållit följande gåfvor:

af *Kongl. Svenska Akademien* dess för år 1867 slagna minnespenning öfver Sam. Ödmann; af Artisten *J. A. Winqvist:* 2 romerska (antika), 2 franska, 1 belgiskt, 2 italienska och 2 svenska kopparmynt; af Rådmannen *A. P. Fjellman:* 1 franskt smt, 3 ryska kmt; af Urmakaren *Nordin* i Sundsvall: 50 st. förut saknade kmt; af Källarmästaren *F. J. Wingstedt:* en gammal dansk sedel å 100 Rigsdaler Courant; af Folkskolläraren *J. C. Ruinnée:* 1 svenskt smt, 1 ryskt och 1 engelskt kmt; af Kopparslagaren *O. Högvall:* 1 svenskt smt, 1 ryskt, 1 danskt och 2 österrikiska kmt; af Arbetskarlen *Nyholm:* 1 kmt; af skolans lärjungar, neml. *O. Björklund* 1 österrikisk sedel, 1 ryskt, 1 franskt, 2 danska, 1 amerikanskt och 1 hamb. smt, 3 svenska, 1 norskt, 4 danska, 1 engelskt, 2 franska och 4 österr. kmt; *F. B. Holmberg* 2 danska, 2 engelska och 1 sardinskt kmt samt 2 franska jettoner; *L. Burman* 1 amerikanskt och 1 danskt smt, 1 brasil. kmt; *E. M. Andersson* 1 ryskt kmt; *A. W. Mellgren* 1 preuss. smt; *E. Lithander* 1 ryskt, 1 ital. och 1 sydamer. kmt; *C. J. F. Hestermann* 1 persiskt mynt.

Naturaliesamlingarna hafva ökats genom följande skänker, af Artisten *J. A. Winqvist:* diverse snäc-

kor, koraller, colibris, silkesmaskbon, torkade växter och frukter m. m.; af Rådmannen *A. P. Fjellman:* en sten ur en hjerpe; af Urmakaren *Nordin* i Sundsvall: åtskilliga torkade fiskar och i sprit inlagda leddjur; af lärjungarne, *C. A. Lundholm:* 1 uppstoppadt ex. af Columba Oenas, 1 d:o af Columba Percussor, 1 d:o af Tetrao Tetrix, 1 d:o af Saxicola Oenanthe, 1 d:o af Cinclus aquaticus, 1 d:o af Cypselus apus, 1 d:o af Loxia curvirostra, 1 d:o af Corythus Enucleator, 1 d:o af Regulus cristatus, huden af Sciurus vulgaris, cranium af Grus cinerea, fötter af d:o samt af en uggla och en gräsand, 1 ex. i sprit af Acerina cernua, 1 d:o af Lacerta vivipara, 1 d:o af Hirudo medicinalis, flera sorter kalkstuffer m. m.; *N. E. Helldahl:* 2 uppstoppade ex. af Sciurus vulgaris, 1 d:o af Fringilla domestica; *Ansh. Behm:* en större snäcka; *A. G. Lundholm:* 1 ex. i sprit af Lacerta vivipara; *P. O. Forsgren:* 1 uppstoppadt ex. af storlommen.

Antiqvitets- och curiositetssamlingen har erhållit följande bidrag, neml. af Komministern i Ragunda Pastorat *Anders Amrén* 1 st. stenyxa och 1 spjutspets med hullingar likaledes af sten, åtföljda af en omständlig och upplysande beskrifning öfver dessa vid jordgräfning i Svedje by af Håsjö socken funna fornsaker; af v. Läroverksadjunkten Landtmäteriauscultanten *O. L. Cassberg* teckningar af en mängd adliga vapensköldar.

Af materialkassan äro för inköp af böcker och musikalier under förlidne år utgifne Rmt Rdr 408: 95; till anskaffandet af preparater för den zoologiska undervisningen har af Bredmanska inventariifondens medel användts en summa af Rmt Rdr 413: 71.

En onämnd välgörare har äfven i år skänkt 10 Rdr, att af lärarekollegiet vid nu förestående terminsafslutning tilldelas någon fattig hoppgifvande lärjunge.

F. *Examina.*

Den 11 sistlidne Juni anställdes under ledning af de af K. M:t i nåder tillförordnade Censorerna, Professorn vid Kongl. Universitetet i Lund, R. K. N. O., Herr D:r C. W. Linder och Professorn vid Kongl. Teknologiska Institutet, Ledam. af Kongl. Vetenskaps-Akademien, Herr D:r Hj. Holmgren samt i närvaro af de af Eforsembetet utsedde examensvittnen, Häradshöfdingen Herr J. G. Hasselberg, Provincialläkaren Herr D:r E. M. Grenholm och Stadspredikanten Herr D:r N. T. Feltström, muntlig afgångsexamen med de förut nämnde ynglingarne Ernst Mauritz Dahlin, Nils Magnus Lalander och Nils Löfvenmark, hvilka den 24, 25, 27 och 29 nästföreg. April nöjaktigt verkställt de skriftliga mogenhetsprofven och nu i det muntliga profvet äfven godkändes.

Den 24, 25, 27 och 28 nästlidne April aflade de till mogenhetsexamen anmälde lärjungarne O. E. Arbman, M. Nordström, J. Wallén, P. F. O. Nordenmark och O. M. Nässén, samt ynglingen A. W. Burman, som den 12 sistl. Mars från läroverket afgått och anmält sig att såsom privatist ifrågavarande examen undergå, godkända skriftliga prof, hvadan de blifvit admitterade till det muntliga, hvilket enligt från K. Eckles. Departementet ankommet telegram kommer att försiggå den 3 instundande Juni, då Herr Landshöfdingen, R. K. N. O., J. G., Asplund, Herr Häradshöfdingen J. G. Hasselberg, Provincialläkaren Dr E. M. Grenholm och Stadspredikanten Dr N. T. Feltström blifvit af Eforsembetet anmodade att såsom examensvittnen vara närvarande.

Offentliga flyttningsexamina hafva hållits icke blott på de i läroverkets reglemente föreskrifna tider, onsd. och lörd. e. m., utan ock, serdeles mot slutet af läseterminerna, på andra dagar. Några af dessa examina näst före slutet af höstterminen hedrades äfven af *Stiftets Ephori, H. H. Biskopen, K. K. N. O., Fil. oeh Th. Doktorn A. F. Beckmans* närvaro, hvilken dessutom under sin visitation

härstädes den 9—14 December gladde lärare och lärjungar med besök af lärostunderna i samteliga klasser och afdelningar.

Uppvisning i gymnastik och vapenöfningar samt teckning försiggick redan den 25 innevarande Maj i anseende till lärarnes kommenderingar till militärmöten.

Årsexamen anställes den 4 instundande Juni under inseende af läroverkets Inspektor Kontraktsprosten, L. K. W. O., Herr *J. Östlund.* Slutpröfningarna sistnämnde och följande dag har Eforsembetet anmodat Landshöfdingen, R. K. N. O., Herr *J. G. Asplund,* Öfverstelöjtnanten, R. K. S. O., Herr *G. Adlersparre,* Häradshöfdingen Herr *J. G. Hasselberg,* Provincialläkaren D:r *E. M. Grenholm* och Stadspredikanten D:r *N. T. Feltström* att såsom ledare och vittnen öfvervara.

I sång och instrumentalmusik komma prof att aflägggas den 5 Juni kl. 10 f. m., hvarefter premieutdelning och flyttning företagas och läseåret afslutas.

Nästkommande hösttermin tager sin början den 29 Augusti, då kl. 12 upprop hålles.

Å läroverkets vägnar får jag härmed äran inbjuda den studerande ungdomens Föräldrar och Målsmän samt öfriga Gynnare och Vänner af den offentliga undervisningen att öfvervara de årspröfningar vid Östersunds h. elementarläroverk, hvilka thorsdagen den 4 instundande Juni kl. 8—10 f. m. och kl. 11 f. m.—2 e. m. samt följande fredag den 5 kl. 10 f. m. i den ordning, som i läroverkslokalen uppslaget schema utvisar, komma att anställas.

Östersund den 28 Maj 1868.

A. Sundberg.